

DUMAS ALEXANDRE

KUNINGATTAREN
KAULANAUHA

Александр Дюма

Kuningattaren kaulanauha

«Public Domain»

Дюма А.

Кuningattaren kaulanauha / А. Дюма — «Public Domain»,

Содержание

1. Autio talo	6
2. Jeanne suojeleijattarena	9
3. Jeanne suojeittina	13
4. Kuningattaren lompakko	19
5. Taas esiintyy tohtori Louis	23
6. Kuumehaaveita	27
7. Sydämen avaus on vaikeampi kuin ruumiin	31
8. Hourailua	36
9. Toipuminen	40
10. Kaksi vertavuotavaa sydäntä	44
11. Muuan raha-asiaain ministeri	48
12. Uusiintuneita haaveita. Paljastunut salaisuus	52
13. Velallinen ja velkoja	57
14. Hyvä säästö	61
Конец ознакомительного фрагмента.	62

Alexandre Dumas

Kuningattaren kaulanauha / Historiallinen romaani Ludvig XVI:n hovista

Alexandre Dumas'n vallankumousromaanien sikermä, jossa tämä suomennos ilmestyy viidentenä, muodostuu yhdeksi suurenmoiseksi kokonaisuudeksi siten, että melkoinen osa henkilöistä esiintyy mukana koko sen kaksikymmenvuotisen toimintajakson ajan, jota romaaneissa kuvaillaan.

Jotta eri romaaneihin voi mukavasti tutustua yksitellen, on edellisiin suomennoksiin liitetty selostavia katsauksia menneistä tapauksista. Näissä "Rouva de la Motte" ja "Kuningattaren kaulanauha" edustavat erityistä toimintavaihetta, jonka vaikuttavimmista henkilöistä seikkailijatar Jeanne de la Motte ja nuori kreivi de Charny ovat uusia esiintyjiä ja liittävät nämä kaksi romaania niin kiinteästi yhteen, että jälkimäisen lukijalta on edellytettävä edellisen tuntemusta.

"Rouva de la Motten" alkulauseessa sitävastoin selvitetään aikaisempien kolmen romaanin yhteinen sisältö siinä määrin kuin se on tarpeellista neljännen ja viidennen täydelle oivaltamiselle. Näiden jatko taas käsittelee kahtena romaanina jälleenkin uuden toimintajakson ja tulee varustetuksi viidestä alkuromaanista ulottuneiden piirteiden selvityksellä.

"Kuningattaren kaulanauhaan" päättyy muutamien omituisten seikkailijain osuus tässä valtavassa historiallisessa kuvaussarjassa. Suomentajan alimuistutuksessa täydennetään heidän tarinaansa historiasta sen ajankohdan yli, johon Dumas on heidät johtanut. Sitte saavummekin jo vallankumouksen melskeisiin, joiden esikautta tekijä on valaissut perusteellisella henkilö- ja tapauspanoraamallaan.

V. H. – A.

1. Autio talo

Kreivi de Cagliostro saapui yksin siihen Saint-Clauden kadun vanhaan taloon, jota lukijamme eivät liene kokonaan unohtaneet. Oli jo tulossa yö, kun hän pysähtyi portin eteen, eikä bulevardilla enää näkynyt kuin muutamia harvoja kävelijöitä. Saint-Louisin kadulta kuului kavioiden töminää, jokin akkuna pantiin kiinni ruosteisten hakojen pitäessä aika melua, viereisen talon jyrävä ajoportti suljettiin rautatankojen rämistessä, kun isäntä oli palannut kotia, – siinä kaikki ne elonmerkit, mitä tässä korttelissa voi havaita nyt puheenaolevana hetkenä.

Luostarin pienessä aitauksessa haukkui tai pikemmin ulvoi koira, ja haalea tuulenleyhkä kuljetti Saint-Clauden kadulle saakka kolme surunvoittoista helähdystä Saint-Paulin tornista. Kello löi kolme neljännessä yli kahdeksan.

Kuten sanottu, kreivi pysähtyi ajoportin eteen, otti viittansa alta ison avaimen ja tunki sen lukkoon, murskaten monivuotiset roskat, joita tuuli oli sen sisään kasannut.

Kuiva oljenkorsi, joka oli pujahtanut lukonsisukseen, pieni siemen, josta olisi voinut tulla orvokki tai katinnauris, mutta joka olikin äkkiä joutunut vangiksi tähän pimeään kätköön, naapuritalosta lentänyt kivensiru, kymmenen vuoden kuluessa tähän rautavankilaan ahtautuneet kärpäset, joiden raadoista lukko lopulta täyttyi – kaikki tämä narskui ja meni jauhoksi, kun avainta väännettiin. Ja kun avain oli suorittanut määräkierroksensa, piti portin aua.

Mutta aika oli tehnyt työtään. Puu oli turvonnut liitoksissa; ruoste oli syönyt saranoita. Ruoho oli versonut esille kivityksen saumoista ja kosteilla huuuillaan värjänyt vihreäksi portin alaosan. Kaikkiällä oli pääskysten pesien kaltainen tahdas tilkinnyt raot umpeen, ja eräänlaisten korallien rehevä kasvullisuus oli luonut holvikaarejaan päällekkäin ja kätkenyt puun pinnan tuoreiden sirkkalehtiensä alle.

Cagliostro tunsu portin tekevän vastusta; hän sysäsi siis nyrkillään, sitten kyynärpäillään ja vihdoin hartiavoimalla ja sai murretuksi kaikki nuo sulut, jotka pahasti rätisten kuin vasten tahtaan väistyivät.

Portin auettua tuli piha Cagliostron näkyviin autiona, sammaltaneena kuin hautuunmaa. Hän sulki portin jälkeensä, ja hänen askeleensa painuivat ärhentelevään, tiheään juolavehnään, joka oli vallannut kivetyn pihankin. Kukaan ei ollut nähnyt hänen tulevan, kukaan ei nähnyt häntä näiden kookasten muurien kehässä. Hän saattoi hetkeksi pysähtyä ja vähin erin palata entiseen elämäänsä, niinkuin oli taloonsakin palannut. Edellinen oli lohduton ja tyhjä, jälkimäinen hävitetty ja autio.

Ulkoportaiden kahdestatoista askeleesta oli enää kolme eheänä, muut olivat sadevesien ja rikkaruohojen jäytämänä höltyneet ja lopulta romahtaneet kauvas kiinnikkeistään. Tällöin olivat kivet murskaantuneet, ja raunioille oli ruoho kuin hävityksen merkki lipuksi ylpeästi kohottanut töyhtömäiset tähkänsä.

Cagliostro astui notkuvia portaita ylös ja joutui toisen avaimen avulla valtavan suureen eteiseen. Vasta täällä hän sytytti mukaan ottamansa lyhdyn, mutta kuinka varovasti hän pitelikin tulta, puhalsi talon kolea viima sen kohta sammuksiin. Kuoleman henkäys kävi rajusti elämän kimppuun; pimeys valtasi valon. Cagliostro sytytti lyhtynsä uudestaan ja kulki edelleen. Ruokasalissa olivat tarjoilupöydät nurkissa peittyneet homeella ja melkein menettäneet entisen muotonsa, pysyen tuskin enää pystyssä lattian tahmaisilla kivilevyillä. Kaikki sisäovet olivat auki suoden ajatukselle kuten katseellekin vapaan tilaisuuden tunkea näihin kolkkoihin kamareihin, joissa kuolema oli jo käynyt.

Kreivi tunsu ruumiissaan kylmiä väreitä, sillä salongin perältä, mistä muinoin alkoivat kiertoportaat, kuului jotakin kahinaa, sellaista, mikä ennen oli ilmoittanut rakkaan henkilön tuloa ja herättänyt talon isännän kaikissa aisteissa elämää, toivoa, autuutta. Nyt se ei merkinnyt mitään, mutta palautti kuitenkin muistiin kaiken entisyyden.

Kulmakarvat rypyssä, hitaasti hengittäen, kädet nihkeinä Cagliostro astui Harpokrateksen kuvapatsasta kohti; tämän vieressä avautui ennen pontimen avulla väliovi, salaperäinen,

huomaamaton side, joka yhdisti talon tunnetun osan ja tuntemattoman. Vaivatta hän nytkin vielä sai ponttimen toimimaan, vaikka sen madonsyömä päällystys natisi. Mutta kohta kun hän oli astunut salaportaille, kuului outoa kahinaa uudestaan. Cagliostro kurotti lyhtyä eteenpäin nähdäkseen, mikä siellä piti ääntä, ja näki vain suuren tarhakäärmeen, joka kiemurteli rappusia alas ja pyrstöllään läiskäytteli joka askelmaa. Käärme loi Cagliostroon tyynesti mustan silmänsä, pujahti sitten laudoituksessa olevaan rakoon ja katosi. Epäilemättä se oli tämän aution rakennuksen haltia.

Kreivi astui portaita ylös. Kaikkialla seurasi häntä tällöin jokin muisto tai oikeammin varjo; ja kun valo heitti seinälle liikkuvan varjokuvan, vavahti hän luullen näkevänsä siinä jonkin oudon hahmon, joka oli kuolleista herännyt käydäkseen hänen mukanaan katsomassa tätä salaperäistä olinpaikkaa.

Näin vaeltaen ja haaveillen hän saapui sen arinan ääreen, joka oli yhdyssiteenä Balsamon asehuoneen ja Lorenza Felicianin hyvätuoksuisen kammion välillä. Seinät olivat paljaat, huoneet tyhjä. Ammottavassa tulisijassa oli jäljellä suunnaton tuhkaläjä, jossa kimalteli muutamia pieniä harkkoja kultaa ja hopeaa. Tämä hieno, valkoinen tuhka oli Lorenzan kalusto, jonka Balsamo oli polttanut viimeistä kappaletta myöten; siinä olivat kilpikonnanluiset kaapit, klaveri ja ruusupuinen kori, kaunis, Sèvres-porsliinilla kirjavoitu vuode, jonka kiillemäinen tuhka oli marmorijauhon kaltaista, korureunukset ja metallikoristeet sulaneina kovassa, umpisulkuisessa kuumuudessa, silkillä kirjaillut verhot ja matot, aloe- ja santelipuiset lippaat, joiden voimakas tuoksu oli tulipalon aikana noustessaan savupiippujen kautta levittänyt hyvää hajua niin laajalti Pariisiin kuin savu oli ulottunut, niin että ohikulkijat olivat parina päivänä ihmetellen nuuskineet näitä oudon ihania lemuja pariisilaisilman seasta ja hallien läheiset puotilaiset ja Saint Honorén korttelin ompelijatyöt huumantuneet vahvatuoksuisista, palavista hiukkasista, ikäänkuin heihin olisi puhaltanut tuuli Libanonin rinteiltä tai Syrian lakeuksilta. Nämä hyvät hajut olivat vielä tallella tässä autiossa ja kylmässä huoneessa. Cagliostro kumartui, otti hyppysellisen tuhkaa ja hengitti sisäänsä sen tuoksua hurjan kiihkeästi.

– Näin siis saan, – mutisi hän, – imeä sisääni hivenen sitä sielua, joka muinoin oli tekemisissä tämän tomun kanssa.

Sitten hän näki jälleen rautaristikot, viereisen aution pihan ja portaita noustuaan ne syvät halkeamat, jotka tulipalo oli tässä sisärakennuksessa aikaansaanut tuhotessaan yläkerroksen. Kaamean ihana näky! Alhotaan huone oli hävinnyt; seinistä oli jäljellä vain seitsemän tai kahdeksan pykälää mustuneina liekin kuluttavista kielistä.

Kenen tahansa, joka ei tuntenut Balsamon ja Lorenzan surullista tarinaa, olisi käynyt sääliksi tätä hävitystä. Kaikesta huokui tässä talossa sortunut suuruus, himmennyt loisto, kadonnut onni.

Cagliostro ahmi näitä haaveellisia muistoja. Mies laskeutui filosofiansa huipuilta elähyttääkseen mielessään jälleen sitä lempeän ihmisyyden hiukasta, jota sanotaan sydämen tunteiksi ja joka ei ole pelkkää järkeilyä.

Loihdittuaan esille yksinäisyyden suloiset utukuvat ja näille hetkisen uhrattuaan hän luuli jo päässeensä eroon inhimillisestä heikkoudesta, kun hänen katseensa osui esineeseen, joka yhä loisti keskellä tätä tuhoa ja kurjuutta. Hän kumartui ja näki lattian uurteessa puoleksi tomuun peittyneenä pienen hopeavasaman, joka näytti äsken pudonneen naisen tukasta. Se oli italialainen hiusneula, jollaisia naiset siihen aikaan mieluummin käyttivät pidättämään palmikoita, nämä kun puuteroituina olivat raskaita. Filosofi, tiedemies, ennustaja, ihmiskunnan halveksija, joka tahtoi, että itse taivaskin ottaisi hänet lukuun, tämä mies, joka oli omassa mielessään tukehuttanut niin monta tuskaa ja raadellut niin monen muun sydäntä, Cagliostro, jumalankieltäjä, silmäinkääntäjä, ivallinen pilkkaaja, otti lattialta tuon neulan, painoi sitä huulilleen ja varmana, ettei kukaan ollut näkemässä, päästi silmästään kyöneen mutisten:

– Lorenza!

Mutta siinä olikin kaikki. Tässä miehessä oli jotakin paholaisen tapaista. Hän haki taistelua, ja sitä hän nautinnokseen piti yllä omassa itsessään. Hellästi suudeltuaan tätä pyhitettyä muistoesinettä

hän aukaisi akkunan, pisti kätensä rautatankojen välitse ja viskasi kevyen metallipalasen viereisen luostarin alueelle, jonne se oksien väliin katosi. Näin hän itseään rankaisi siitä, että oli sydäntään kuunnellut.

– Hyvästi! – sanoi hän tunteettomalle kappaleelle, joka meni ehkä iäksi hukkaan. – Hyvästi, muisto, joka varmaankin olit lähetetty minua hellyttämään, heikentämään! Tästedes ajattelen vain maallisia asioita.

– Niin, tämä talo tulee häväistäväksi. Mitä sanonkaan? Sehän on jo häväisty. Olen jälleen avannut sen ovet, valaissut sen seiniä, katsahdan haudan sisään, penkonut kuoleman tuhkaa. Häväisty siis tämä jo nyt on ja niin olkoonkin täydessä mitassa, joksikin eduksi! Uudestaan saa nainen kävellä tällä pihalla, polkea jalallaan näitä rappusia ja kenties laulella näiden seinien sisällä, missä Lorenzan viimeinen huokaus vielä väreilee. Olkoon niin! Mutta kaikki tämä pyhyiden loukkaus tähdätköön tiettyyn päämäärään, ajakoon minun asiaani. Jos Jumala siinä menettääkin, pääsee sensijaan Saatana voitolle.

Hän laski lyhdyn portaille.

– Koko tämä porrashuone, – sanoi hän, – on hävitettävä. Tämä sisärakennus on myös poistettava. Salaperäisyys saa hälvetä; talo jää kätköpaikaksi, lakaten olemasta pyhättö.

Hän otti muistikirjastaan lehden, johon kirjoitti joutuin seuraavat rivit:

'Arkkitehdilleni, herra Lenoirille.

Piha ja eteiset siistittävät; vajat ja tallit uudistettavat; sisäosasto purettava; hotelli muunnettava kaksikerroksiseksi; aikaa: viikko.'

– Katsokaamme nyt, – mutisi hän, – voiko täältä hyvin nähdä pikku kreivittären akkunan.

Hän astui toisessa kerroksessa erään akkunan ääreen. Sieltä oli ajoportin päällitse vapaa näköala Saint-Clauden kadun vastapäistä julkisivua kohti. Suoraan edessä, enintään kuudenkymmeneen askeleen päässä, oli Jeanne de la Motten vuokraama huoneusto.

– Molemmat naiset joutuvat varmasti näkemään toisensa, – tuumi Cagliostro. – Hyvä on.

Nyt hän otti lyhdyn taas käteensä ja astui portaita alas. Noin tuntia myöhemmin hän oli jälleen kotonaan ja lähetti kirjelippunsa arkkitehdille.

Seuraavana päivänä oli autio talo viidenkymmenen työmiehen vallassa. Kaikkialta kuului vasarain, sahojen ja muiden työkalujen ääntä; suuriksi kasoiksi koottu ruoho paloi savuten pihan nurkassa. Kun naapurit illalla palasivat kotia ja tapansa mukaan uteliaina tähystivät, näkivät he pihalla suuren rotan ripustettuna kypälästään vanteeseen keskellä muurareita ja apureita, jotka tekivät pilaa sen harmahtavista kuonokarvoista ja suuremmoisesta lihavuudesta. Tämä hotellin hiljainen asukas oli joutunut umpisulkuun, kun sen koloon oli pudonnut kivi. Ja kun nostolaitos korjasi kiven pois, saivat miehet puolikuolleen rotan hännästä kiinni, ja silloin se uhrattiin laastia sekoittavien nuorten auvergnelaisten huvitukseksi; hengen siltä vei joko häpeäntunto tai tukehtuminen. Muuan ohikulkija piti sille seuraavan ruumispuheen:

– Siinä on edes yksi, joka on nauttinut onnea kymmenen vuotta!

Sic transit gloria mundi. [Niin menee maailman kunnia. *Suom.*]

Viikon kuluttua talo oli uudessa kunnossa Cagliostron määräysten mukaan.

2. Jeanne suojelijattarena

Kardinaali de Rohan sai kaksi päivää sen jälkeen, kun oli käynyt Böhmerin luona, näin kuuluvan kirjelijun:

'Hänen korkea-arvoisuutensa, herra kardinaali de Rohan tietänee,

missä hän tänään syö illallista.'

– Pikku kreivittäreltä, – tuumi hän haistellen paperia. – Menenpä sinne.

Syy, miksi rouva de la Motte kutsui kardinaalia luokseen, oli seuraava. Niiden lakeijain joukossa, jotka hänen korkea-arvoisuutensa oli toimittanut hänen palvelukseensa, hän oli pannut merkille erään mustatukkaisen ja ruskeasilmäisen, jonka verevä iho ilmaisi pirteän ja kiivaan luonteen sekoitusta, niin että tarkka vaisto saattoi huomata miehen toimeliaaksi, rohkeaksi ja itsepintaiseksi. Tämän hän kutsui luokseen, ja neljännestunnin päästä oli miehen kuuliaisuus ja ripeys tehnyt hänelle sen palveluksen, jota hän silloin tarvitsi. Lakeija oli vakoillut kardinaalia ja ilmoitti nähneensä tämän kahtena päivänä perätysten käyvän herrain Böhmer ja Bossangen liikkeessä. Nyt Jeanne tiesi kylliksi. Sellainen mies kuin kardinaali de Rohan ei tingi, eivätkä Böhmerin kaltaiset taitavat liikemiehet päästä ostajaa suotta luotansa. Kaulanauha oli siis varmaankin myyty.

Böhmer siis myynyt, kardinaali ostanut, mutta tämä jälkimäinen ei ollut sanaakaan maininnut uskotulleen, rakastajattarelleen! Se oli paha oire; Jeanne rypisti otsaansa, puri yhteen ohuita huuliaan ja kirjoitti kardinaalille äsken mainitun kutsun.

Illalla kardinaali tuli. Edeltäpäin hän oli lähettänyt korillisen Tokay-viiniä ja joukon harvinaisia herkkuja, aivan kuin olisi menossa illalliselle rouva Guinardin tai neiti Dangevillen luo. Tämä vivahdus ei jäänyt Jeannelta huomaamatta, kuten eivät monet muutkaan pikkupiirteet aikaisemmin. Hän ei ollut haluavinaan tarjoilla mitään siitä, mitä kardinaali oli lähettänyt, ja kun he olivat kahden kesken, aloitti hän keskustelun hellällä äänensävyllä.

– Mieltäni surettaa, monsieur, – sanoi hän, – eräs asia aika lailla.

– Mikä se on, kreivitär? – kysyi kardinaali ilmaisten huolestusta sillä tapaa, mikä ei aina ole todellisen huolestumisen merkki.

– Minua niin harmittaa, monseigneur, ei se, ettei teissä ole rakkautta minuun eikä ole koskaan ollutkaan...

– Mitä ihmettä te nyt puhutte?

– Ei teidän tarvitse puolustella itseänne; se veisi vain suotta aikaa.

– Minulta, – sanoi kardinaali kohteliaasti.

– Ei, vaan minulta, – vastasi rouva de la Motte lyhyesti. – Muuten...

– Voi, kreivitär... keskeytti kardinaali.

– Älkää valitelko, monseigneur. Minua ei se lainkaan liikuta.

– Sekö ei liikuta, rakastanko teitä vai en?

– Se juuri.

– Ja miksi se ei teitä liikuta?

– Siksi, etten minäkään teitä rakasta.

– Kreivitär, tiedättekö, ettei se, mitä nyt puhutte, ole lainkaan ystävällistä?

– Totta on, ettei keskustelumme ala mairitellen; voimme siis pitää selvitettyinä erään tosiasian.

– Mikä tosiasia se on?

– Etten ole teitä rakastanut, monseigneur, niinkuin ette tekään minua.

– Mitä minuun tulee, ei sovi niin sanoa, – väitti prinssi melkein sillä äänenpainolla, kuin puhuisi totta. – Minussa on ollut teihin paljon mieltymystä, kreivitär. Älkää siis minua mitatko itsenne mukaan.

– Kuulkaapa, monseigneur, kunnioittakaamme toisiamme niin paljon, että puhumme keskenämme totta.

– Ja miltä kuuluu totuus?

– Meidän välillämme on rakkautta paljoa vahvempi side.

– Mikä side?

– Oma etu.

– Oma etu? Hyi, kreivitär!

– Monseigneur, voin teille sanoa, niinkuin normantilainen talonpoika sanoi pojalleen: Jos kammot hirsipuuta, älä silti pakota toisia sitä kammomaan. Te, monseigneur, sanotte omasta edusta: hyi! Sepä on kumma!

– No vaikka olisikin niin, että harrastamme omaa etua, niin kysyn: kuinka voin edistää teidän etuanne ja te minun?

– Ensiksikin, ennenkuin muusta puhutaan, tekee mieleni teitä nuhdella.

– Olkaa niin hyvä.

– Te ette osota minulle kylliksi luottamusta, toisin sanoen kunnioitusta.

– Minäkö? Missä suhteessa, kreivitär?

– Kiellättekö, että kun olitte taitavasti urkinut minulta kaikki yksityisseikat, joita niin halukkaasti teille kerroin...

– Mistä asiasta?

– Erään ylhäisen naisen mielihalusta erästä esinettä kohtaan, niin te ryhdyitte toimiin tyydyttääksenne tuon halun ettekä minulle puhunut siitä sanaakaan.

– Urkinut... erään naisen mielihalun... tyydyttänyt sen halun... kreivitär, te olette suorastaan arvoitus, sfinksi! Vai niin, olen kyllä nähnyt naisen pään ja kaulan, mutta en vielä jalopeuran kynsiä. Nähtävästi aiotte ne nyt näyttää... sama se.

– Ei suinkaan, monseigneur, teille en näytä mitään, koska ette enää haluakaan mitään nähdä. Annan teille vain arvoituksen selityksen: Yksityisseikat ovat ne, jotka tulivat esille Versaillesissa; eräs ylhäinen nainen on kuningatar, ja hänen mielihalunsa tyydyttäminen merkitsee sitä, että te eilen ostitte hänelle Böhmer ja Bossangelta kuuluisan kaulanauhan.

– Kreivitär! – mutisi kardinaali kalpeana ja neuvotonna. Jeanne loi häneen kirkkaimman katseensa.

– Kuulkaapa, – sanoi hän, – miksi te minuun katsotte niin hämmentyneenä? Vai ettekö eilen päättänyt kauppaa jalokiviseppien kanssa Ecolen rantakadun varrella?

Mies, jolla on Rohanin nimi, ei valehtele naisellekaan. Kardinaali oli siis vaiti. Ja kun hän alkoi punastua, jollaista kiusaa mies ei anna anteeksi naiselle, joka siihen on syynä, tarttui Jeanne kiireesti hänen käteensä.

– Anteeksi, hyvä prinssi, – sanoi hän, – minusta oli niin tärkeätä huomauttaa teille, missä kohden olette minusta erehtynyt. Olette luullut minua tyhmäksi ja häijyksi.

– No, no, kreivitär...

– Mutta...

– Ei enää sanaakaan! Antakaa minun vuorostani puhua. Ehkä saan teidät uskomaan, sillä nyt näen selvästi, kenen kanssa olen asioissa. Odotin tapaavani teissä kauniin, henkevän naisen, viehättävän rakastajattaren, mutta teissä on enemmän. Kuunnelkaa.

Jeanne siirtyi likemmäksi pitäen yhä kättään kardinaalin kädessä.

– Te olette suostunut lemmitykseni, ystäväkseni, vaikkette minua rakasta, – jatkoi kardinaali. – Niin sanoitte itse.

– Ja sen toistan, – myönsi rouva de la Motte.

– Teillä oli siis jokin päämäärä?

– Tietysti.

– Mikä se oli, kreivitär?

- Tarvitseeko minun todellakin selittää?
- Ei, onhan se ilmeinen. Te tahdotte edistää onneani, ja kun kerran minun onneni on saavutettu, niin ensi huolenani on turvata teidän onnenne. Eikö niin ole, vai olisinko erehtynyt?
- Ei, ette ole erehtynyt, monseigneur; juuri niin on asian laita. Mutta uskokaa ilman korupeheita, että tätä päämäärää tavoitellessani en ole tuntenut vastenmielisyyttä tai vastahakoisuutta, yritys on ollut mieluinen.
- Te olette rakastettava nainen, ja teidän kanssanne on hauska puhua asioista. Oikein olitte tekin arvannut, kreivitär. Tiedätte siis, että eräälle taholle päin minussa on kunnioittavaa ihailua.
- Sen kyllä huomasin oopperanaamiaisissa.
- Tämä sydämeni alttius ei koskaan saa myötätuntoa, ja Jumala minua varjelkoon sitä luulemasta!
- Nainen ei aina pysy kuningattarena, – huomautti Jeanne, – ja minun käsittääkseni te olette ainakin Mazarinin vertainen.
- Hän olikin varsin kaunis mies, – vastasi kardinaali nauraen.
- Ja erinomainen pääministeri – lisäsi kreivitär tyynesti.
- Kreivitär, teidän seurassanne on tarpeetonta ajatella ja monin verroin tarpeettomampaa teille puhua, te kun ajattelette ja puhutte ystävienne puolesta. Niin, minä pyrin pääministeriksi. Siihen minua yllyttää kaikki: syntyperäni, tottumus asioihin, ulkomaisten hovien minulle osoittama suosio ja melkoinen määrä myötätuntoa Ranskan kansan puolelta.
- Tosiaan kaikki, – sanoi Jeanne, – paitsi eräs seikka.
- Paitsi eräs vastenmielisyys, sitäkö tarkoitatte?
- Niin, kuningattaren puolelta, ja tämä vastenmielisyys onkin vakava este. Mikä kuningatarta miellyttää, siihen täytyy kuninkaankin lopulta suostua, ja mitä kuningatar vihaa, sitä kuningas jo ennakkolta kammoo.
- Ja hän vihaa minua?
- Ooh!
- Puhutaan suoraan. Minusta emme enää voi pysähtyä, kun olemme niin kauniilla alulla, kreivitär.
- No niin, kuningatar ei rakasta teitä.
- Silloin olen hukassa. Mikään kaulanauha ei siinä auta.
- Mutta juuri siinä voitte erehtyä, hyvä prinssi.
- Kaulanauha on kuitenkin ostettu.
- Kuningatar saa ainakin nähdä teidän rakastavan, vaikkei itse rakastakaan.
- No no, kreivitär!
- Olemmehan siitä sopineet, että asiat mainitaan oikealta nimeltään.
- Myönnetään. Ette siis ole aivan toivoton siinä suhteessa, että saatte kerran nähdä minut pääministerinä?
- Siitä olen varma.
- Minua oikein harmittaa, kun en ole tullut kysyneeksi, mitä te itsellenne toivotte.
- Omat toiveeni ilmoitan teille sitten, kun pystytte ne täyttämään.
- Niin sitä pitää puhua! Odotan sitä päivää, jolloin ilmoitatte.
- Kiitos! Käykäämme nyt illalliselle Kardinaali tarttui Jeannen käteen ja puristi sitä niin, kuin Jeanne oli joku päivä sitten hartaasti halunnut sitä puristettavan. Mutta se aika oli jo mennyt. Hän veti kätensä takaisin.
- Mitä nyt, kreivitär?
- Syödään illallista, sanon uudestaan, monseigneur.
- Mutta minun ei ole enää nälkä.
- Puhelkaamme siis.
- Mutta minulla ei enää ole mitään sanottavaa.

- Erotkaamme siis.
- Vai sellainen meidän liittomme onkin teidän mielestänne? Käskette minun mennä!
- Voidaksemme oikein kuulua yhteen, monseigneur – vastasi Jeanne, – olkaamme kumpikin oma itsemme.

– Oikeassa olette, kreivitär. Anteeksi, että teihin nähden vielä kerran erehdyin, mutta vannon, että tämä on viimeinen kerta.

Samalla hän tarttui rouva de la Motten käteen ja suuteli sitä niin kunnioittavasti, ettei huomannut kreivittären ivallista, pirullista hymähdystä, joka kohdistui hänen sanoihinsa: "Vannon, että tämä on viimeinen kerta."

Jeanne nousi seisaalle ja saattoi prinssiä eteiseen asti. Siellä jälkimäinen pysähtyi ja kuiskasi:

- Entä jatko, kreivitär?
- Perin yksinkertainen.
- Mitä minun on tehtävä?
- Ei mitään. Odottakaa minua.
- Ja te menette...
- Versaillesiin.
- Milloin?
- Huomenna.
- Ja vastauksenne saan...
- Viipymättä.
- Hyvä on, minä antaudun suojelijattareni käsiin.
- Antakaa vain minun toimia.

Tämän sanottuaan Jeanne palasi sisähuoneisiin, pani maata ja mutisi luoden hajamielisen katseen marmoriseen, ihanaan Endymioniin, joka näytti odottavan Dianaa:

- Vapaus on sittenkin parempi.

3. Jeanne suojattina

Sellaisen salaisuuden haltijana, sellaisen tulevaisuuden perijänä, kahden niin vankan tuen pönkittämänä Jeanne tunsu jaksavansa siirtää vaikka maailman sijoiltaan. Hän arveli kuluvan vielä pari viikkoa, ennenkuin saisi ruveta täysin nauttimaan sitä mehukasta rypälettä, jonka onni oli ripustanut hänen päänsä kohdalle.

Esiintyä hovissa, ei enää anojana tai rouva de Boulainvilliersin pelastamana kerjäläisparkana, vaan Valois-suvun jälkeläisenä, jolla on sadan tuhannen livren korkotulot ja puolisona joku herttua tai pääri, olla kuningattaren tunnustettuna suosikkina ja tänä juonien ja myrskyjen aikana hallita valtiota hallitsemalla Marie-Antoinetten kautta kuningasta – siinä se kuvasarja, joka alituisesti liikkui rouva de la Motte ajatuksissa.

Seuraavana päivänä hän lähti suoraa päätä Versaillesiin. Hänellä ei ollut lupakorttia vastaanottoa varten, mutta hän luotti onneensa niin täydellisesti, ettei epäillyt hovisäännön väistyvän hänen pyrkimyksensä tieltä. Ja siinä hän olikin oikeassa.

Hovin koko henkilökunta, joka oli niin harras arvaamaan hallitsijan toivomuksia, oli jo huomannut, kuinka hyvin Marie Antoinette viihtyi kauniin kreivittären seurassa. Enempää ei tarvittu, jotta Jeannen saapuessa muuan ovela lakeija, haluten päästä suosioon, asettui sille kohtaa, mistä kuningatar kappelista palatessaan kulki sivutse, ja ikäänkuin sattumalta kysyi päivystävältä kamariherralta:

– Kuinka on meneteltävä, monsieur, kun kreivitär de la Motte-Valois on tullut ilman vastaanotto-korttia?

Kuningatar keskusteli hiljaa Lamballen prinsessan kanssa, mutta keskeytti puheensa kuullessaan kreivittären nimen, joka oli lausuttu tahallaan ääneen. Samalla hän kääntyi sinne päin.

– Sanoiko joku, – kysyi hän, – että rouva de la Motte-Valois on täällä?

– Niin on sanottu, teidän majesteettinne, – vastasi kamariherra.

– Kuka sen sanoi?

– Tämä lakeija, madame. Lakeija kumarsi häveliäästi.

– Rouva de la Motte-Valois saa tulla minun luokseni, – sanoi kuningatar astuen eteenpäin, lisäten kohta senjälkeen:

– Saatte viedä hänet pukuhuoneeseen.

Jeanne, jolle lakeija tietysti kertoi, mitä oli hänen hyväkseen tehnyt, aukaisi heti rahakukkaronsa, mutta lakeija hillitsi häntä sanoen viekkaasti hymyillen:

– Olkaa niin hyvä, rouva kreivitär, että annatte sen velan jäädä toistaiseksi maksamatta; pian saanatte sen suorittaa korkoineen.

Jeanne pisti rahat takaisin taskuunsa.

– Olette oikeassa, ystäväiseni, Kiitos!

– Miksi en voisi, – tuumi hän, – suosia hovilakeijaa, joka suosii minua? Teenhän kardinaalille saman palveluksen.

Pian oli Jeanne kuningattarensa edessä. Marie-Antoinette näytti vakavalta, hieman haluttomaltakin, kenties juuri senvuoksi, että oli liiaksi suosinut kreivitärtä ottamalla hänet vastaan, vaikka hän tuli odottamatta.

– Kuningatar näkyy todellakin kuvittelevan, että vielä käyn kerjäämässä, – ajatteli kardinaalin ystävätär. – Ennenkuin ehdin lausua kahtakaankymmentä sanaa, täytyy hänen käydä iloisemman näköiseksi tai ajaa minut ovesta ulos.

– Madame, – sanoi kuningatar, – vieläkään en ole ehtinyt puhua kuninkaalle.

– Ah, madame, teidän majesteettinne on jo tehnyt minulle liiankin paljon hyvää enkä odota enää mitään. Nyt tuln...

– Niin, mille asialle tulitte? – keskeytti kuningatar herkkänä siirtymään asiasta toiseen. – Te ette ollut pyytännyt päästä puheilleni. Sattuiko jokin kiireellinen asia... teille?

– Kiireellinen... kyllä, madame; mutta ei minun tähteni.

– Siis minun tähteni... No puhukaa, kreivitär.

Ja kuningatar saattoi Jeannen kylpysaliin, missä kamarirouvat odottivat. Nähdessään näin paljon väkeä kuningattaren ympärillä kreivitär ei ruvennut puhumaan. Päästyään kylpyyn kuningatar laski kamarirouvat menemään.

– Madame, – sanoi nyt Jeanne, – teidän majesteettinne näkee minut pahassa pulassa.

– Kuinka niin? Sitähän jo heti arvelinkin.

– Teidän majesteettinne tietää, sillä luullakseni olen sen maininnut, että kardinaali de Rohan osoittaa minulle suosiotaan erinomaisen ylevällä tavalla.

Kuningatar kävi tyytymättömän näköiseksi.

– En oikein muista, – vastasi hän.

– Luulin, että...

– Ei sillä väliä... puhukaa vain.

– Saan siis kertoa, madame, että hänen korkea arvoisuutensa suvaitsi toissapäivänä käydä luonani.

– Vai niin.

– Asia koski erästä laupeudentyötä, jonka olen pannut alulle.

– Hyvä on, kreivitär! Minä annan myös jotakin... teidän hyvään tarkoitukseenne.

– Nyt teidän majesteettinne luulee väärin. Minulla oli jo kunnia sanoa, etten tullut mitään pyytämään. Tapansa mukaan kardinaali puhui kuningattaren hyvydestä ja väsymättömästä avuliaisuudesta.

– Ja halusi, että avustaisin hänen suojaattejaan?

– Aluksi... niin, teidän majesteettinne.

– Sen teenkin, en kardinaalin mieliksi, vaan onnettomien vuoksi, joita koetan auttaa, tulkoot mistä päin hyvänsä. Mutta sanokaa hänen korkea-arvoisuudelleen, että nykyään omat varani ovat vähissä.

– Voi, madame, sitä juuri hänelle huomautinkin, ja siitä johtuukin se pula, johon äsken viittasin.

– Puhukaa, puhukaa!

– Kuvasin kardinaalille, mikä hehkuva armeliaisuus täyttää teidän majesteettinne sydämen, milloin tahansa kerrotaan jonkun hädästä, ja kuinka anteliaisuus yhä tyhjentää kuningattaren kassan, niin ettei se kaikkeen riitä.

– Hyvä, hyvä!

– Ajatelkaapa, monseigneur, sanoin hänelle, että kuningatar esimerkiksi antautuu oman hyvytensä orjaksi, että hän uhraa oman itsensä köyhien vuoksi. Se hyvä, mitä hän tekee, tuottaa hänelle itselleen pulaa, ja sitten syytin itseäni.

– Miksi niin, kreivitär? – kysyi kuningatar, joka kuunteli joko siksi, että Jeanne oli osannut kajota hänen heikkoon puoleensa, tai siksi, että Marie-Antoinette tarkalla älyllään aavisti jotakin tärkeätä olevan tulossa pitkän esipuheen jälkeen.

– Sanoin hänelle, että teidän majesteettinne oli joku päivä sitten antanut minulle melkoisen rahasumman; että samanlaisia lahjoituksia oli kuningattaren kassasta jaettu parin viime vuoden kuluessa lukemattomia kertoja, ja että jos kuningatar olisi ollut vähemmän antelias, vähemmän uhraavainen, olisi hänellä pari miljoonaa säästössä, eikä silloin olisi ollut mitään syytä kieltäytyä vastaanottamasta ihanaa timanttista kaulanauhaa, jonka hylkääminen oli niin ylevämielinen, sankarillinen, mutta sallittakoon minun sanoa, myös niin epäoikeutettu teko.

Kuningatar punastui ja alkoi taas katsella Jeannea. Asian ydin sisältyi varmaankin viime lauseeseen. Oliko tässä ansa vai ainoastaan mairittelu? Tältä kannalta harkiten siinä voi piillä jokin vaara kuningattarelle. Mutta Marie-Antoinette näki Jeannen kasvoissa niin paljon lempeyttä,

vilpitöntä hyväntahtoisuutta ja puhdasta totuutta, ettei ollut mitään syytä sellaista ilmettä epäillä kavalaksi tai matelevan imartelevaksi. Ja kun kuningattaren oma sydän oli todella ylevä ja ylevyydessä aina on voimaa ja voimassa totuudenrakkautta, sanoi Marie-Antoinette huokaisten:

– Niin, se kaulanauha on kaunis; se oli kaunis, aioin sanoa, ja minua ilahuttaa kuulla, että nainen, jolla on hyvä aisti, antaa minulle arvoa sen hylkäämisestä.

– Jospa tietäisitte, madame, – ehätti nyt Jeanne parhaiksi huomauttamaan, – kuinka helposti oppii tuntemaan ihmisten tunteita, jos on kiintynyt niihin, joita he rakastavat!

– Mitä sillä tarkoitatte?

– Tarkoiton sitä, madame, että kun kardinaali de Rohan sai kuulla sankarillisen uhruksenne, näin hänen kalpenevan.

– Kalpenevan!

– Hänen silmänsä täyttyivät heti kyynelistä. En tiedä, madame onko kardinaali de Rohan todella kaunis mies ja täydellinen ylimys, kuten monet väittävät, mutta sen tiedän, etten koskaan unohda hänen silloisia kasvojaan, kun niitä valaisi hänen sielunsa tuli ja kostutti kyynelvirta, jonka laski valloilleen teidän majesteettinne jalo epäitsekkyys, – mitä sanonkaan, suuremmoisen ihana kieltämys.

Kuningatar ei vastannut kohta, vaan juoksutti vettä kullatun joutsenen nokasta, joka kaareutui hänen marmorista kylpyammettaan kohti. Sitten hän sanoi:

– Kuulkaapa, kreivitär, jos kardinaali de Rohan on teistä näyttänyt niin kauniilta ja täydelliseltä, kuin juuri sanoitte, niin en neuvoisi teitä antamaan hänen sitä huomata. Hän on maailmallinen kirkkoruhtinas, sellainen paimen, joka ottaa lampaan sekä itselleen että Herralle.

– Jumala varjelkoon, madame!

– Entä sitten? Onko se panettelua? Eikö se kuulu hänen maineeseensa ja eikö hän itsekin siitä ylpeile? Ettekö ole nähnyt hänen juhlatilaisuuksissa huiskuttavan käsiään ilmassa, – ne ovatkin kauniit, – saadakseen ne vieläkin valkoisemmiksi, ja silloin hänen käsiinsä, joissa säteilee piispansormus, kiintyy hurskasten naisten katseita loistavampina kuin kardinaalin timantti.

Jeanne kumarsi.

– Kardinaalin valloituksia, – jatkoi kuningatar innostuen, – on hyvin paljon. Muutamista on tullut häväistysjuttuja. Hän on yhtä herkkä rakastumaan kuin Fronden [kapinaliike 1600-luvun puolivälissä, jolloin Ludvig XIV oli alaikäinen. *Suom.*] aikuiset papit. Ylistäköön häntä ken tahtoo; minä ainakaan en siihen rupea.

– En tiedä, madame, – vastasi Jeanne rohkaistuneena tästä tuttavallisesta puhetavasta ja siitä ruumiillisesta tilasta, missä kuningatar nyt juuri oli, – ajatteliko kardinaali hurskaita naisia puhellessaan minulle niin hartaasti teidän majesteettinne hyveistä, mutta varmaa on, ettei hän silloin huiskuttanut kauniita käsiään ilmassa, vaan painoi sydäntään vasten.

Kuningatar nauroi väkinäisesti ja pudisti päätään.

– Vai niin, – ajatteli Jeanne, – alkaakohan asia sujua paremmin kuin luulimmekaan? Tulisiko ehkä harmi avuksemme? Silloin kävisi voitto liiankin helpoksi.

Pian kävi kuningattaren ilme taas yleväksi ja tyyneksi.

– Jatkakaa, – sanoi hän.

– Teidän majesteettinne lamauttaa minut sysäämällä kainosti luotaan senkin ylistyksen, joka tulee...

– Kardinaalilta! Niin juuri.

– Mutta miksi, madame?

– Siksi, että se herättää epäluuloa.

– Minun ei sovi puolustaa sitä, joka on kovaksi onneksi joutunut teidän majesteettinne epäsuosioon, – sanoi Jeanne erinomaisen kunnioittavasti, enkä rupeakaan epäilemään, ettei tämä henkilö olisi syyllinen, koska hän on kuningattarelle epämielinen.

– Kardinaali de Rohan ei ole minulle epämieluisin; hän on minua loukannut. Mutta minä olen kuningatar ja kristitty ja siis kaksin verroin taipuvainen unohtamaan loukkauksia.

Ja tällöin tuli kuningattareen se majesteettisen hyvyden ilme, joka oli hänelle niin luontainen. Jeanne pysyi vaiti.

– Ette enää puhu mitään?

– Herättäisin epäluuloa teidän majesteetissanne, saisin osakseni epäsuosiota ja moitetta, jos lausuisin mielipiteeni, joka käy aivan toiseen suuntaan.

– Ajattelette siis kardinaalista aivan toista kuin minä?

– Kerrassaan, madame.

– Noin ette puhuisi, jos tietäisitte, kuinka prinssi Ludvig on käyttäytynyt minua kohtaan.

– Tiedän vain sen, mitä olen nähnyt hänen suorittavan palvelukseensa teidän majesteettianne.

– Kohteliaisuuksia? Jeanne kumarsi.

– Korusanoja, toivotuksia, imarteluja, – jatkoi kuningatar. Jeanne ei vielääkään vastannut.

– Teissä on kardinaalia kohtaan harras ystävyys, kreivitär; en siis enää käy hänen kimppuunsa teidän läsnäollessanne.

Ja samassa kuningatar alkoi nauraa.

– Madame, – vastasi Jeanne, – tahdon mieluummin kestää suuttumusta kuin ivaa. Se tunne, joka kardinaalissa on teidän majesteettianne kohtaan, ansaitsee sellaista kunnioitusta, että jos hän näkisi olevansa kuningattaren ivattavana, niin pidän varmana, että se veisi häneltä hengen.

– Jopa nyt ihme! Hän on siis peräti muuttunut.

– Suvaitsihan teidän majesteettinne joku päivä sitten mainita minulle, että jo kymmenen vuotta sitten kardinaali de Rohan intohimoisesti...

– Se oli leikkipuhetta, kreivitär, – keskeytti kuningatar ankarasti.

Vaiennettu Jeanne näytti kuningattaresta alistuneen siihen, ettei enää kamppailisi, mutta se oli erehdys. Sellaisella tiikerin- ja käärmeenluontoisilla naisilla on peräytymishetki aina valmisteluna uuteen hyökkäykseen; keskitetyn levon perästä tulee hyppäys.

– Te puhuitte niistä timanteista, – sanoi kuningatar varomatta. – Myöntäkää, että ne ovat pyörineet ajatuksissanne.

– Päivät ja yöt, madame, – vastasi Jeanne riemuissaan kuin sotapäällikkö nähdessään vihollisen tekävän taistelukentällä ratkaisevan virheen. – Ne ovat niin kauniita ja sopivat niin erinomaisesti teidän majesteetillenne.

– Kuinka niin?

– Tarkoitan juuri sitä, että ne sopivat teidän majesteetillenne.

– Mutta nehän on jo myyty!

– On kyllä.

– Portugalin lähettiläälle? Jeanne ravisti hiljaa päätään.

– Eikö? – kysyi kuningatar iloisesti.

– Ei, madame.

– Kelle siis?

– Ne on ostanut kardinaali de Rohan.

Kuningatar hätkähti, mutta hillitsi itsensä kohta.

– Vai niin, – sanoi hän kuivasti.

– Suokaa minun sanoa, madame, – puhui Jeanne innostuneesti, – että kardinaali on siinä menetellyt loistavasti; se on jaloutta, hyvän sydämen purkausta; se on kauniisti tehty. Sellaisessa sielussa kuin teidän majesteettinne täytyy herätä myötätuntoa kaikkea kohtaan, mikä on hyvää ja tuntehikasta. Kardinaali sai minulta kuulla, sen tunnustan, että teidän majesteettinne varat juuri nyt ovat vähissä, mutta silloin hän heti huudahti: "Mitä! Pitääkö Ranskan kuningattaren jäädä sitä vaille, mistä ei luopuisi veronkantajan vaimo? Täytyykö kuningattaren jonakin päivänä ehkä nähdä nuo timantit rouva Neekerin kaulassa?" Hän ei vielä tiennyt, että Portugalin lähettiläs tahtoi ne ostaa. Minä

ilmoitin sen hänelle. Hänen harminsa yltyi, ja hän sanoi: "Tässä ei ole enää puhe siitä, tehdäänkö kuningattaren mieliksi, vaan asia koskee kuninkuuden arvoa. Minä tunnen, mikä henki vallitsee ulkomaiden hoveissa, – turhamaisuus, kerskailu, – siellä naurettaisiin Ranskan kuningattarelle, jolla ei enää ole rahoja niin kohtuulliseen ostoon. Pitäisikö minun sallia, että Ranskan kuningatarta ivataan? Ei ikänä." Ja hän lähti suin päin. Tuntia myöhemmin sain kuulla, että hän oli ostanut nuo timantit.

– Ja hinta oli puolitoista miljoonaa?

– Lisäksi sata tuhatta.

– Missä mielessä hän ne osti?

– Elleivät ne kelpaisi teidän majesteetillenne, niin hänen mielestään ei kukaan muukaan nainen saisi niitä pitää.

– Oletteko varma siitä, ettei kardinaalin tarkoituksena ole lahjoittaa tuota kaulanauhaa jollekin lemmitylleen.

– Olen varma, että hän ennemmin tuhoisi sen kuin sietäisi sitä nähdä jonkun muun kuin kuningattaren kaulassa.

Marie-Antoinette mietti, ja hänen ylevät piirteensä ilmaisivat avoimesti kaikki, mitä sielussa liikkui.

– Kardinaali de Rohan on menetellyt kauniisti, – sanoi hän. – Siinä ilmenee ylevä piirre hienotunteista alttiutta.

Jeanne kuunteli näitä sanoja ahneesti.

– Saatte lausua kiitokset kardinaali de Rohanille, – jatkoi kuningatar.

– Kyllä, kyllä, madame.

– Voitte lisätä, että hänen ystävyytensä minua kohtaan nyt on näytetty toteen, ja että minä kunniallisena ihmisenä, kuten Catherinen oli tapana sanoa, voin ystävältä ottaa kaikki vastaan sillä ehdolla, että sen palkitsen. Niinpä en hyväksyisi, että kardinaali de Rohan lahjoittaa minulle...

– Vaan...?

– Maksaa ennakolta minun puolestani. Hän on ollut niin hyvä, että on mielikseni käyttänyt rahojaan tai luottoaan. Sen minä maksan hänelle takaisin. Muistaakseni Böhmer vaati heti osan hintaa käteisellä.

– Niin, madame.

– Paljonko? Kaksisataa tuhatta?

– Kaksisataa viisikymmentä tuhatta.

– Juuri sen summan antaa kuningas minulle joka neljännesvuosi. Tänä aamuna minulle taas lähetettiin neljännesmaksu, tosin ennen määräaikaa, mutta kaikissa tapauksissa minulla nyt on se summa.

Kuningatar soitti kiireesti kamarirouville, jotka tulivat pukemaan käärien hänet ensin hienoon lämmitettyyn liinavaatteeseen. Kun hän sitten oli päässyt levolle makuuhuoneeseensa ja jäänyt Jeannen kanssa kahden kesken, sanoi hän:

– Olkaa niin hyvä ja avatkaa tuo laatikko.

– Ylimmäinenkö?

– Ei, vaan seuraava. Siellä on lompakko.

– Niin, tässä on, madame.

– Siinä on kaksisataa viisikymmentä tuhatta livreä. Laskekaa.

Jeanne totteli.

– Viekää ne kardinaalille. Kiittäkää häntä sitäpaitsi. Sanokaa hänelle, että toimitan sitten kuukausittain saman verran. Koroista sovitaan myöhemmin. Tällä tapaa saan sen koristeen, joka oli niin mieleeni, ja jos itselleni tuleekin pulaa sen maksamisesta, en ainakaan toimita kuninkaalle mitään pulaa.

Sitten hän jälleen mietti hetkisen.

– Ja lisäksi, – jatkoi hän, – olen saanut sen uskon, että minulla on hienotunteinen ystävä, joka tahtoo minua palvella... ja sellainen ystävätär, joka aavistaa toivomukseni.

Samalla hän ojensi kätensä Jeannelle, joka riensi sitä suutelemaan. Kreivittären tehdessä jo lähtöä lisäsi kuningatar kuiskaten, ensin hetken epäröityään, kuin pelkäisi sanottavaansa:

– Saatte kardinaali de Rohanille huomauttaa, että hän on tervetullut Versaillesiin ja että tahdon hänelle lausua kiitokseni.

Jeanne kiirehti pois, ei ainoastaan huumaantuneena, vaan hullaantuneena riemusta ja tyydytetystä ylpeydestä, puristaen rahoja kuin korppikotka saalistaan.

4. Kuningattaren lompakko

Siitä onnesta, sanan aineellisessa ja henkisessä merkityksessä, mikä nyt oli Jeanne de Valoisilla hallussaan, saivat aluksi tuntuvimman vaikutelman ne hevoset, jotka toivat hänet takaisin Versaillesista. Jos koskaan hevoset ovat kilpatantereella kiittäneet palkinnon vuoksi, niin oli nyt siihen ponnistukseen pantu nämä vaivaiset kaksi vuokrahevosta. Kreivittären kiihoittamana ajuri luulotteli niille, että ne olivat Elis-maakunnan keveimpiä nelijalkaisia ja että nyt tarjottiin palkinnoksi kaksi talenttia kultaa isännälle ja kolminkertainen annos ohrajyviä niille itselleen.

Kardinaali ei ollut vielä lähtenyt kaupungille, kun rouva de la Motte saapui hänen yksityishotelliinsa, missä hänen ympärillään oli paljon väkeä. Jeanne ilmoitti tulostaan juhlallisemmin kuin saapuessaan kuningattaren luo.

– Tulette Versaillesista? – sanoi kardinaali.

– Tulen, monseigneur.

Kardinaali katseli häntä, mutta ei pystynyt mitään arvaamaan. Jeanne näki toisen vapisevan, tuskailevan, pelkäävän, mutta ei säälinyt.

– No kuinka kävi?

– Kuinkako kävi? Mitä oikein haluatte tietää, monseigneur? Puhukaa vähän, jottei minun tarvitse nuhdella itseäni liian paljon.

– Voi, kreivitär, tuon te sanotte sen näköisenä kuin...

– Olisi tulossa jotakin ikävää, niinkö?

– Jotakin murhaavaa.

– Halusittehan, että kävisin kuningattaren puheilla.

– Tietysti.

– Minä olenkin hänet tavannut. Te halusitte, että hän antaisi minun puhua teistä, vaikka hän on monta kertaa näyttänyt vieroksuvaansa teitä ja ollut harmissaan, jos vain nimennekin on hänen kuultensa mainittu.

– Jos se halu on minussa ollut, niin huomaan nyt, että toteuttamisesta ei ole toivoa.

– Onpa kyllä, sillä kuningatar on minulle puhunut teistä.

– Tai oikeammin, te olitte niin hyvä, että puhuitte minusta.

– Se on totta.

– Ja hänen majesteettinsa kuunteli?

– Se kaipaa selitystä.

– Älkää puhuko sanaakaan lisää, kreivitär; minä kyllä aavistan, kuinka vastenmielistä hänen majesteetilleen...

– Eipä niinkään... Puhuin kaulanauhasta.

– Uskalsitte sanoa, että olen aikonut...

– Ostaa sen hänelle... juuri niin.

– Suuremmoista, kreivitär! Ja hän suvaitsi kuunnella?

– Tietysti.

– Sanoitteko, että tarjoon hänelle ne timantit?

– Siihen hän ei suostunut.

– Silloin olen hukassa.

– Hän ei suostunut ottamaan lahjaksi, vaan lainaksi...

– Lainaksi!.. Osasitte kääntää asian niin hienosti toisin päin!

– Niin hienosti, että hän hyväksyi.

– Minä siis lainaan kuningattarelle! Kreivitär, onko se mahdollista?

– Se on edullisempaa kuin jos lahjoittaisitte, eikö niin?

– Tuhannesti.

– Niin minäkin arvelin. Kaikissa tapauksissa on hänen majesteettinsa suostunut.

Kardinaali nousi, mutta istuutui kohta uudestaan. Lopulta hän astui Jeannen eteen, tarttui tämän molempiin käsiin ja sanoi:

– Älkää minua eksyttäkö; muistakaa, että yhdellä sanalla voitte minusta tehdä onnettomimman ihmisen.

– Intohimoja ei pidetä leikkikaluna, monseigneur, sensijaan kyllä naurettavaisuuksia. Kun miehellä on teidän arvonne ja ansionne, niin ei voi käydä naurettavaksi.

– Se on totta. Mitä siis sanoitte...

– Se on puhdasta totta.

– Minun ja kuningattaren kesken on salaisuus!

– Perin tärkeä salaisuus.

Kardinaali astui taas kreivittären luo ja puristi hänen kättään hellästi.

– Tuollainen kädenpuristus on mieleeni, – sanoi Jeanne. – Se on kuin miesten kesken.

– Sillä tavoin onnellinen mies puristaa suojelusenkelin kättä.

– Monseigneur, älkää liioitelko.

– Iloni voi olla liioiteltu, mutta ei koskaan kiitollisuuteni...

– Te liioittelette kumpaakin. Ettekö muuta halunnut kuin lainata kuningattarelle puolitoista miljoonaa?

Kardinaali huokasi.

– Buckingham osasi pyytää Anna Itävaltalaiselta enemmän, kun kuninkaallinen lattia oli siroiteltu täyteen hänen helmiään.

– Mitä Buckingham sai, sitä en tahdo unissakaan toivoa.

– Siitä saatte puhella kuningattaren kanssa, sillä hän käski minun ilmoittaa teille, että olette tervetullut hänen luokseen Versaillesiin.

Heti kun nämä sanat oli varomatta lausuttu, kalpeni kardinaali kuin nuorukainen saadessaan ensi lemmensuudelman. Kuin juopuneena haparoiden hän tarttui nojatuoliin, joka oli lähinnä.

– Kas, kas, – tuumi Jeanne, – asia onkin vakavampi kuin luulin; olin kuvitellut herttuaa, pääriä ja sadan tuhannen korkotuloja, mutta nyt voinkin korottaa toiveeni ruhtinaaseen ja puoleen miljoonaan asti, sillä tuo kardinaali ei ponnistelekaan kunnianhimon tai ahneuden vuoksi, vaan rakkaudesta!

Kardinaali de Rohan tyyntyi pian. Riemu ei ole pitkällinen tauti, ja järkevänä miehenä hän katsoi paraaksi puhella nyt Jeannen kanssa varsinaisista asioista, jotta tämä unohtaisi hänen äsken puhuneen rakkaudesta. Jeanne ei häntä häirinnyt.

– Ystäväiseni, – sanoi hän, puristaen Jeannea sylissään, – kuinka kuningatar oikein aikoo järjestää sen lainan, johon hänet suostutitte?

– Kysytte kai siksi, että kuningattaren luullaan olevan rahapulassa?

– Aivan oikein.

– Hän tahtoo maksaa teille, niinkuin olisi maksanut Böhmerille. Ero on vain se, että jos hän olisi ostanut Böhmeriltä, tietäisi sen koko Pariisi, mikä taas ei käy päinsä, kun oli tullut lausutuksi kuuluisat sanat sotalaivasta, ja jos hän saattaisi kuninkaan huonolle tuulelle, ärsyttäisi se koko Ranskaa. Kuningatar tahtoo saada timantit vähittäin omikseen ja maksaa myös vähin erin. Te toimitatte hänelle siihen tilaisuuden; olette hänen vaiteliaana valittajanaan, joka pystyy hänen puolestaan maksamaan, jos hän sattuisi pulaan, siinä kaikki. Hän on onnellinen ja maksaa; enempää älkää vaatiko.

– Hän maksaa... millä tavalla?

– Kuningatar, perin järkevä nainen, käsittää tietysti, että teillä on velkoja, monseigneur. Ja lisäksi hän on ylpeä, ei sellainen ystävä, joka ottaa vastaan lahjoja... Kun sanoin hänelle, että olitte jo suorittanut alkumaksuna kaksisataa viisikymmentä tuhatta livreä...

– Sanoitteko sen hänelle?

– Miksi en olisi sanonut?

- Sillä tapaa asia kävi hänelle jo alussa mahdottomaksi.
- Ei, vaan siitä sain keinon, jonkin syyn, miksi hän voi suostua. Ei mitään ilmaiseksi – niinhän kuningatar ajattelee.
- Voi, hyvä Jumala!
- Jeanne otti nyt tyynesti taskustaan esille kuningattaren lompakon.
- Mikä se on? – kysyi kardinaali.
- Lompakko, jossa on kaksisataa viisikymmentä tuhatta livreä.
- Todellakin!
- Niin, ja kuningatar lähettää ne teille suurin kiitoksin.
- Oo!
- Summa on oikea. Olen laskenut.
- Sitä en epäilekään.
- Mutta mitä te niin katselite?
- Katselen tätä lompakkoa, jota en ole teillä ennen huomannut.
- Pidättekö siitä? Eikä se kuitenkaan ole kaunis eikä kallisarvoinen.
- Se miellyttää sittenkin, ties miksi.
- Teillä on hyvä maku.
- Laskette leikkiä. Missä suhteessa minulla muka on hyvä maku?
- Tietysti siinä, että teidän makunne on sama kuin kuningattaren.
- Tämä lompakko siis...
- Oli kuningattaren, monseigneur...
- Pidättekö siitä?
- Pidän hyvin paljon.
- Kardinaali de Rohan huokasi ja sanoi:
- Onhan se luonnollista.
- Mutta jos teidän tekee mielenne... sanoi kreivitär huulillaan sellainen hymy, joka viettelee pyhimyksenkin.
- Sitä ette voine epäillä, mutta en kehtaa sitä teiltä riistää.
- Ottakaa se!
- Kreivitär! – huudahti kardinaali riemun valtaamana, – te olette kallehin ystävä, kaikkein älykkäin, kaikkein...
- Niin, niin.
- Ja liitto pysyy meidän kesken...
- Ikuisesti, kuten aina sanotaan. Ei, minulla on vain yksi ansio.
- Mikä se, on?
- Se, että olen toimittanut asioitanne jollakin menestyksellä ja suurella innolla.
- Jos teillä olisi vain se ansio, rakas ystävä, niin sanoisin olevani melkein teidän vertaisenne, – sillä minä olen myös, silleikään kun olitte Versaillesissa, puhunut teidän hyväksenne.
- Jeanne silmäili kardinaalia hämmästyneenä.
- Tosin se oli vain mitätön asia, – selitti kardinaali. – Pankkiirini kävi tarjoomassa osakkeita, en tiedä missä yhtiössä, jonka tarkoituksena on kuivattaa ja viljellä soita.
- Ahaa!
- Siinä oli varma voitto, ja minä suostuin.
- Ja oikein teittekin.
- Malttakaa, niin saatte nähdä, että ajatuksissani aina panen teidät ensi sijalle.
- Toiselle, ja sekin on enemmän kuin ansaitseen. Mutta jatkakaa.
- Pankkiirini jätti minulle kaksisataa osaketta, ja niistä otin teitä varten neljäosan, viimeiset.
- Niinkö, monseigneur?

– Kuulkaa nyt jatko. Pari tuntia sen jälkeen hän tuli takaisin. Jo samana päivänä oli osakkeiden arvo juuri siksi, että tämä määrä oli saatu myydyksi, noussut sata prosenttia, ja hän antoi käteeni sata tuhatta livreä.

– Se kauppa onnistui!

– Ja tässä on teidän voitto-osanne, rakas kreivitär, aioin sanoa, rakas ystävä.

Ja siitä setelitukusta, jonka Jeanne oli hänelle tuonut kuningattarelta, erotti hän viisikolmatta tuhatta livreä ja pisti ne sievästi Jeannen käteen.

– Hyvä on, monseigneur, lahjat ja vastalahjat kuuluvat yhteen.

Enimmin on mieleeni se, että muistitte minua.

– Teitä pidän aina muistissa, – vastasi kardinaali ja suuteli hänen kättään.

– Samoin minä teitä, – sanoi Jeanne. – Monseigneur, näkemiin! Pian tavataan Versaillesissa!

Ja Jeanne poistui annettuaan kardinaalille luettelon kuningattaren maksuajoista, joista lähin oli merkitty seuraavaksi kuukaudeksi määrän ollessa viisisataa tuhatta livreä.

5. Taas esiintyy tohtori Louis

Muistaen, mihin kiusalliseen asemaan jätimme herra de Charnyn, lienevät lukijamme kiitollisia, jos viemme heidät takaisin siihen Versaillesin linnan etuhuoneeseen, jonne tämä urhea meriupseeri, jota eivät ihmiset eivätkä luonnonvoimat olleet koskaan pystyneet pelottamaan, oli karannut peläten rupeavansa pahoin voimaan kolmen naisen, kuningattaren, Andréen ja rouva de la Motten läsnäollessa.

Päästyään etuhuoneen keskikohdalle oli Charny todellakin huomannut, ettei jaksanut edemmäksi astua. Silloin hän oli hoiperrellen ojentanut käsivartensa. Hänen voimiensa oli havaittu olevan lopussa ja riennetty hänen avukseen. Nuori upseeri oli pyörtynyt, ja tointui vasta muutaman minuutin päästä aavistamatta, että kuningatar oli hänet siinä tilassa nähnyt ja olisi ensi vaikutelmansa pakottamana ehkä kiirehtinyt hänen luokseen, ellei sitä olisi ehkäissyt Andrée pikemmin mustasukkaisuuden kiihkossa kuin järkevästi punnitien, mitä ei sopisi tehdä. Muuten oli kuningattaren ollut hyvä peräytyä huoneeseensa, noudattaen Andréen viittausta, riippumatta siitä, mikä tunne tahansa oli Andréeseen vaikuttanut, sillä tuskin oli ovi suljettu, kun sen takaa kuului päivystävän upseerin huuto:

– Kuningas!

Huoneistansa tuli todellakin kuningas ollen menossa parvekkeelle ja tahtoen ennen neuvoston istuntoa tarkastaa metsästysosastoaan, jota hänen mielestään oli viime aikoina laiminlyöty. Tultuaan muutamien hoviupseerien saattamana etuhuoneeseen kuningas pysähtyi äkkiä nähdessään, että joku oli horjahtanut taaksepäin akkunapieltä vasten, ja häntä auttamassa oli kaksi henkivartijaa, jotka näyttivät hätäntyneiltä, he kun eivät olleet tottuneet siihen, että upseerit menivät suotta tainnoksiin.

Kannattaessaan Charnyta he huutelivat yhä uudestaan:

– Monsieur, monsieur, mikä teitä vaivaa?

Mutta sairas ei saanut ääntään kuuluville. Kuningas ymmärsi, että tuo äänettömyys tiesi pahaa, ja joudutti askeliaan.

– Ettekö näe? – sanoi hän. – Se on joku, jolle on sattunut pyörtymiskohtaus.

Kuullessaan kuninkaan äänen henkivartijat käännähtivät ja konemaisesti hellittivät Charnyn, jolla kuitenkin oli sen verran voimia jäljellä, ettei kaatunut rentonaan, vaan luisui lattialle tuskaisesti huoaten.

– No, herrat, – sanoi kuningas, – mitä viivyttelette? Silloin riennettiin esille. Herra de Charny, joka oli kokonaan menettänyt tajuntansa, nostettiin maasta ja laskettiin pitkälleen erälle sohvalle.

– Mutta kas, sehän on herra de Charny! – huudahti äkkiä kuningas, joka nyt tunsi nuoren upseerin.

– Herra de Charny! – toistivat läsnäolijat.

– Niin, herra de Suffrenin sisarenpoika.

Nämä sanat vaikuttivat kuin taika. Kohta oli Charnyhin valettu niin paljon hajuvettä, kuin jos hänen ympärillään olisi hääriinyt kymmenen naista. Lähetettiin noutamaan lääkäri, ja tämä tutki sairasta huolellisesti. Kuningas, joka harrasti kaikkea tiedettä ja sääli kaikkia vaivoja, ei tahtonut poistua, vaan odotti, kunnes tutkimus päättyisi. Lääkärin ensi toimenä oli avata sairaan takki ja paljastaa hänen rintansa, jotta raitis ilma pääsisi vapaasti tehoamaan, mutta silloin hän löysi semmoista, mitä ei osannut hakea.

– Haava! – sanoi kuningas tuntien yhä suurempaa sääliä ja astuen likemmäksi nähdäkseen omin silmin.

– Niin, niin, – mutisi herra de Charny koettaen nousta ja luoden ympärilleen raukeita katseita, – vanha haava, joka on taas auennut. Ei se mitään...

Ja tällöin hän puristi tohtorin kättä muiden huomaamatta. Lääkärin täytyy kaikki ymmärtää. Mutta tämä ei ollut hovilääkäri, vaan tavallinen Versaillesin kirurgi. Hän tahtoi esiintyä arvokkaana.

– Vai vanha haava... niinkö tekee mielenne sanoa, monsieur? Reunat ovat liian verekset ja veri liian heleätä; tämä haava ei voi olla vuorokaudenkaan vanha.

Charny, jolle tämä vastustus palautti voimia, nousi seisaalle ja sanoi:

– Luultavasti ette pyri minulle ilmoittamaan, milloin olen tämän haavan saanut, monsieur; sanoin teille ja sanon vieläkin, että se on jo vanha.

Vasta nyt hän näki ja tunsi kuninkaan. Hän pani takkinsa napit kiinni, ikäänkuin häpeissään, että oli antanut niin ylhäisen henkilön katsella heikkouttaan.

– Kuningas! – mutisi hän.

– Niin juuri, herra de Charny, minä se olen ja kiitän Luoja, että jouduin tänne tuomaan teille edes jotakin lievitystä.

– Se on vain mitätön naarmu, sire, – sammalsi Charny, – vanha haava, siinä kaikki.

– Vanha tai uusi, – sanoi Ludvig XVI, – mutta se on kuitenkin näyttänyt minulle vertanne, uljaan aatelismiehen kallista verta.

– Jolle parin tunnin makuu taas tuo terveyden, – lisäsi Charny ja aikoi taas nousta, mutta oli luottanut voimiinsa liaksi: pää oli sekaisin, jalat horjuivat, ja noustuaan hän painui kohta takaisin sohvalle.

– Katsokaa, – sanoi kuningas, – hän on kovasti sairas.

– Aivan oikein, – myönsi lääkäri nokkelasti kuin diplomaatti, haaveillen jo virkaylennystä.

– Mutta hänet voi kuitenkin pelastaa.

Kuninkaalla oli tarkka käsitys kunniaista; hän oli aavistanut, että Charny salasi jotakin. Tätä salaisuutta hän piti pyhänä. Ken tahansa muu olisi sen houkutellut esille lääkäriltä, joka oli niin valmis puhumaan, mutta Ludvig XVI piti parempana, etteivät syrjäiset siihen sekaantuisi.

– Herra Charnyta, – sanoi hän, – ei saa panna siihen vaaraan, että hänet tuossa tilassa vietäisiin kotiinsa. Hänet on hoidettava Versaillesissa; pitää heti kutsua hänen enonsa, herra de Suffren, ja kun on kiitetty tätä herraa hänen avustaan, – ja tällöin hän viittasi läsnäolevaan lääkäriin, – on haettava paikalle henkilöäkärini, tohtori Louis. Luullakseni hän onkin nyt linnassa.

Muuan upseeri kiirehti täyttämään kuninkaan käskyjä. Kaksi muuta kävi käsiksi Charnyhin ja kantoi hänet käytävän toiseen päähän, vahtiupeeerien huoneeseen. Tämä kohtaus päättyi pikemmin kuin kuningattaren ja herra de Crosnen. Herra de Suffren noudettiin saapuville, ja tohtori Louis kutsuttiin astumaan tilapäisen lääkärin sijalle.

Jo ennestään tunnemme tämän viisaan ja vaatimattoman kelpo miehen, jonka äly oli tervettä lajia, vaikkei ylen loistava, utteran raatajan tieteen suunnattomalla vainiolla, missä sadon korjaajaa enimmäin kunnioitetaan, mutta missä vaon kyntäjä ansaitsee yhtä paljon kunnioitusta.

Tohtorin takana, joka oli jo kumartunut sairaan puoleen, nähtiin komentaja de Suffren, jolle pikalähetti oli tuonut sanan.

Kuuluisa sotapäällikkö ei vähääkään käsittänyt tätä pyörtymistä, tätä äkillistä pahoinvointia. Tarttuen Charnyn käteen ja katsahtaen tämän himmentyneisiin silmiin hän sanoi:

– Merkillistä, todella merkillistä! Tiedättekö, tohtori, ettei sisarenpoikani ole koskaan sairastanut.

– Ei se mitään todista, herra komentaja, – vastasi tohtori.

– Versaillesin ilma on siis perin turmiollista, sillä vieläkin vakuutan, että olen nähnyt Olivierin merellä kymmenkunnan vuotta aina reippaana, suorana kuin masto.

– Hänellä on haava, – huomautti eräs läsnäolevista upseereista.

– Mitä, haava! – huudahti amiraali. – Olivier ei ole koskaan haavoittunut.

– Pyydän anteeksi, – vastasi upseeri viitaten punertuneeseen paitaan, – mutta olin kuulevinani...

Herra de Suffren näki verta.

– Hyvä on, hyvä, – keskeytti tohtori Louis tuttavallisen jurosti, tunnusteltuaan sairaan suonta, – mitä suotta puhua pahan alkuperästä? Tässä on jokin vamma, tyytykäämme siihen ja parantakaamme, jos mahdollista.

Komentajan mieleen olivat lyhyet, täsmälliset puheet; hän ei ollut totuttanut laivaston lääkäreitä kaunistelemaan sanojaan.

– Onko pahakin vaara, tohtori? – kysyi hän liikutetumpana kuin miltä olisi tahtonut näyttää.

– Melkein kuin jos olisi partaa ajaessaan leikannut leukaansa.

– Hyvä. Kiittäkää kuningasta, hyvät herrat. Olivier, tulen sinua uudestaan katsomaan.

Olivier liikutti silmiään ja hyppysiään ikäänkuin kiittääkseen poistuvaa enoaan ja samalla tohtoria, joka toimitti, että hänen kätensä vapautui enon puristuksesta. Sitten hän oli nukkuvinaan onnellisena siitä, että oli päässyt vuoteeseen, järkevän ja lempeän lääkärin hoidettavaksi. Tohtori käski kaikkien poistua huoneesta.

Sairas vaipuikin unen helmaan, ensin kiitettään taivasta kaikesta, mitä hänelle oli tapahtunut, tai oikeammin siitä, ettei ollut sattunut mitään pahaa niin tärkeissä olosuhteissa. Häneen oli tullut kuume, tämä ihmisruumiin merkillinen uudistaja, ikuinen ihmisveressä kukoistava voima, joka palvelen Jumalan eli ihmiskunnan tarkoituksia panee sairaassa terveyden itämään taikka keskeltä terveyttä tempaa elävän. Kun Olivier oli niin tulisesti, kuin kuumeisten on tapana, hautonut mielessään kohtauksiaan Filipin, kuningattaren ja kuninkaan kanssa, nousi kiehuva veri aivoihin peittäen kuin verkko hänen ymmärryksensä... Hän houraili.

Kolme tuntia sen jälkeen saattoi kuulla hänen hourailuaan käytävästä, missä käveli muutamia vartijoita. Sen huomattuaan tohtori kutsui lakeijansa ja käski hänen ottaa Olivierin syliinsä. Olivier päästi joitakuita tuskanhuutoja.

– Käärikä peite pään ympäri.

– Kuinka minä sen saan toimeen? – kysyi palvelija. – Hän on liian raskas ja panee kovasti vastaan. Täytyy mennä pyytämään joku vartija avuksi.

– Vai semmoinen raukka te olette! Pelkääte sairasta miestä, – sanoi vanha tohtori.

– Monsieur...

– Ja jos hän on teistä liian raskas, niin te ette ole niin vahva kuin luulin. Pitänee toimittaa teidät takaisin Auvergneen.

Uhkaus tepsii. Auvergnelainen nosti henkivartijain nähden Charnyn syliinsä kevyesti kuin höyhenen, vaikka sairastempoili, kirkui ja houraili. Läsnäolijat ympäröivät tohtori Louisin ja tekivät hänelle kysymyksiä.

– Hyvät herrat, – vastasi tohtori huutaen kovempaa kuin Charny, jottei tämän sanoja kuulmais, – voinette ymmärtää, etten viitsi joka tunti tulla peninkulman päähän katsomaan sairasta, jonka kuningas on uskonut haltuuni. Tämä teidän huoneenne on kuin maailman ääressä.

– No minne hänet viette?

– Kotiini, sillä olen niin laiska liikkumaan. Kuten tiedätte, on minulla täällä kaksi huonetta. Panen hänet makuulle toiseen huoneeseen, ja jos hänen annetaan olla rauhassa, saatte ylihuomenna kuulla, kuinka hän jaksaa.

– Mutta vakuutan teille, – sanoi vahtiuupseeri, – että sairaan olisi täällä hyvä olla; me kaikki rakastamme herra de Suffrenia...

– Kyllä niin, tunnenhan minä, miten hoidetaan toverien kesken. Kun sairaan on jano, ollaan hänelle avuliaita ja annetaan juomista, niin että hän kuolee. Hitto vieköön herrain upseerien parannustavat! Sillä keinolla on ainakin kymmeneltä potilaaltani viety henki.

Tohtori puheli vielä sittenkin, kun Olivierin sanoja ei enää voitu kuulla.

– Niinpä niin, – jatkoi arvoisa tohtori mietteitään, – tämä on hyvin harkittu ja suoritettu. Ei tässä ole muuta hätää kuin että kuningas sattuisi haluamaan häntä nähdä... Ja jos hän tulisi, saisi hän myös kuulla, mitä sairastahuri... Hitto vie, ei auta epäröidä. Täytyy mennä puhumaan kuningattarelle... Hän saa neuvoa.

Tehtyään tämän päätöksen niin perin kiireisesti, kuin hänelle olisi joka sekuntikin tärkeä, valoi kelpo tohtori sairaan kasvoille raikasta vettä ja sijoitti hänet vuoteeseen niin, ettei hän pääsisi kolhaisemaan itseään kuoliaaksi vääntelehtien tai maahan pudoten. Sitten hän sulki akkunaluukut esilukolla, lukitsi oven tarkoin ja lähti avain taskussa kuningattaren luo, ensin kuunneltuaan oven takana ja saatuaan varmuuden, ettei siellä voitu Olivierin huudoista saada selkoa.

Ovella hän muuten tapasi rouva de Miseryn, jonka kuningatar oli lähettänyt tiedustamaan sairaan vointia ja joka pyrki sisään.

– No tulkaa pois, madame; minäkin lähdän.

– Kuningatar odottaa...

– Mutta juuri hänen majesteettinsa luo olenkin menossa.

– Kuningatar haluaa...

– Kuningatar saa kuulla niin paljon kuin haluaa; sen voin teille vakuuttaa, madame. Mennään nyt.

Ja hän astui niin nopeasti, että Marie-Antoinetten kamarirouvan oli pakko juosta pysyäkseen hänen rinnallaan.

6. Kuumehaaveita

Kuningatar odotti rouva de Miseryn tuomaa vastausta, mutta ei tohtoria. Tämä astui sisään tuttavallisesti, niinkuin ainakin.

– Madame – sanoi hän kovaa, – se potilas, josta kuningas ja teidän majesteettinne huolehtivat, jaksaa niin hyvin kuin kuumeessa on tapana.

Kuningatar tunsu tohtorin ja tiesi, kuinka tämä kammoi ihmisiä, jotka muka oikein kiljuivat, jos pikkuisenkin voivat pahoin. Hän luuli herra de Charnyn hieman liioitelleen tuskaansa. Väkevät naiset ovat taipuvaisia pitämään väkeviä miehiä heikkoina.

– Sairaahan haava on siis vain leikinasia, – sanoi hän.

– Hm, hm! – vastasi tohtori.

– Jokin naarmu...

– Ei juuri niin, madame. Mutta sama se, naarmuko vai haava... ainakin on nyt kuumetta.

– Poika parka! Onko oikein kova kuume?

– Kamala kuume.

– Ooh, – sanoi kuningatar kauhistuen, – en olisi luullut, että tuolla tapaa... yhtäkkiä... kuume...?

Tohtori silmäili kuningatarta hetkisen.

– Kuumetta on eri lajia, – selitti hän.

– Kuulkaapa nyt, hyvä Louis, te ihan säikytätte. Tavallisesti puhutte niin rauhoittavasti, mutta mikä teihin on tänä iltana tullut?

– Ei mitään erinomaista.

– Vai ei mitään! Tehän käännytte puolelta toiselle, katsotte oikealle ja vasemmalle ja näytätte ihan siltä, kuin teillä olisi kerrottavana minulle jokin salaisuus.

– Kuka tietää, vaikka olisikin!

– No enkö arvannut? Jokin salaisuus tuon kuumeen johdosta?

– Aivan niin.

– Herra de Charnyn kuumeen vuoksi?

– Aivan niin.

– Ja siitä puhumaan tulitte tänne?

– Aivan niin.

– Pian asiaan! Tiedättehän minut uteliaaksi. Alkakaahan ihana alusta.

– Niinkuin kertoisin sadun, niinkö?

– Niin juuri, hyvä tohtori.

– No olkoon menneeksi, madame.

– Ja minä odotan, tohtori.

– Ei, vaan minä odotan.

– Mitä?

– Että kyselette minulta, madame. Minä olen huono kertomaan, mutta jos minulta kysytään, vastaan kuin kirja.

– Olenhan teiltä jo kysynyt, kuinka on herra de Charnyn kuumeen laita.

– Ei se ollut hyvä alku. Kysykää ensin, minkä vuoksi herra de Charny on joutunut minun luokseni, toiseen pieneen huoneeseeni, vaikka olisi voinut jäädä vahtiupseerien huoneeseen.

– Niin, mistä se johtuu? Se onkin omituista.

– Asian laita on niin, etten tahtonut jättää herra de Charnyta upseerien luo, kuten teistä olisi luonnollista, sillä hän ei ole tavallinen kuumesairas.

Kuningatar näytti hämmästyvän.

– Mitä tarkoitatte?

– Heti kun herra de Charny joutuu kuumeen valtaan, alkaa hän houria.

– Voi, voi! – sanoi kuningatar pannen kätensä ristiin.

– Ja kun se miesparka hourii, – jatkoi tohtori astuen likemmäksi kuningatarta, – puhuu hän koko joukon semmoista, mitä ei ole lainkaan hyvä antaa kuninkaan henkivartijain tai kenenkään muun kuulla.

– Tohtori!

– Ei olisi tarvinnut kysyä, ellei teidän majesteettinne tahdo, että vastaan.

– Puhukaa vain, hyvä tohtori.

Ja kuningatar tarttui kelpo tiedemiehen käteen.

– Tämä nuori mies on ehkä jumalankieltäjä, eikö niin, ja houraillessaan herjaa Jumalaa?

– Ei sinnepäinkään. Päinvastoin hänessä on harras uskonto.

– No sitten lienee hänen aatteissaan jotakin liiallista intoilua.

– Intoilua, sitä juuri hänessä on.

Kuningatar otti kasvoilleen tyynen ilmeen, teeskennellen ylvästä kylmäverisyyttä, joka liittyy ruhtinasten kaikkiin toimiin, he kun ovat tottuneet saamaan muilta kunnioitusta ja pitämään itseään arvossa, kuten maan valtiasten täytyykin käyttäytyä hallitakseen ja ollakseen kavaltamatta tunteitaan.

– Herra de Charnyta on minulle suositeltu, – sanoi hän. Sankarimme, herra de Suffren, on hänen enonsa. Hän on minulle tehnyt palveluksia, ja häneen nähden tahdon olla kuin sukulainen, kuin ystävä. Sanokaa minulle siis totuus, minun on saatava se kuulla.

– Mutta minäpä en voikaan sitä sanoa, – vastasi tohtori Louis, – ja koska teidän majesteettinne niin hartaasti haluaa sitä kuulla, niin tiedän siihen vain yhden keinon. Teidän majesteettinne saa kuulla sen hänen omasta suustaan. Jos nuori mies silloin puhuu tyhmyyksiä, ei kuningatar voine olla pahoillaan sille, joka on ehkä ollut liian varomaton ottaessaan salaisuuden korviinsa tai liian tyhmä koettaessaan sitä peitellä.

– Teidän ystävyyttänne pidän arvossa, – vakuutti kuningatar, – ja uskon jo alusta, että herra de Charnylla on joitakin merkittäviä tunteita...

– Sellaisia, joita teidän majesteettinne on välttämättä kuultava voidaksenne niitä arvostella, – sanoi kunnon tohtori.

Ja hän tarttui hiljaa kuningattaren levottomaan käteen.

– Mutta aluksi muistakaa, että olette varuillanne, – sanoi kuningatar, – sillä minä en pääse askeltakaan, ellei joku hyväntahtoinen urkkija ole takanani.

– Tänä iltana, madame, ei kukaan muu ole läsnä kuin minä. Tarvitsee vain kulkea minun käytäväni lävitse, jonka kummassakin päässä on ovi. Sen oven, josta menemme sisään, panen perästämmekään lukkoon, eikä silloin kukaan pääse likelle.

– Luotan hyvään tohtoriini, – vastasi kuningatar.

Ja nojaten tohtori Louisin käsivarteeseen hän pujahti huoneistostaan uteliaisuuden kiihoittamana. Tohtori piti lupauksensa. Koskaan ei ote taisteluun tai tiedusteluretkelle lähtevällä kuninkaalla taikka seikkailevalla kuningattarella ollut varovampaa opastusta kaartinkapteenin tai hovivirkamiehen puolelta. Tohtori väänsi ensimmäisen oven lukkoon, lähestyi seuraavaa ovea ja painoi sille korvansa.

– Sielläkö teidän sairaanne on? – kysyi kuningatar.

– Ei, madame, ei hän ole näin likellä, vaan vasta toisessa huoneessa. Jos hän olisi tämän oven takana, olisimme kuulleet hänen äänensä käytävän toiseen päähän saakka. Kuunnelkaa sitten tältä kohtaa, madame.

Nyt kuului todella epäselvää mutinaa ja valitusta.

– Hänellä on tuskia, hän voivottaa.

– Ei, madame, ei hän voivota, vaan puhuu hyvinkin selvästi. Nyt avaan tämän oven.

– Mutta minä en tahdo mennä hänen luokseen, – huudahti kuningatar peräytyen.

– Sitä en ehdotakaan teidän majesteetillenne, – vastasi tohtori. – Pyydän vain jäämään tähän ensimmäiseen huoneeseen; tästä voitte kuulla sairaan kaikki sanat, eikä tarvitse pelätä, että kukaan näkisi tai mitään näkyisi.

– Kaikki nämä salaperäisyydet ja valmistukset pelottavat minua, – mutisi kuningatar.

– Entä sitten, kun olette kuullut? – vastasi tohtori.

Ja hän astui yksin herra de Charnyn makuuhuoneeseen. Siellä lepäsi Charny, jalassa sotilaan polvihousut, joiden soljet kelpo tohtori oli päästänyt auki, jäntevät, notkeat sääret sini- ja valkoraitaisten silkkisukkien peitossa, käsivarret kuin elottomina levällään rypistyneissä paidanhihoissa. Hän koki patjalta kohottaa lyijynraskasta päätään. Polttava hiki helmeili hänen otsallaan ja takerrutti hajanaisia suortuvia. Voimatonna, masennettuna, tylsänä hän oli enää vain jokin ajatus, tunnelma, heijastus; hänen ruumistaan elähytti enää vain se liekki, joka yhä leimahti uudestaan ja kiihoitti itseään hänen aivoissaan niinkuin vahasydämen pätkä alabasterilampussa. Tämä vertaus onkin paikallaan, sillä ainoa Charnytä vireillä pitävä liekki valaisi haavemaisesti ja laimenneena eräitä yksityiskohtia, joita ei muisti sinänsä olisi pukeutunut runolliseen asuun. Hän oli juuri kertomassa itselleen, kuinka oli vaunuissa kulkenut kohtaamansa saksalaisen naisen kanssa Pariisista Versaillesiin.

– Saksalainen, saksalainen, – toisti hän monet kerrat.

– Niin, saksalainen, sen tiedämme, – sanoi tohtori, – ja matkalla Versaillesiin.

– Ranskan kuningatar, – huudahti hän äkkiä.

– Vai niin, – sanoi tohtori katsahtaen etuhuoneeseen, jossa oli kuningatar. – Se se joltakin kuuluu! Mitä arvelette, madame?

– Hirveätä on, – mutisi Charny, – rakastaa enkeliä, naista, rakastaa hurjasti, uhrata henkensä hänen puolestaan, ja kun pääsee hänen eteensä, kun astuu likelle, ei siinä ole muuta kuin kuningatar, samettia ja kultaa, metallia tai vaatetta, mutta sydäntä vailla!

– Jopa nyt ihme! – sanoi tohtori ollen nauravinaan. Charny ei välittänyt toisen huomautuksesta, vaan jatkoi:

– Rakastan vaimoa, rakastan niin vimmatusti, että unohdan kaiken muun. Olkoon... mutta minä tahdon hänelle sanoa: meille jää vielä muutama ihana päivä maan päällä; mitä ovat niiden rinnalla muut päivät rakkauden toisella puolen! Tule siis, lemmittyäni; niin kauvan kuin sinä rakastat minua ja minä sinua, saamme elää valikoitujen elämää. Ja sitten... sama se... sitten on kuolema, ja kuoleman kaltaistahan elämämme on nytkin. Nautitaan siis, mitä rakkaus meille suo.

– Eipä ole niinkään huonosti harkittua kuumesairaana kannalta, – mutisi tohtori, – vaikka tuo siveysoppi on jokseenkin löyhä.

– Mutta hänen lapsensa! – huudahti Charny raivoissaan. – Lapsistaan hän ei ikänä luovu.

– Siinä se este on, *hic nodus* [siinä solmu. *Suom.*], – sanoi tohtori pyyhkien hikeä Charnyn otsalta leikillisen hellästi.

– Ah, – jatkoi nuori mies mistään välittämättä, – pari lasta voi kai viedä mukanaan vaikka matkaviitan poimussa!.. Kuuleppas nyt, Charny, kun kerran jaksat sylissäsi kantaa äidin... kevyemmän kuin lehtokerttusen höyhen... kun voit hänet nostaa tuntematta muuta kuin rakkauden huumasta, niin ettei se taakkana paina, etkö jaksaisi viedä Marien lapsiakin... Aah! Hän päästi vihlaisevan huudon.

– Mutta kuninkaan lapset ovat niin painavia, että niiden jälestä tuntuisi tyhjältä puoli maailmaa.

Louis jätti nyt potilaansa ja meni toiseen huoneeseen kuningattaren luo. Tämän hän tapasi seisomassa vapisevana, kuin viluissaan; hän tarttui käteen ja tunsi siinä puistatusta.

– Te olitte oikeassa, – sanoi kuningatar. – Se on muuta kuin hourailua; nuori mies joutuisi ilmeiseen vaaraan, jos joku kuulisi hänen puhettaan.

– Kuulkaa, kuulkaa, – pyysi tohtori.

– En enää sanaakaan.

– Hän tyyntyy. Kuulkaa, nyt hän rukoilee.

Charny olikin noussut istualle ja pannut kätensä ristiin silmien tuijottaessa selkoselällään avaruuteen ja luultuun äärettömyyteen.

– Marie, – sanoi hän väräjäväällä, heleällä äänellä, – Marie, olen kyllä huomannut, että rakastatte minua. En minä siitä kellekään hiisku. Jalkanne osui minun jalkaani vaunuissa, ja silloin olin ihastuksesta kuolla. Kätenne on nojannut minun käteeni... tuohon noin... en minä siitä kellekään puhu... se pysyy elämäni salaisuutena. Vertani saa vuotaa haavasta kuinka paljon hyvänsä, Marie, mutta salaisuus ei sen mukana minusta pääse. Viholliseni on kastanut miekkansa vereeni, mutta jos hän vähän aavistaakin minun salaisuuttani, ei hän teidän salaisuuttanne tunne. Älkää siis pelätkö, Marie, älkää edes sanoko, että rakastatte minua; se on suotta; kun punastutte, ei teidän tarvitse enää mitään ilmoittaa.

– Kas, kas, – sanoi tohtori, – nyt ei ole enää pelkkää kuumetta; näettekö, kuinka tyyni hän on. Se on...

– Se on... mitä? – kysyi kuningatar levottomana.

– Se on hurmausta, madame, ja hurmaus on muistin kaltaista. Siinä tuntuu, kuin sielu muistaisi taivaan.

– Olen kuullut kyllyiksi, – mutisi kuningatar ylen hämmästyneenä ja yritti kiirehtiä pois.

Mutta tohtori esti tarttumalla hänen käteensä.

– Madame, madame, – sanoi hän, – mitä aiotte?

– En mitään, tohtori, en mitään.

– Mutta jos kuningas haluaa nähdä suojattiaan.

– Se olisi onnetonta.

– Mitä on silloin vastattava?

– Tohtori, ei minulla nyt ole mitään ajatusta, en keksi mitään. Tämä kauhea kohtaaminen on raadellut sydäntäni. – Ja olette saanut kuumeen tuolta hullaantuneelta, – sanoi tohtori hiljaa.

– Suonenne tykyttää ainakin sata kertaa minuutissa. Kuningatar ei vastannut, vaan irroitti kätensä ja katosi.

7. Sydämen avaus on vaikeampi kuin ruumiin

Tohtori jäi mietteissään katselemaan kuningattaren poistumista.

Ravistaen päättään hän mutisi itsekseen:

– Tässä linnassa on salaisuuksia, jotka eivät kuulu tieteen alalle. Toisia vastaan käytän aseeni lansettia ja parannan suonieniskulla; toisia taas ahdistan nuhteilla ja puhkaisen sydämen, mutta parannanko?

Kun hourimisen puuska nyt oli päättynyt, painoi hän Charnyn yhä tuijottamaan jääneet silmät kiinni, hautoi ohimoita vedellä ja etikalla ja osoitti kaikkea sitä huolenpitoa, joka muuttaa sairasta polttavan ilmapiirin riemujen paratiisiksi. Nähdessään levon palaavan sairaan piirteisiin, parاهدusten vaihtuvan hiljaksi huokauksiksi ja riehuvien sanojen sijaan huulilta tulevan vain katkonaisia tavuja hän sanoi:

– Niinpä niin, ei se ollut ainoastaan myötätuntoa, vaan myös vaikutusta; niin, ihmisruumiin atomit liihottelevat kuin kasvikkunnassa hedelmöittävät pölyhiukkaset: niin, ajatuksilla on näkymättömät kulkuyhteytensä, sydämellä salaiset suhteensa.

Äkkiä hän hätkähti, kääntyi puolittain ja kuunteli yhtäaikaa korvin ja silmin.

– Kuka siellä taas on? – mutisi hän.

Hän oli käytävän toisesta päästä kuullut jotakin mutinaa ja hameenkahinaa.

– Ei suinkaan se voi olla kuningatar, – tuumi hän. – Hän ei tule takaisin, kun päätös arvatenkin oli jyrkkä. Mutta katsotaan.

Hän meni hiljaa avaamaan erään toisen oven, josta myös pääsi käytävään, ja pistäen päänsä varovasti esille näki kymmenkunnan askeleen päässä naisen, joka seisten pitkän hameensa liikkumattomissa poimuissa näytti epätoivon kylmältä, tunteettomalta patsaalta. Oli pimeä, eikä lampusta leviävä heikko valo voinut valaista käytävää toisesta päästä toiseen. Mutta eräästä akkunasta pilkistävä kuunsäde osui häneen ja teki hänet näkyväksi, kunnes hänen ja säteen välille tuli pilvi.

Tohtori vetäytyi hiljaa takaisin, siirtyi toisen oven kohdalle, jonka takana nainen seisoi piilossa, ja aukaisi sen ääneti, mutta kiireesti. Nainen huudahti, ojensi kätensä ja tapasi tohtori Louisin kädet.

– Kuka siellä? – kysyi tohtori enemmän sääliä kuin uhaten, sillä tuon hahmon jäykkyydestä hän arvasi, että oven takana oli kuunneltu enemmän sydämellä kuin korvalla.

– Minä se olen, tohtori, – vastasi lempeä ja surullinen ääni.

Vaikkei tämä ääni ollut tohtorille tuntematon, herätti se hänessä vain hämärän, kaukaisen muiston.

– Minä, Andrée de Taverney, herra tohtori.

– Voi, taivas, mikä nyt on tullut? – huudahti tohtori. – Voiko hän pahoin?

– Hän! – toisti Andrée hätkähtäen. – Kuka hän? Tohtori huomasi olleensa varomaton.

– Anteeksi, mutta äsken näin erään naisen poistuvan täältä päin.

Ehkä juuri teidät?

– Vai niin! sanoi Andrée. – Täällä on siis ennen minua käynyt joku nainen!

Ja Andrée näissä sanoissa ilmeni kiihkeää uteliaisuutta, joka ei jättänyt tohtoria epätietoiseksi, minkä tunteen vuoksi ne oli lausuttu. —

– Rakas lapsukaiseni, – sanoi tohtori, – minusta tuntuu, kuin leikkisimme puolinaisilla lauseilla, Kenestä te puhutte? Mitä haluatte? Selittäkää asianne.

– Tohtori, – puhui nyt Andrée niin murheellisella äänellä, että se tunki kunnon tiedemiehen sydämeen, – hyvä tohtori, älkää yrittäkö minua eksyttää, kun aina ennen olette puhunut minulle pelkkää totta. Tunnustakaa, että täällä on äsken käynyt eräs nainen; myöntäkää suoraan, sillä minäkin näin hänet.

– No kuka on väittänyt, ettei täällä ketään ollut?

– Mutta joku nainen, tohtori, nainen!

– Tietysti hän oli nainen, ellette ole sillä kannalla, että naista ei pidetä kauvemmin naisena kuin neljäkymmenen vanhaksi.

– Täällä kävijä oli siis neljäkymmenen vanha! – sanoi Andrée huokaisten helpotuksesta.

– Mainitessani neljäkymmentä ikävuotta, en laske hänelle viittä tai kuutta vuotta, mitkä sen yli menevät, sillä naisystäviä kohtaan täytyy olla kohtelias, ja rouva de Misery on ystäväni, vieläpä parhaita.

– Rouva de Misery?

– Juuri hän.

– No hänkö täällä kävi?

– Minkä hiton vuoksi salaisin, jos se olisi ollut joku muu?

– Katsokaas, asia on se, että...

– Naiset ovat todellakin aina samanlaisia, selittämättömiä; luulin kuitenkin teidät tuntevani, erityisesti teidät. Mutta olkoon... teitä en tunne paremmin kuin muitakaan. Se on kerrassaan harmillista.

– Hyvä tohtori!

– Riittää. Ja nyt esille asianne!

Andrée silmäili häntä levottomana.

– Voiko hän nyt huonommin? – kysyi tohtori.

– Kuka?

– Kuningatar tietenkin.

– Kuningatar!

– Niin juuri, kuningatar, jonka puolesta rouva de Misery juuri kävi täällä, kuningatar, jolla taas on hengenahdistuksensa ja tykytyksensä. Surkea tauti, hyvä neiti, parantumaton! Kertokaa nyt pian, kuinka hän jaksaa, jos tulette hänen puolestaan, ja mennään sitten hänen luokseen.

Ja tohtori Louis näytti lähtevän liikkeelle. Mutta Andrée pidätti häntä lempeästi ja hengitti nyt entistä helpommin.

– Ei, rakas tohtori, – sanoi hän, – en nyt tule kuningattaren luota. En edes tiennyt, että hän voi pahoin. Kuningatar parka, jospa olisin sen tiennyt... Suokaa anteeksi, tohtori, mutta nyt en enää tiedä, mitä puhun.

– Sen kyllä huomaa.

– En ymmärrä lainkaan, mitä tämä kaikki on.

– Minä taas tiedän, kuinka on asiain laita: te voitte pahoin.

Andrée olikin hellittänyt tohtorin käsivarren, hänen kylmä kätensä vaipui hervotonna suoraksi hänen sivulleen, ja hän kumartui kalpeana. Tohtori nosti hänet jälleen pystyyn ja koki häntä elähyttää ja rohkaista. Andrée teki rajun ponnistuksen. Tämä tarmokas sielu, joka ei ollut koskaan sortunut ruumiilliseen tai sielulliseen tuskaan, jännitti taas teräksistä ponttaan.

– Tohtori, – sanoi hän, – te tiedätte, että olen hermostunut ja että pimeä herättää minussa kauhua. Olen eksynyt pimeässä, ja siitä johtuu se outo tila, missä nyt olen.

– Mutta minkä lemmon vuoksi menette pimeään? Kuka siihen pakottaa?

Eihän kukaan teitä lähettänyt, eikä mitään asiaa ollut.

– En tarkoittanut, ettei mitään asiaa ollut, tohtori. Sanoin vain, ettei minua lähettänyt kukaan.

– Kas, kas, kuinka saivartelette, rakas potilas! Mutta tässä ei ole oikea paikka sitä pulmaa selvittää. Mennään muualle, varsinkin jos juttunne venyy pitkäksi.

– En pyydä enempää kuin kymmenen minuuttia.

– Olkoon siis kymmenen minuuttia, mutta ei seisten. Minun jalkani panevat vastalauseen.

Mennään siis istumaan.

– Minne?

– Tuonne käytävän penkille, jos suvaitsette.

– Luuletteko, ettei siellä kukaan meitä kuule, tohtori? – kysyi Andrée kauhistuen.

- Ei kukaan.
- Eikö sekään, joka haavoitettuna makaa tuolla? – jatkoi Andrée samalla äänensävyllä viitaten heikon, sinertävän kajastuksen valaisemaan huoneeseen, jonne hänen katseensa tunki.
- Ei, – vastasi tohtori, – ei edes se poika parka, ja siihen voin lisätä, että jos joku kuulee, ei ainakaan hän.
- Voi, Jumalani, onko hän niin sairas? – sanoi Andrée pannen kätensä ristiin.
- Varmaa on, että hänen tilansa ei ole hyvä. Mutta puhutaan siitä, minkä vuoksi tulitte. Pian nyt, lapsukaiseni; tiedättehän kuningattaren odottavan minua.
- Niin juuri, tohtori, – sanoi Andrée huoaten. – Siitähän nyt puhumme.
- Mitä? Koskeeko asia herra de Charnyta?
- Koskee; minä tulinkin kuulemaan, kuinka hän voi. Vaikka tohtori Louisin piti odottaa tätä kysymystä, pysyi hän kuitenkin jäätävän äänettömänä. Tällä hetkellä hän liitti mielessään yhteen kuningattaren ja Andréeen menettelyn; hän näki molemmissa naisissa saman tunteen, ja oireista päätäten se oli kiihkeää rakkautta. Andrée ei tiennyt kuningattaren käyneen täällä eikä voinut tohtorissa nähdä kaikkea sitä surunvoittoista suopeutta ja hellää surkuttelua, mitä hänessä oli, vaan luuli hänen vaitiolonsa merkitsevän nuhdetta, kenties liiaksi ankarassa muodossa, ja kävi tapansa mukaan rohkeammaksi tästä painostuksesta, niin sanatonta kuin se olikin.
- Luulisin teidän voivan suoda anteeksi, tohtori, että olen tullut, – sanoi hän, – sillä herra de Charny sairastaa kaksintaistelussa saamansa haavan vuoksi, ja sen hän sai veljeltäni.
- Teidän veljeltänne! – ihmetteli tohtori Louis. – Herra de Charnyta on siis haavoittanut herra Filip de Taverney?
- Niin juuri.
- Siitä ei minulla ollut tietoa.
- Mutta kun nyt sen kuulette, niin pidätte kai luonnollisena, että minun tulee ottaa selvää, kuinka sairas jaksaa.
- Tietysti, lapsukaiseni, – vastasi kelpo tohtori ihastuneena siitä, että sopi olla lempeä. – Minä en tiennyt enkä osannut aavistaa todellista syytä.
- Ja hän painosti näitä viime sanoja näyttääkseen Andréelle, ettei hän aivan ehdottomasti pitänyt mainittua vaikutinta riittävänä.
- Kuulkaapa, tohtori – sanoi Andrée nojaten molemmin käsin hänen käsivarteensa, ja katsoen häntä suoraan kasvoihin, – sanokaa nyt, mitä oikeastaan luulette.
- Olenhan jo sanonut. Miksi esittäisin asian vain puoleksi?
- Kaksintaistelu aatelismiesten kesken on hyvin jokapäiväinen tapaus, eikö niin?
- On kyllä, eikä siihen voisi erityistä arvoa panna muuten, kuin jos nämä nuoret herrat olisivat tapelleet naisen tähden.
- Naisen tähden, tohtori!
- Niin. Esimerkiksi teidän tähtenne.
- Minunko? – Andrée huokaisi syvään. – Ei, tohtori, ei herra de Charny ole taistellut minun tähteni.
- Tohtori näytti tyytyvän tähän huomautukseen, mutta tahtoi kuitenkin päästä tavalla tai toisella selville tuosta huokauksesta ja sanoi:
- No sitten lienee veljenne lähettänyt teidät saamaan täsmälliset tiedot sairaan voinnista.
- Niin, juuri veljeni minut lähetti, – yhtyi siihen Andrée kiireesti.
- Nyt oli tohtorin vuoro katsella kasvoihin.
- Kyllä minä otan selville, mitä sinulla on sydämessä, taipumaton sielu, – tuumi hän itsekseen. – No niin, – lisäsi hän sitten ääneen, – voinpa siis sanoa koko totuuden, niinkuin tuleekin puhua henkilölle, jolle on tärkeätä se kuulla. Ilmoittakaa veljellenne, että hänen sopii ryhtyä tarpeen vaatimiin toimenpiteisiin... Tottahan ymmärrätte.
- En, tohtori, sillä turhaan arvaisin, mitä tarkoittatte sanoilla: tarpeen vaatimiin toimenpiteisiin.

– Asian laita on näin. Kaksintaistelu on nykyäänkin kuninkaalle vastenmielinen. Tosin hän ei ankarasti sovita määräyksiä, mutta jos kaksintaistelu herättää pahaa hälinää, ajaa hänen majesteettinsa maanpakoon tai pistää tyrmään.

– Se on totta, tohtori.

– Ja jos kovaksi onneksi toinen tappelijoista kuolee, silloin kuningas ei sääli. Neuvokaa siis veljeänne pysymään jonkun aikaa piilossa.

– Tohtori, – huudahti Andrée, – onko herra de Charny siis pahasti sairaana?

– Kuulkaa, hyvä neiti, olen luvannut puhua teille totta. Tietäkää siis, että jos se poika parka, joka tuossa toisessa huoneessa nukkuu tai oikeammin korisee...

– Jos... mitä? – keskeytti Andrée tukehtuneella äänellä.

– Jos hän huomenna tähän aikaan ei ole pelastunut, jollei näännyttävä kuume lakkaa, niin herra de Charny on huomisiltana vainaja.

Andrée tunsu olevansa vähällä kirkaista, ja edes hieman hillitäkseen ruumiillisella kivulla sitä tuskaa, joka sydäntä raateli, puristi hän kurkkuaan ja likisti kynsiään lihaan asti. Louis ei voinut hänen kasvoistaan nähdä sitä hirveätä kärsimystä, mitä tämä kamppailu tuotti. Andrée käyttäytyi kuin spartalaisnainen.

– Veljeni ei karkaa, – sanoi hän. – Hän on rehellisesti voittanut herra de Charnyn, ja kun hän kovaksi onneksi on iskenyt haavan, tapahtui se puolustuksessa. Jos hän on surmannut, on hän Jumalan tuomittavana.

– Hän ei olekaan tullut veljensä vuoksi, – ajatteli tohtori. – Arvatenkin siis kuningattaren puolesta. Saadaanpa nähdä, onko kuningatar ollut näin varomaton.

– Mitä kuningatar ajattelee tästä kaksintaistelusta? – kysyi hän.

– Kuningatar? Sitä en tiedä, – vastasi Andrée. – Mitä hän siitä välittää?

– Mutta luullakseni hän suosii herra de Taverneytä.

– Onhan herra de Taverney jäänyt terveeksi. Toivokaamme siis, että myös kuningatar puolustaa veljeäni, jos ruvettaisiin syyttämään.

Kun tohtorin molemmat olettamukset näin oli nolattu, antoi hän asian raueta.

– Minä en ole fysiologi, – ajatteli hän, – vaan ainoastaan lääkäri. Mitä hittoa viitsinkään, kun tunnen niin hyvin lihasten ja hermojen eleet, sekaantua naisten oikkuihin ja intohimoihin?

– Hyvä neiti, – lausui hän ääneen, – nyt olette kuullut, mitä halusitte. Toimittakaa tai olkaa toimittamatta, että herra de Taverney poistuu; se on teidän asianne. Minun taas pitää koettaa pelastaa haavoitetun henki... vielä tänä yönä, sillä muuten kuolema, joka tyynesti tekee työtään, riistäisi hänet minulta ennen vuorokauden loppua. Hyvästi!

Ja hän sulki jälkeensä oven hiljaa, mutta epäröimättä.

Andrée painoi suonenvetoisesti vapisevan kätensä otsalleen jäätyään yksin tähän kammottavaan todellisuuteen. Hänestä se kuolema, josta tohtori niin kylmästi puhui, näytti jo laskeutuvan tähän huoneeseen ja valkeissa kääreliinoissaan leijailevan pitkin pimeätä käytävää. Kaamean näyn viima jäähdytti hänen jäseniään; hän pakeni asuntoonsa, sulkeutui sinne lukitun oven taakse ja heittäytyi polvilleen vuoteensa matolle.

– Voi Jumalani, – huudahti hän hurjan kiihkeänä, polttavien kyynelten vieressä, – Jumalani, sinä et ole nurja, et järjetön etkä julma! Sinä olet kaikkivoipa, sinä et saa antaa tämän nuoren miehen kuolla, joka ei ole pahaa tehnyt ja jota tässä maailmassa rakastetaan. Meikäläiset ihmisparat uskovat vain sinun laupeutesi, vaikka joka hetki vapisemme vihasi edessä. Mutta minä... minä... joka nyt sinuun turvaudun, olen jo kylliksi kärsinyt tässä maailmassa, minua on kyllin koeteltu, vaikkon ole rikosta tehnyt. Koskaan en ole valittanut, en sinullekaan; koskaan en ole sinua epäillyt. Mutta kun sinulta tänään rukoilin, pyydän, vaadin, että säästät nuoren miehen hengen... jos tänään minulta kiellät, niin täytyisi minun sanoa, että käytät väärin valtaasi minua vastaan ja että olet kolkon vihan, oudon koston jumala; sanoisin, että... mutta se olisi herjausta... anteeksi... en tahdo herjata, eikä vihasi minuun satu! Anna anteeksi, sinä olet yhä armon ja laupeuden jumala.

Andrée tunki mustenevan silmissään ja jäsentensä herpaantuvan; hiukset hajalla hän vaipui selälleen lattialle ja jäi siihen kuin hengetönnä. Kun hän sitten heräsi viluisesta unestaan, ja mieleen palasivat kaikki utukuvat ja tuskalliset haaveet, mutisi hän kolkosti:

– Jumalani, sinä olet ollut minulle säälimätön; sinä olet minua rangaissut. Niin, minä rakastan häntä... eikö se riitä? Ja tahdotko nyt riistää hänet minulta?

8. Hourailua

Varmaankin oli Jumala kuullut Andréen rukouksen. Herra de Charny ei sortunut kuumeensa puuskaan. Seuraavana päivänä, kun Andrée hartaasti hankki itselleen tietoja sairaasta, palasi tämä kelpo tohtori Louisin hoitamana kuoleman äärieltä jälleen elämään. Tulehdus oli väistynyt tarmon ja lääkkeen tieltä, ja parantuminen alkoi.

Kun Charny oli pelastettu, puuhaili tohtori hänen hoitamisessaan puolta vähemmän; potilas ei enää herättänyt samaa mielenkiintoa. Lääkäriin kannalta on elävä ihminen vähäarvoinen, varsinkin jos tämä on toipumaan päin taikka terve.

Viikon kuluttua, jolloin Andrée ehti täysin rauhoittua, katsoi tohtori Louis, yhä muistaen potilaansa purkaukset kuumeen vallassa, sopivaksi toimittaa Charnyn kauemmaksi, jotta hourailu joutuisi vieraaseen ympäristöön. Mutta jo ensi yritykset tähän suuntaan herättivät Charnyssa vastarintaa. Hän loi tohtoriin suuttumuksesta leimuavia katseita ja sanoi olevansa kuninkaan luona, niin ettei kellään ollut oikeutta häätää miestä, jolle hänen majesteettinsa oli suonut turvapaikan. Tohtori, joka ei ollut uppiniskaisille potilaille kovin malttavainen, kutsui muitta mutkitta saapuville neljä palvelijaa ja käski heidän viedä sairaan pois.

Mutta Charny tarrautui sänkyyn kiinni ja löi erästä palvelijaa aika lailla, uhaten toisia kuin Kaarle XII Benderissä. Tohtori koki nyt puhua järkeä. Charny oli aluksi hyvinkin maltillinen, mutta kun palvelijat taas kävivät käsiksi, rimpuili hän niin hurjasti, että haava aukeni ja veren mukana alkoi hänen järkensäkin mennä hukkaan. Nyt hän joutui entistä kiihkeämmän hourailun valtaan. Hän alkoi huutaa, että tahdottiin viedä hänet pois ja riistää häneltä unissa saadut näyt, mutta että se oli turha yritys; että nuo näyt yhä hymyilivät, että häntä rakastettiin ja tohtorin kiusallakin tultaisiin katsomaan, kun se, joka häntä rakasti, oli niin ylhäinen, ettei tarvinnut kenenkään kiellosta välittää.

Tämmöisiä sanoja kuullessaan tohtori pahaa peläten ajoi palvelijat pois ja alkoi taas hoitaa haavaa. Päätäten huolehtia ensin ruumiista ja vasta sitten järjestä hän saikin aineellisen puolen tyydyttävään kuntoon, mutta ei hourailua loppumaan, ja tämä alkoi häntä pelottaa, koska sairaan häiriö voi muuttua hulluudeksi. Tila paheni yhdessä päivässä niin, että tohtori Louis mietti jo väkevimpiä lääkkeitä. Sairas ei vahingoittanut vain itseään, vaan myös kuningatarta; puhuminen muuttui kirkumiseksi, muistojen sijaan tuli omia keksintöjä. Pahinta oli se, että valoisina hetkinään, jollaisia oli useinkin, Charny oli vielä hullumpi kuin oikeassa hulluudessaan.

Vasta äärimmäisessä pulassa päätti tohtori, joka ei voinut vedota kuninkaan mahtikäskyyn, kun sairaskin tahtoi sitä avukseen; mennä ilmoittamaan koko asian kuningattarelle, käyttäen hyväkseen hetkeä, jolloin Charny nukkui väsyttyään kertomasta uniaan ja loihtimasta esille näkyjään.

Tohtori Louis tapasi Marie-Antoinetten mieltiväisenä ja samalla ilosta säteilevänä, koska hän luuli tohtorin tuovan potilaastaan hyviä sanomia. Mutta jo ensi kysymykseensä hän sai hämmästyen sen suorasukaisen vastauksen, että sairaan tila oli varsin huono.

– Kuinka, – huudahti kuningatar, – vielä eilenhän hänen tilansa oli niin hyvä.

– Ei, madame, hän jaksoi perin huonosti.

– Mutta kun lähetin Miseryn tiedustamaan, annoitte hyviä uutisia.

– Eksyin itse ja tahdoin eksyttää teitäkin.

– Mitä te puhutte? – sanoi kuningatar kalveten. – Jos hänen tilansa on pahentunut, miksi sitä minulta salataan? Mitä minun on pelättävä muuta kuin sellaista onnettomuutta, mikä valitettavasti on niin tavallinen?

– Madame...

– Ja jos hän voi paremmin, miksi minussa herätetään levottomuutta, mikä on niin luonnollinen, kun on puhe kuninkaan uskollisesta palvelijasta? Vastatkaa siis suoraan, mitä teiltä kysyn. Kuinka nyt on taudin laita? Kuinka sairastuu? Onko vaaraa?

– Hänellä itsellään vähemmän kuin muilla.

– Taas te keksitte ongelmia, tohtori, – sanoi kuningatar maltittomasti. – Selittäkää.
– Siinä se pulma on, madame, – vastasi tohtori. – Riittääköön teille se tieto, että kreivi de Charnyn vamma on kokonaan sielullista lajia. Haava on vain lisää kärsimykseen, hourailun tekosyynä.
– Sielullinen vamma! Herra de Charnyssa!
– Niin, madame; sielulliseksi sanon sitä, minkä kimppuun ei pääse leikkelyveitsellä. Pyydän vapauttamaan minut puhumasta siitä enempää teidän majesteetillenne.
– Tarkoitatte, että kreivi... uteli kuningatar itsepäisesti.
– Tahdotteko, madame, että sittenkin puhun?
– Tietysti tahdon.
– Täytyy siis sanoa, että kreivi on rakastunut. Teidän majesteettinne tahtoi selityksen, ja siinä se on.

Kuningatar kohautti hieman hartioitaan, kuin olisi arvellut: mokomakin asia!

– Ja teidän majesteettinne luulee, että sellaisesta haavasta paranee hyvinkin helposti, – jatkoi tohtori. – Ei, vaan se vamma pahenee, ja tilapäisen hourailun sijalle herra de Charnyhyn voi tulla kuolettava mieluolisuus. Silloin...

– Silloin, tohtori... mitä?

– Silloin olette tuhonnut tämän nuoren miehen, madame.

– Puhetapanne on kerrassaan hämmästyttävä. Vai minun te sanotte tuhoavan tämän nuoren miehen! Minunko syyni se on, jos hänestä tulee hullu?

– Epäilemättä.

– Te saatte minut vihastumaan, tohtori.

– Jollette vielä olekaan syypää, – väitti tohtori hellittämättä, kohauttaen olkapäitään, – saattaa syy myöhemmin sittenkin olla teissä.

– Neuvokaa siis jotakin, koska se kuuluu teidän alaanne, – sanoi kuningatar vähän leppyneenä.

– Onko minun annettava resepti?

– Jos niin tahdotte.

– Se on tämmöinen: Nuori mies parannettakoon balsamilla tai raudalla; se nainen, jota hän nimeltään joka hetki kutsuu, tappakoon hänet tai parantakoon.

– Nyt puhutte taas äärimmäisyyksiä, – keskeytti kuningatar uudestaan maltitonna. – Tappaa... parantaa... ne ovat suuria sanoja! Viekö kova sana mieheltä hengen, parantaako hymy onnettoman hullun?

– Jos teidän majesteettinnekin on epäuskoinen, – sanoi tohtori, – ei minulla ole muuta tekemistä kuin lausua nöyrimmät jäähyväiset.

– Mutta kuulkaapa, onko ensiksikään puhe minusta?

– En tiedä enkä tahdokaan sitä tietää; toistan vain, että herra de Charny on järjellinen hullu, joka voi älystä menettää järkensä ja henkensäkin ja jolle taas hulluus voi palauttaa järjen ja terveyden. Jos siis tahdotte palatsista poistaa huudot, houreet, häväistyksset, on teidän tehtävä jokin päätös.

– Millainen päätös?

– Millainenko? Minä annan vain lääkemääräyksiä, mutta en neuvoja. Voinko edes olla varma siitä, että olen kuulemani kuullut ja näkemäni nähnyt?

– Olettakaamme, että olen teidän sananne ymmärtänyt. Mitä siitä seuraa?

– Kaksi hyvää asiaa: toinen ja paras sekä teille, madame, että meille kaikille on se, että kun potilaan sydämeen isketään sillä pettämättömän varmallalla pistimellä, jota sanotaan järjeksi, näkee hän jo alkaneen kuolinkamppailunsa loppuvan; toinen... niin, toinen... suokaa anteeksi, madame, että vahingossa näin kaksi pääsyä tästä sokkelosta. Ei niitä ole Marie-Antoinettella, Ranskan kuningattarella, useampia kuin yksi.

– Ymmärrän; te olette puhunut suoraan, tohtori. Sen naisen, jonka tähden herra de Charny on menettänyt järkensä, on palautettava häneen järki hyvällä tai pahalla.

– Oikein, niin juuri on asian laita.

– Hänen on uskallettava mennä riistämään hullulta haaveet, se jäytävä käärme, joka kiemurtelee hänen sielunsa pohjassa.

– Niin, teidän majesteettinne.

– Kutsukaa tänne joku; esimerkiksi neiti de Taverney

– Neiti de Taverney? – toisti tohtori säpsähtäen.

– Niin, ja varmaankin toimitatte, että sairas ottaa meidät sopivasti vastaan.

– Se on jo toimitettu, madame.

– Eikä silloin saa vähääkään sääliä.

– Tietysti ei.

– Mutta, – mutisi kuningatar, – ette osaa kuvitellakaan, kuinka surullista on sillä tapaa kajota elämän ja kuoleman asioihin.

– Samaa saa kokea joka päivä, kun eteeni tulee outo tauti. Käytänkö silloin lääkettä, joka tappaa taudin, vai ehkä semmoista, mikä tappaa sairaan?

– Ja tällä kertaa uskotte lääkkeen tappavan sairaan, niinkö? – sanoi kuningatar kauhistuen.

– Vaikka joku menettäisikin henkensä kuningattaren maineen vuoksi, – vastasi tohtori synkästi, – kuinka monta sen sijaan joka päivä kuolee jonkun kuninkaan oikun vuoksi? Kas niin, madame, mennään nyt.

Kuningatar seurasi vanhaa tohtoria saamatta tavata Andréeta.

Kello oli yksitoista aamupäivällä. Charny lepäsi täysin puettuna nojatuolissa torkkuen yöllisen kiihtymyksen jälkeen. Huolellisesti suljetut akkunaluukut päästivät sisään vain heikon kajastuksen; kaikin tavoin säästettiin sairaan hermojen ärtyisyyttä, hänen kärsimyksensä pääasiallista syytä.

Kaikki oli hiljaa, rauhallista, himmeätä. Tohtori Louis ehkäisi taitavasti kaikki, mikä voisi tautia uudestaan kiihdyttää, mutta päättäen iskeä ihan ytimeen, hän ei sittenkään väistänyt sellaista ratkaisua, joka voisi viedä hengen. Tosin se myös voisi parantaa.

Aamupuvussa, tukka huolettoman somasti kammattuna, kuningatar astui kiireesti käytävään, joka vei Charnyn huoneeseen, Tohtori oli neuvonut häntä olemaan epäröimättä, pysähtymättä yritykseen, vaan esiintymään äkkiä ja päättäväisesti, jotta vaikutus olisi voimakas. Hän väänsi siis etuhuoneen oven siselöityä ripaa niin nopeasti, että muuan Charnyn huoneen ovea vasten nojaava henkilö, vaippaansa kääriytynyt nainen, tuskin ehti suoristua ja ottaa asennon, jonka tyyneys oli ilmeisessä ristiriidassa hämmentyneen ilmeen ja vapisevien käsien kanssa.

– Andrée! – huudahti kuningatar. – Tekö täällä?

– Minä, – vastasi Andrée kalpeana ja hämillään, – minä se olen, mutta onhan teidän majesteettinne itsekkin täällä.

– Jopa nyt asia mutkistuu, – mutisi tohtori.

– Hain teitä kaikkialta, – sanoi kuningatar. – Missä te olitte?

Kuningattaren äänensävyssä ei nyt ollut hänen tavallista lempeyttään. Se ennusti kuin kuulustelun alkua, epäluulon oireita. Andrée säikähti; hän pelkäsi varsinkin sitä, että ajattelematon tannetulo paljastaisi ne tunteet, jotka häntä itseäkin kauhistivat. Niin ylpeä kuin hän olikin, päätti hän toistamiseen valehdella.

– Täällä minä olin, kuten näette.

– Arvatenkin, mutta miksi täällä?

– Minulle sanottiin, että teidän majesteettinne oli käskenyt minua hakea, ja siksi riensin tänne. Kuningattaren epäluulo ei haihtunut kokonaan. Hän tiedusti edelleen:

– Kuinka voitte aavistaa minun tulevan tänne?

– Se oli perin helppoa, madame; teillä oli mukanaan tohtori Louis ja teidän oli nähty astuvan pikku huoneustojen kautta, eikä siis voinut olla muuta päämäärää kuin tämä.

– Hyvin arvattu, – myönsi kuningatar, vielä epäröivänä, mutta ilman kiivautta. – Oikeassa olitte. Andrée teki viimeisen ponnistuksen.

– Madame, – sanoi hän hymyillen, – jos teidän majesteettinne aikoi salata itsensä, ei olisi pitänyt näyttäytyä avonaisella parvekkeella, niinkuin äsken tänne tullessanne. Kun kuningatar siellä päin liikkuu, näkee neiti de Taverney hänet huoneistaan, eikä ole vaikea seurata tai ehtiä edellekin, jos jo kaukaa näkee toisen henkilön.

– Hän on oikeassa, – sanoi kuningatar, – sata kertaa oikeassa. Minulla on se onneton tapa, etten aavista ennakolta; ja kun harkitsen vähän, en osaa ottaa lukuun, että muut harkitsevat niin paljon.

Kuningatar tunsikin ehkä tarvitsevansa säälistelyä, koska kaipasi uskottua ystävää. Muuten hänen sielussaan ei ollut, kuten tavallisilla naisilla, sekaisin mielistelyhalua ja epäluuloa; hän luotti ystävytyteen tietäessään voivansa itsekkin rakastaa. Ne naiset, jotka epäilevät itseään, epäilevät vielä enemmän muita. Keimailevia rankaisee se suuri onnettomuus, etteivät he koskaan usko olevansa rakastettuja. Marie-Antoinette unohti siis pian sen vaikutelman, jonka häneen aluksi teki neiti de Taverneyn tapaaminen Charnyn ovella. Hän tarttui Andréen käteen, käski hänen avata oven ja astui ensimmäisenä hyvin ripeästi sairaan huoneeseen tohtorin ja Andréen jäädessä ulkopuolelle. Heti kun jälkimäinen oli nähnyt kuningattaren katoavan, kohotti hän taivasta kohti suuttuneen ja tuskaisen silmäyksen, jonka ilmeessä oli hillittömän kirouksen tapaista. Hyvä tohtori tarttui hänen käsivarteensa ja alkoi hänen kanssaan kävellä edestakaisin käytävässä.

– Luuletteko hänen onnistuvan? – kysyi tohtori.

– Voi Jumalani, missä hänen pitäisi onnistua?

– Siinä, että voitaisiin muualle siirtää se onneton hullu, joka kuolee, ellei kuume lakkaa.

– Paranisiko hän muualla? – huudahti Andrée. Tohtori silmäili häntä hämmästyneenä, levotonna.

– Niin arvelen, – vastasi hän.

– No sitten hän onnistukoon! – huokasi tyttö parka.

9. Toipuminen

Sillä välin kuningatar oli astunut suoraan Charnyn nojatuolin luo. Charny kohotti päätänsä kuullessaan tohvelikenkien sipsutusta lattialla.

– Kuningatar! – mutisi hän yrittäen nousta.

– Niin juuri, kuningatar, monsieur, – riensi Marie-Antoinette sanomaan, – kuningatar, joka tietää, kuinka te pyritte lopettamaan järkenne ja henkenne, kuningatar, jota te loukkaatte unissanne ja valveillakin, kuningatar, joka on huolissaan omasta maineestaan ja teidän hengestänne! Juuri siksi hän nyt astuu eteenne, eikä teidän sopisi häntä tällä tavoin ottaa vastaan.

Vavisten ja epätoivoissaan oli Charny noussut seisaalle ja viime sanat kuullessaan vaipunut polvilleen niin musertuneena ruumiillisesta ja siveellisestä tuskasta, ettei rikollisen tavalla kyyristyneenä tahtonut eikä jaksanut enää kohota pystyyn.

– Onko mahdollista, – jatkoi kuningatar liikutettuna tästä kunnianosoituksesta ja vaitiolosta, – että aatelismies, ennestään tunnettu kaikkein uskollisimmaksi, käy vihollisen tavalla ahdistamaan naisen mainetta? Sillä pankaa merkille, herra de Charny, ensi kohtauksestamme saakka en ole teille näyttänyt ettekä ole nähnyt kuningatarta, vaan naisen, eikä teidän olisi sopinut sitä koskaan unohtaa.

Näiden sydäimestä lähteneiden sanojen valtaamana koki Charny sammaltaa jotakin puolustukseksi, mutta Marie-Antoinette ei antanut hänelle suunvuoroa.

– Mitä tekevätäkään vihamieheni, – sanoi hän, – kun tekin esiinnytte kavaltajana?

– Kavaltajana!.. änkytti Charny.

– Monsieur, teidän on valittava: Joko olette hullu, ja minä riistan teiltä keinot tehdä pahaa, taikka olette kavaltaja, ja minä rankaisen teitä.

– Madame, älkää sanoko minua kavaltajaksi. Hallitsijain suussa se syytös ennustaa kuolemantuomiota; naisen suussa se häpäisee. Kuningattarena tappakaa minut; naisena säästäkää minua.

– Oletteko täydessä järjessänne, herra de Charny? – sanoi kuningatar rauhattomalla äänellä.

– Olen, madame.

– Tajuatteko vääryytenne minua vastaan, rikollisuutenne kuningasta vastaan?

– Hyvä Jumala! – mutisi mies parka.

– Sillä te aatelisherrat unohdatte kovin helposti, että kuningas on sen naisen puoliso, jota loukkaatte kohottamalla häneen katseenne, että kuningas on vastaisen hallitsijanne, minun poikani isä. Kuningas on teitä kaikkia parempi ja ylevämpi mies, sellainen, jota kunnioitan ja rakastan.

– Voi! – äännähti Charny päästäen lohdukkoman huokauksen ja pysyäkseen polvillaan nojasi toisella kädellään lattiaan.

Hänen valituksensa tunki kuningattaren sydämeen. Nuoren miehen sammuneesta katseesta saattoi nähdä, että häneen oli osunut kuolettava isku, ellei haavasta heti vedettäisi pois liian syvälle mennyttä vasamaa. Sääliväisenä ja lempeänä kuningatar säikähti syyllisen kalpeutta ja hervottomuutta ja oli jo vähällä kutsua apua. Mutta samassa hänelle tuli mieleen, että tohtori ja Andrée voisivat väärin käsittää potilaan huumaannuksen. Siksi hän omin käsin auttoi Charnyta nousemaan.

– Puhelkaamme nyt, – sanoi hän, – minä kuningattarena, te miehenä. Tohtori Louis on koettanut teitä parantaa; se haava, joka aluksi oli mitätön, pahenee aivojenne kiihtymyksestä. Milloin haavanne oikein paranee? Milloin te lakkaatte kelpo tohtorille näyttämästä mielipuolisuutta, joka uhkaa minua häväistä? Milloin voitte poistua linnasta?

– Madame, – mutisi Charny, – kun teidän majesteettinne minut karkoittaa, niin menen kohta.

Ja hän ponnistihe niin rajusti lähteäkseen pois, että menetettyään tasapainon kaatui rennosti kuningattaren syliin, kun tämä tukki häneltä tien. Kohta kun hän tunsu tämän torjuvan rinnan

kosketusta ja notkistui kannattavan käsivarren epätahallisesta puristuksesta, häipyi häneltä järjen viimeinenkin hiven, ja hänen suunsa aukeni purkamaan hehkuvaa huokausta, joka ei ollut sana eikä rohjennut olla suutelo. Kuningatar itsekin kuin kosketuksen polttamana, tämän heikkouden huumaamana, ehti tuskin sysätä elottoman ruumiin nojatuoliin aikoen paeta, mutta Charnyn pää retkahti taaksepäin ja kolahti tuolin selkänojaan, jolloin hänen huulilleen tuli himmeä ruusunväri, ja haalea hikipisara tipahti hänen otsaltaan Marie-Antoinetten kädelle.

– Sitä parempi, – mutisi Charny, – saan kuolla, ja te minut tapatte.

Kuningatar unohti nyt kaikki. Hän otti Charnyn syliinsä, kohotti häntä, painoi elotonta päätä rintaansa vasten ja tunnusteli säikähtäneellä kädellä nuoren miehen sydäntä. Rakkaus teki ihmeitä, Charny virkosi. Hän aukaisi silmänsä, mutta näky oli kadonnut. Nainen kauhistui sitä, että oli jättänyt muiston sille, jolle luuli lausuvansa vain viimeiset jäähyväiset, ja astui ovea kohti niin hätäisin askelin, että Charny sai enää kiinni vain hänen hameensa helmasta.

– Madame, – huusi hän, – niin totta kuin pidän kunniaa Jumalaa, vaikka kunnioitankin häntä vähemmän kuin teitä...

– Hyvästi, hyvästi! – sanoi kuningatar.

– Madame, antakaa minulle anteeksi!

– Kyllä, kyllä, herra de Charny.

– Madame, vielä yksi silmäys!

– Herra de Charny, – sanoi nyt kuningatar mielenliikutuksesta ja suuttumuksesta vavisten, – jollette ole katalin ihminen, niin tänä iltana tai viimeistään huomenna olette joko kuollut tai linnasta poissa.

Jos kuningatar kääntyy tällä tapaa, merkitsee se pyyntöä. Charny pani hurmaantuneena kätensä ristiin ja laahasi itseään polvistuneena Marie-Antoinetten jalkojen juureen. Tämä oli jo aukaissut oven pelastuakseen vaarasta pikimmiten.

Andréen, joka keskustelun alusta saakka oli pitänyt tätä ovea silmällä, näki nuoren miehen polvillaan ja kuningattaren voimaton; näki myös edellisen silmien säteilevän toivosta ja ylpeydestä, jälkimäisen katseiden vaiuessa raukeina maahan. Sydämeen satutettuna, toivotonna, vihan ja ylenkatseen yllyttämänä hän jäykistyi, ja nähdessään sitten kuningattaren tulevan, hänestä tuntui, että Jumala oli tuolle naiselle suonut liian paljon antaessaan hänelle valtaistuimen ja kauneuden lisäksi tilaisuuden puolittaisen puheluun herra de Charnyn kanssa.

Mitä tohtoriin tulee, näki hän liian moninaista saadakseen mistään selvää. Ajatellen yksinomaan vain kuningattaren yrityksen onnistumista hän tyytyi kysymään:

– Kuinka kävi, madame?

Kuningatar tarvitsi hetkisen tointuakseen ja saadakseen takaisin puhekykynsä, jota sydämen tykytykset salpasivat.

– Mitä hän aikoo? – uudisti tohtori.

– Hän lähtee, – mutisi kuningatar.

Ja välittämättä Andréesta, joka rypisti kulmakarvojaan, tai tohtorista, joka hieroi käsiään, hän kiirehti käytävän halki, kääriytyi konemaisesti pitsireunaiseen vaippaansa ja palasi omaan huoneustoonsa.

Andrée puristi tohtorin kättä hyvästiksi, kun tämä riensi takaisin potilaansa luo. Sitten hän hiipi kuin varjo asuntoonsa pää kumarruksissa, silmät tuijottaen ja ajatukset sekaisin. Hän ei ollut edes muistanut kysyä, mitä kuningatar ehkä tahtoisi. Sellaisen luonteen kuin Andréen kannalta ei kuningatar ollut mitään; kilpailijatar oli kaikki.

Charny, joka nyt jälleen oli Louisin hoidossa, ei näyttänyt olevan sama mies kuin eilen. Väkevänä yltyöpäisyyteen asti, rohkeana kerskumiseen saakka, hän teki nyt tohtorille niin hartaita, pontevia kysymyksiä toipumisestaan, noudatettavasta ruokajärjestyksestä, muuttamisesta, että tohtori pelkäsi taudin uudistuvan vaarallisemmalla tavalla jonkin uuden päähänpiston vuoksi. Mutta pian Charny sai hänet huomaamaan erehdyksensä; hän oli hehkuvan raudan kaltainen, jonka väri

himmenee, mikäli kuumuus vähenee. Rauta mustuu eikä enää näytä miltään, mutta se on yhä niin kuuma, että polttaa kaikki, mitä siihen satutetaan. Louis näki nuoren miehen käyvän yhtä tyyneksi ja järkevaksi kuin hän oli ollut terveinä päivinä. Vieläpä Charny oli niin järkävä, että luuli olevan tarpeellista tohtorille selittää, miksi niin jyrkästi oli päätöksensä muuttanut.

– Kuningatar, – sanoi hän, – on saanut minut häpeämään ja sillä parantanut enemmän kuin teidän tieteenne, hyvä tohtori, olisi voinut mainioilla lääkkeillä; kun vedotaan itserakkauteeni, taltutetaan minua kuin hevosta kuolaimilla.

– Sitä parempi, – mutisi tohtori.

– Niin, mieleeni muistuu, kuinka eräs espanjalainen – nehän ovat kerskureita – kerran todisti minulle tahdonvoimaansa: hän sanoi, että saatuaan kaksintaistelussa haavan hänen tarvitsi vain tahtoa pidättää verenvuotoa, ja se lakkasikin, jottei vastustaja saanut riemuita sen näkemisestä. Nauroin sille espanjalaiselle, mutta itse olen hieman samanlainen. Jos kuume ja hourailu, josta minua niin moititte, yrittäisivät uudestaan kimppuuni, niin lyön vaikka vetoa, että ajaisin ne tiehensä sanomalla: hourailu ja kuume, ette saa enää tulla.

– Sellaisista ilmiöistä on kyllä esimerkkejä, – sanoi tohtori varmasti. – Mutta oli miten oli, saan onnitella teitä. Nyt olette sielullisesti parantunut!

– Totta, totta.

– Pian saatte nähdä, kuinka ihmisen sielullinen ja ruumiillinen puoli kuuluvat yhteen. Se on kaunis teoria, josta laatisin teoksen, jos joutaisin. Mielen puolesta terveenä tulee teistä ruumiillisestikin terve viikon kuluessa.

– Kiitos, hyvä tohtori!

– Ja aluksi aiotte siis muuttaa täältä?

– Milloin vain haluatte. Vaikka heti.

– Odotetaan iltaan asti. Kohtuus kaikessa! Äärimmäisyydet panevat kaikki vaaralle alttiiksi.

– Odotetaan siis iltaan saakka.

– Aiotteko kauvas täältä?

– Maailmaan ääreen, jos tarvitsee.

– Se olisi toipuneen ensi matkaksi liian pitkä, – sanoi tohtori yhtä tyyneksi. – Eiköhän voisi aluksi tyytyä Versaillesiin?

– Olkoon sitten Versailles, kun niin tahdotte.

– Minusta näyttää, – sanoi tohtori, – ettei haavanne paraneminen anna teille aihetta lähteä maanpakoon.

Tämä harkittu kylmäverisyys pakotti Charnyn olemaan varuillaan.

– Aivan oikein, tohtori, – myönsi hän. – Minulla onkin Versaillesissa asunto.

– Sehän sopii mainiosti. Teidät voidaan illalla kantaa sinne.

– Mutta oikeastaan olette käsittänyt minut väärin, tohtori; minun tekisi mieleni käydä katsomassa maatilojani.

– No sanokaa, mitä oikein haluatte. Eiväthän tilanne, hitto vie, voi olla maailman ääressä.

– Ne ovat Picardian rajalla, täältä viiden-, kahdeksantoista lieuen päässä.

– Siinäpä näette!

Charny puristi tohtorin kättä kuin kiittääkseen häntä kaikesta hienotuntoisuudesta.

Illalla kantoivat ne neljä palvelijaa, joiden ensi yrityksen Charny oli niin kovakouraisesti torjunut, hänet vaunuihin asti, jotka odottivat talousrakennusten portilla. Kuningas oli ollut koko päivän metsästämissä, syönyt jo illallista ja mennyt levolle. Charny oli hieman epätietoinen, sopsisiko lähteä jäähyväisiä lausumatta, mutta tohtori rauhoitti häntä luvaten selittää lähdön johtuneen siitä, että olopaikan muutos oli tarpeen. Ennenkuin Charny nostettiin vaunuihinsa, koki hän mielihaikeuttaan tyydyttää viimeiseen asti luomalla katseita kuningattaren huoneuston akkunoihin. Kukaan ei voinut häntä nähdä; muuan palvelija kävi edellä soihtu kädessä, mutta se valaisi vain tietä eikä hänen kasvojaan.

Portailla Charny tapasi muutamia upseeriystäviään, jotka olivat niin ajoissa saaneet sanan, ettei hänen lähtönsä näyttänyt paolta. Näiden hilpeiden toverien saattamana vaunuihin asti hän voi antaa silmiensä harhailla palatsin akkunissa; kuningattaren akkunat säteilivät valoa. Hänen majesteettinsa oli hiukan pahoinvoipana ottanut hovinaiset vastaan makuuhuoneessaan. Andréen pimeät, kolkot akkunat piilottivat poimullisten verhojensa takana tuskaista värisevää naista, joka itseään näyttämättä seurasi sairaan ja saattueen pienimpiäkin liikkeitä. Vihdoin lähtivät vaunut vierimään, mutta niin hitaasti, että kovalla kivityksellä kuului jokainen kavionkapse.

– Ellei hän ole minun omani, – mutisi Andrée, – ei hän ainakaan ole kenenkään muun.

– Jos hänen päähänsä taas pistäisi ruveta kuolemaan, – tuumi tohtori palatessaan asuntoonsa, – ei hän ainakaan kuole minun luonani eikä minun käsissäni. Hitto periköön kaikki sielunaudit! Pitäisi olla ihmelääkäri niitä parantamaan!

Charny saapui onnellisesti kotiinsa. Myöhemmin illalla kävi tohtori hänen luonaan ja tapasi hänet niin hyvässä kunnossa, että riensi ilmoittamaan tämän olevan viimeisen kerran, kun hän tuli portilasta katsomaan. Illalliseksi sairas nautti palan kananpaistia ja teelusikallisen hedelmähilloa.

Seuraavana päivänä kävivät hänen luonaan hänen enonsa, herra de Suffren, herra de Lafayette ja kuninkaan lähetti. Päivää myöhemmin hän sai vieraakseen melkein samat henkilöt, mutta sitten ei hänestä enempää välitetty. Hän nousi makuulta ja käveli puutarhassaan.

Viikon päästä hän jaksoi ratsastaa säyseällä hevosella; hän oli jälleen päässyt voimiinsa. Mutta kun hänen asuntonsa ei ollut kyllin yksinäinen, pyysi hän enonsa lääkäriltä ja tohtori, Louisilta lupaa matkustaa maataloilleen.

Tohtori Louis selitti hänelle suoraan, että liikunto oli viimeinen aste haavan parantamisessa; että herra de Charnyn sopi mukavissa vaunuissaan kulkea Picardiaan, jonne tie oli sileä kuin kuvastin, ja että olisi hullua jäädä Versaillesiin, kun saattoi matkustaa niin mieluisella tavalla.

Charny kuormitti isot tavaravaunut, kävi jäähyväisillä kuninkaan luona, joka oli hänelle erinomaisen herttainen, ja pyysi herra de Suffrenia esittämään hänen kunnioittavimmat terveisensä kuningattarelle, joka sinä iltana oli hieman kipeänä eikä ottanut vastaan. Sitten hän astui linnan portilla vaunuihinsa ja lähti ajamaan pientä Villers-Cotteretsin kaupunkia kohti; sieltä hänen oli määrä joutua noin yhden lieuen päässä olevaan Boursonnesin linnaan, jonka nimi jo alkoi tulla tunnetuksi Dumoustierin ensi runoista.

10. Kaksi vertavuotavaa sydäntä

Päivää sen jälkeen, kun Andrée oli yllättänyt kuningattaren pakenemassa polvistuneen Charnyn luota, ilmestyi neiti de Taverney tapansa mukaan hänen majesteettinsa pukuhuoneeseen ennen messua. Kuningatar ei vielä ollut ottanut ketään vastaan; oli vain juuri lukenut kirjelijun rouva de la Mottelta, ja hänen mielialansa oli varsin hilpeä.

Eilistä vieläkin kalpeampana ilmaisi Andrée koko olennessaan sitä vakavuutta ja pidättyvää kylmyyttä, mikä kiinnittää huomiota ja pakottaa ylhäisimmänkin välittämään halpa-arvoisesta. Puvultaan yksinkertaisena, melkein niin sanoaksemme jylhänä, Andrée oli nyt sen näköinen kuin onnettoman viestin tuoja – olkoonpa, että onnettomuus koski häntä itseään tai muita. Kuningatar oli tällä haavaa hajamielinen eikä pannut merkeille Andréen verkkaista, juhlallista käyntiä, itkeneitä silmiä, ohimoiden ja käten kalpeutta. Hän käänsi vain päätään sen verran, että sai kuuluville ystävällisen tervehdyksensä.

– Hyvää huomenta, pikku ystävä.

Andrée odotti, että kuningatar soisi hänelle tilaisuuden puhua. Odotti aivan varmana siitä, että hänen vaitiolonsa ja liikkumattomuutensa lopulta vetäisi puoleensa Marie-Antoinetten katseen, ja niin tapahtuikin. Saamatta muuta vastausta kuin syvän kumarruksen kuningatar kääntyi katsomaan ja näki sivultapäin tuskan ja jäykkyyden leimaamat kasvot.

– Hyvä Jumala, mikä nyt on, Andrée? – kysyi hän kääntyen kokonaan Andréen puoleen. – Onko sinulle sattunut jokin onnettomuus?

– Suuri onnettomuus, madame, – vastasi nuori nainen.

– Mikä se on?

– Täytyy jättää teidän majesteettinne.

– Jättää minut? Lähdettekö pois?

– Lähden, madame.

– Minne sinä menet? Mikä on syynä niin äkilliseen lähtöön?

– Madame, minulla ei ole onnea myötätunnossani...

Kuningatar kohotti päätään.

– Omaisteni kesken, – lisäsi Andrée punastuen.

Nyt punastui vuorostaan kuningatar, ja heidän katseensa iskivät yhteen kuin miekanterät. Kuningatar tointui ensiksi.

– En ymmärrä teitä oikein, – sanoi hän. – Eilen olitte onnellinen, ainakin näytti siltä.

– Ei, madame, – vastasi Andrée jäykästi. – Eilispäivä oli myös elämäni kovaonnisia.

– Vai niin, – sanoi kuningatar vaipuen mietteisiin.

Sitten hän lisäsi:

– Selittäkää lähemmin.

– Minun täytyy jättää väsyttämättä teidän majesteettianne yksityisseikoilla, jotka eivät ole arvonne mukaisia. Minulla ei ole mitään iloa perheeni keskuudessa eikä mitään maallista hyvää odotettavana, ja siksi tulen pyytämään teidän majesteettianne lupaa lähteä pois pitääkseni huolta sieluni pelastuksesta.

Kuningatar nousi seisaalle, ja vaikka tämä pyyntö koski kipeästi hänen ylpeyteensä, astui hän Andréen luo ja puristi tämän kättä.

– Mitä tämä itsepäinen päätös merkitsee? – kysyi hän. – Eikö teillä eilen ollut veljeä ja isää niinkuin tänäänkin? Oliko heistä eilen vähemmän vastusta ja haittaa kuin tänään? Luuletteko minun voivan jättää teidät pulaan? Enkö enää olekaan se perheenäiti, joka perheettömille korvaa heidän puutteensa?

Andrée alkoi vavista kuin rikollinen ja vastasi syvään kumartaen:

– Madame, hyväytenne liikuttaa minua, mutta ei päätöstäni muuta. Olen päättänyt jättää hovin, minun täytyy palata yksinäisyyteen; älkää houkuttako minua laiminlyömään velvollisuuksiani teitä kohtaan, kun en enää tunne niitä voivani täyttää.

– Eilisestäkö saakka?

– Teidän majesteettinne sallikoon minun olla siitä enempää puhumatta.

– Kuten tahdotte, – vastasi kuningatar katkerasti. – Sanon vain, että olen osoittanut teille kyllin luottamusta odottaakseni teiltä samaa. Mutta hullua olisi kysellä siltä, joka ei tahdo vastata. Pitäkää salaisuutenne, neiti, ja olkaa onnellisempi muualla kuin täällä. Muistakaa kuitenkin, ettei ystävyuteni hylkää ihmisiä oikkujenkaan vuoksi ja että aina pidän teitä ystävänä. Nyt, Andrée, saatte mennä, te olette vapaa.

Andrée suoritti hovisäännön mukaisen kumarruksen ja lähti. Ovella kuningatar hänet pysäytti.

– Minne aiotte mennä, Andrée?

– Saint-Denisin luostariin, madame, – vastasi neiti de Taverney.

– Luostariin! Ah niin, se on oikein, hyvä neiti! Kenties ei omasta mielestänne teissä ole moitteen syytä, mutta jo kiittämättömyys ja unohtaminen on liikaa, vaikkei muuta olisi. Te olette minun edessäni kylliksi syyllinen. Hyvästi, neiti de Taverney, menkää!

Seurauksena oli, että Andrée antamatta muuta selitystä, jollaista kuningattaren lempeä sydän odotti, nöyrytmättä tai helytmättä kohta käytti hyväkseen lupaa ja katosi. Marie-Antoinette sai huomata, että Andrée viipymättä poistui linnasta.

Hän lähti isänsä taloon, missä oli odottanut tapaavansa ja tapasikin Filipin puutarhassa. Veli haaveili; sisar toimi. Nähdessään Andréen, jonka piti tähän aikaan olla toimensa vuoksi linnassa, astui Filip häntä vastaan hämmästyneenä, melkeinpä pelästyneenä. Ja pelästyksen oli syynä varsinkin sisaren synkkä ilme, hän kun aina oli tervehtinyt veljeään hellän ystävällisesti hymyillen. Siksi Filip, niinkuin kuningatarkin, alkoi kysellä.

Andrée ilmoitti hänelle juuri jättäneensä kuningattaren palveluksen, eronsa olevan myönnetyn ja aikovansa mennä luostariin. Filip löi kiivaasti kätensä yhteen, ikäänkuin odottamattoman iskun saaneena.

– Mitä? – sanoi hän. – Sinäkin, siskoni?

– Minäkinkö? Mitä sillä tarkoitat?

– Meidän perheellemme on siis kiroukseksi tulla tekemisiin bourbonien kanssa! – huudahti hän. – Sinun on mielestäsi pakko tehdä luostarivala, sinun, joka olet luontosi ja sielusi puolesta nunna, kaikkein vähimmin maailmallinen nainen, joka kaikkein vähimmin voit iäti totella luostarielämän ankaria lakeja! Sanoppa, mistä moitit kuningatarta?

– Kuningattaressa ei ole moittimista, – vastasi nuori nainen kylmästi. – Kun itse olet niin toivonut hovin suosiota, kun juuri sinun olisi muiden edellä pitänyt voida sitä toivoa, miksi et voinut sinne jäädä, miksi et siellä viihtynyt edes kolmea päivää? Minäpä olen viipynyt siellä kolme vuotta.

– Kuningatar on toisinaan oikullinen, Andrée.

– Jos niin on, Filip, voisit sen miehenä kestää, mutta minä, nainen, en saa enkä voi. Jos hänessä on oikkuja, purkakoon niitä palvelijoilleen.

– Tuo ei, siskoseni, ilmaise minulle, – sanoi nuori mies väkinäisesti, – mitä rettelöltä sinulla on ollut kuningattaren kanssa.

– Ei mitään, sen vannon; oliko sinulla, Filip, kun hänet jätit? Voi, hän on kiittämätön nainen!

– Täytyy antaa anteeksi; imartelu on häntä hieman turmellut, mutta pohjaltaan hän on hyvä.

– Ja todisteena siitä on hänen käytöksensä sinua kohtaan, Filip.

– Mitä hän siis on tehnyt?

– Vai olet jo unohtanut! Minulla on parempi muisti, ja niin maksankin yhdessä päivässä, yhdellä ainoalla päätökselläni sinun velkasi ja omani.

– Liian kalliisti, kuten minusta näyttää. Ei sinun ikäisesi eikä niin kaunis, kuin sinä, ole omansa maailmasta luopumaan. Ole varuillasi, rakas ystävä, luovut siitä nuorena, kaipaat sitä vanhana, ja

sitten, kun on jo myöhäistä, tekee mielesi palata pahoitettuasi kaikki ystäväsi, joista hullu päähänpisto on sinut vieroittanut.

– Et puhunut tuolla tapaa, sinä uljas upseeri, täynnä kunnian ja oikeuden tuntoa, joka vähän välittäen maineesta ja rikkaudesta olet siinä, missä sadat muut ovat keränneet arvonimiä ja kultaa, osannut vain velkaantua ja itseäsi halventaa – et arvostellut tuolla tavoin silloin, kun sanoit minulle: hän on oikullinen, *Andrée*, *hän* on keimaileva, *hän* on uskoton, minä en huoli häntä enää palvella. Sen teoriasi mukaan luovuit maailmasta, vaikket tosin ruvennut munkiksi, ja jos toinen meistä on kiinni ikuisissa lupauksissa, niin en ainakaan minä, joka vasta aion luvata, vaan sinä, joka jo olet luvannut.

– Oikeassa olet, siskoni, ja ilman isäämme...

– Isäämme! Voi, Filip, älä niin puhu, – keskeytti *Andrée* katkerana. – Eikö isän tule olla lastensa tukena tai nojautua heihin? Vain niillä ehdoilla hän on isä. Mutta nyt kysyn sinulta, millainen on meidän isämme? Onko mieleesi koskaan tullut uskoa salaisuuttasi herra de Taverneylle, tai luuletko hänen voivan sinulle puhua omistaan? Ei, – jatkoi *Andrée* murheellisesti, – ei, herra de Taverney on luotu elämään yksinäisenä.

– Sen kyllä myönnän, *Andrée*, mutta hän ei ole luotu yksinäisenä kuolemaan.

Nämä lempeän vakavasti lausutut sanat muistuttivat nuorelle naiselle, että hän oli suuttumukselleen, katkeruudelleen ja vihalleen maailmaa vastaan suonut sydämessään liian suuren sijan.

– En soisi sinun pitävän minua tunnottomana tyttärenä, – vastasi hän. Tiedäthän, olenko hellä sisar. Mutta täällä maan päällä ovat kaikki tahtoneet minussa kuolettaa vaistomaisen myötätunnon, joka heihin kohdistui. Syntyessäni olin Luojalta saanut, kuten muutkin olennot, sielun ja ruumiin; sieluaan ja ruumistaan saa kukin ihmisolento vapaasti käyttää tavoittaakseen onnea tässä maailmassa ja toisessa. Muuan mies, jota en tuntenut, valtasi sieluni – *Balsamo*. Muuan mies, jonka tuskin tunsin ja jota en pitänyt miehenä, – valtasi ruumiini – *Gilbert*. Toistan sinulle, Filip, että ollakseni hyvä ja hurskas tytär minulta puuttuu isä. Mutta siirrytään nyt sinun kohtaloosi ja katsotaan, mitä hyvää sinulla on ollut maailman mahtavien palvelemisesta, joita rakastit. Filip painoi päänsä alas.

– Säästä minua, – sanoi hän. – Tämän maailman valtiaissa olen nähnyt vain vertaisiani olentoja ja rakastanut heitä; onhan Jumala käskenyt meidän rakastaa toisiamme.

– Voi, Filip, ei täällä maan päällä satu, että rakastava sydän saa vastarakkautta juuri siltä, jota rakastaa; meidän valitsemamme ovat valinneet toisia.

Filip kohotti kalvenneen otsansa ja silmäili sisartaan kauvan aikaa hämmästyneenä.

– Miksi minulle niin puhut, mihin sillä tähtäät? – kysyi hän.

– En mihinkään, – vastasi *Andrée* jalomielisesti, samalla väistäen pakkoa joutua selittämään tai paljastamaan. – Minuun on sattunut kova isku; luulen, että järkenikin kärsii siitä. Älä välitä, mitä puhun.

– Sittenkin...

Andrée astui Filipin luo ja tarttui hänen käteensä.

– Riittää jo tästä asiasta, rakas veli. Tulin pyytämään sinulta, että saattaisit minua *Saint-Denisiin*. Ole rauhassa, en aio vanhoa luostarivalaa. Se tapahtuu myöhemmin, jos käy tarpeelliseksi. Useimmat naiset hakevat turvapaikasta unohdusta, mutta minä tahdon siellä virkistää muistiani. Minusta tuntuu, että olen liiaksi unohtanut Korkeimman, ainoan kuninkaan, ainoaan valtiaan, joka yksin lohduttaa, samoin kuin hän yksin todellisesti rankaisee. Taas lähestymällä häntä, nyt kun sen käsitan, olen onneani paremmin edistänyt kuin jos kaikki, mikä maailmassa on rikasta, mahtavaa ja rakastettavaa, olisi yhtynyt onneani luomaan. Yksinäisyyteen, veljeni, ikuisen autuuden esikartanoon! Yksinäisyydessä Jumala puhuu ihmisen sydämeen; yksinäisyydessä ihminen puhuu Jumalan kanssa.

Filip keskeytti *Andrée*n kädenliikkeellä.

– Muista, – sanoi hän, – että siveellisesti vastustan tätä epätoivoista aietta; sinä et ole päästänyt minua arvostelemaan epätoivosi syitä.

– Epätoivoni syitä! – toisti Andrée perin ylenkatseellisesti. – Vai sanot sitä epätoivoksi! Jumalan kiitos, ei minun tarvitse täältä poistua epätoivoisena! Ettäkö kaipaisin jotakin toivottomasti? En, en, tuhannesti en!

Ja hän heitti hurjan ylpeällä liikkeellä hartioilleen sen silkkivaipan, joka lojui viereisellä tuolilla.

– Juuri tuo ylenpalttinen halveksiminen osoittaa sinun olevan sellaisessa tilassa, jota ei voi kauvan kestää, – sanoi Filip. – Jollet kärsi sanaa epätoivo, pankaamme sen nimeksi harmi.

– Harmi! – vastasi nuori nainen ivallisen hymyn muuttuessa kopeaksi. Et suinkaan luule neiti de Taverneytä niin heikoksi, että hän pelkästä harmista hylkäisi maailman. Harmi on keimailevien tai tyhmien naisten heikkous. Harmin syyttämä silmä kostuu pian kyynelistä, ja siihen se palo päättyy. Ei minussa ole harmia, Filip. Soisin sinun uskovan minua, eikä sinun tarvitsisi muuta kuin vedota itseesi, kun sinulla on jokin valitus esitettävänä. Vastaa, Filip, jos huomispäivänä rupeisit trappilais-tai kartusiaanimunkiksi, miksi nimittäisit sellaisen päätöksesi aihetta?

– Sanoisin syyksi parantumaton murhetta, – vastasi Filip äänessään onnettomuuden lempeä ylevyys.

– Sepä se, Filip, minuun sopii sama selitys. Olkoon siis niin, että minut ajaa yksinäisyyteen parantumaton murhe.

– Hyvä on, – sanoi Filip. – Veljen ja sisaren kohtalossa on yhtäläisyyttä. Oltuaan yhtä onnellisia he saavat myös tuntea onnettomuutta samassa määrässä. Hyvin he sopivat yhteen, Andrée.

Andrée luuli Filipin mielenliikutuksen valtaamana tekevän jonkin uuden kysymyksen, ja silloin ehkä jäykistynyt sydän olisi murtunut veljellisen ystävyyden puristamana. Mutta Filip tiesi kokemuksesta, että suuret sielut ovat itsekylläisiä, eikä siis enää ahdistanut sitä sulkua, jonka taakse Andrée oli jättäytynyt.

Minä päivänä ja mihin aikaan aiot matkustaa? – kysyi hän.

– Huomenna, taikka jo tänään, jos vielä ehtisi.

– Etkö tahtoisit vielä kerran kävellä puutarhassa minun kanssani?

– En, – vastasi Andrée.

Siitä kädenpuristuksesta, – joka tätä kieltoa seurasi, ymmärsi Filip hänen tahtoneen vain välttää aihetta, mikä saisi hänet heltymään.

– Valmis olen, milloin tahansa toimitat minulle sanan, – selitti Filip.

Lisäämättä sanaakaan, josta heidän sydämiensä katkeruus olisi voinut purkautua hillitönä esille, Filip suuteli hänen kättään.

Toimitettuaan ensi valmistelut Andrée meni huoneeseensa ja sai sinne Filipiltä seuraavan kirjelijun:

'Voit tavata isämme kello viisi tänään iltapuolella. Hyvästijättö on välttämätön.

Muuten herra de Taverney valittaisi, että on kehnosti menetelty ja hänet hyljätty.'

Andrée vastasi:

'Kello viisi käyn matkapuvussa herra de Taverneyn luona. Kello seitsemän voimme jo olla Saint-Denisissä. Uhraatko minulle iltasi?'

Vastaukseksi Filip huusi akkunasta, joka oli niin likellä Andréen huonetta, että tämä saattoi kuulla:

– Kello viisi ovat hevoset valjaissa.

11. Muuan raha-asiain ministeri

Kuten olemme nähneet, oli kuningatar ennen Andréen käyntiä hänen luonaan lukenut rouva de la Motten lähettämän kirjelijun ja tullut hilpeälle mielelle. Siinä oli kaikkien mahdollisten alamaisuusvakuutusten ohella luettavana:

'... Ja teidän majesteettinne saa olla siitä varma, että maksuaikaa myönnetään ja tavara toimitetaan hyvässä luottamuksessa.'

Kuningatar oli hymyillyt ja sitten polttanut Jeannen pikku kirjeen. Kun keskustelu neiti de Taverneyn kanssa oli häntä hieman synkistänyt, tuli rouva de Misery ilmoittamaan, että herra de Calonne odotti kunniaa päästä hänen majesteettinsa puheille. Asianmukaista on tehdä lukijalle vähän selkoa tästä uudesta henkilöstä. Historia on kyllä tehnyt hänet tunnetuksi, mutta romaani, joka vähemmän tarkasti esittää näköalat ja suuret piirteet, tyydyttänee mielikuvitusta paremmin jollakin yksityiskohdalla.

Herra de Calonne oli älykäs, hyvinkin älykäs mies, kuuluen siihen vuosisadan jälkipuoliskon miespolveen, joka tottumatonna kyyneliin, mutta taitavana viisastelemaan oli tehnyt päätöksensä Ranskaa uhkaavaan tuhoon nähden, sekoitti etunsa yhteiskunnan etuun, tuumi kuin Ludvig XV: meidän jälkeemme maailman loppu, ja etsi kaikkialta kukkia koristaakseen viimeisen päivänsä. Hän tunsi valtion asiat ja oli hovimies. Kaikille nerosta, rikkaudesta ja kauneudesta kuuluisille naisille hän oli osoittanut sentapaista ihailua kuin mehiläinen mehukkailla kukkasilla.

Silloisen tietämisen summana oli kyky seurustella seitsemän, kahdeksan miehen ja kymmenen, kahdentoista naisen kanssa. Herra de Calonne oli osannut laskea lukuja d'Alembertin kanssa, väitellä Diderotin kanssa, pilaila Voltairen kanssa, haaveilla Rousseau'n kanssa, ja vihdoinkin hän oli ollut kyllin rohkea julkisesti nauramaan herra Neckerin kansansuosiolle.

Calonne oli eri puolilta tarkasteltuaan viisasta ja syvämietteistä Neckeriä, jonka selostus oli näyttänyt valaisevan koko Ranskaa, lopulta tehnyt hänet naurettavaksi niidenkin silmissä, jotka häntä enimmin pelkäsivät. Kuningas ja kuningatar, joita Neckerin pelkkä nimikin säikäytti, olivat vain arastellen tottuneet siihen, että hänestä teki pilkkaa komea, ilomielinen valtiomies, tyytyen vastaukseksi toisen kaikkiin koreihin numeroihin lausumaan vain tämän kysymyksen: Mitä varten todistella sitä, ettei mitään osaa todistaa? Eikä Necker ollutkaan muuta todistanut kuin että hänen oli mahdotonta enää hoitaa raha-asioita. Calonne otti ne vastaan muka liiankin kevyenä taakkana, mutta jo ensi hetkestä alkaen voi sanoa hänen sen alle sortuvan.

Mitä herra Necker tahtoi? Uudistuksia. Nämä osittaiset uudistukset kauhistivat kaikkia. Vain harvat niistä hyötyivät ja nekin liian vähän; sen sijaan monet menettivät, vieläpä liian paljon. Tahtoessaan jakaa verot oikeuden mukaan ja verottaa myös aateliston maatilat ja papiston tulot Necker aikoi työkeästi panna mahdottoman mullistuksen toimeen. Hän saattoi kansan rikkinäiseksi ja heikensi sitä jo ennakolta, kun olisi pitänyt keskittää sen voimat johtaakseen sitä yleistä uudistumista kohti. Tähän päämäärään Necker viittasi, mutta ehkäisi sitä saavuttamasta juuri sillä menettelyllään, että viittasi. Jos epäkohtien poistamisesta puhuu niille, jotka eivät lainkaan tahdo niitä korjata, eikö se ole sama kuin houkuttaa esille asianomaisten vastarintaa? Sopiiko viholliselle ilmoittaa se hetki, jolloin hänen linnaansa rynnätään?

Tämän käsitti Calonne ollen siinä suhteessa todellisempi kansan ystävä kuin geneveläinen Necker – tarkoitamme todellisten olojen kannalta, sillä rupeamatta ehkäisemään välttämätöntä turmiota Calonne joudutti sen tuloa.

Hänen suunnitelmansa oli rohkea, jättiläismäinen, varma: piti toimittaa kahdessa vuodessa vararikoon kuningas ja aateli, jotka olisivat sitä viivyttäneet kymmenen vuotta, ja sitten vararikon tultua, sanoa: Maksakaa nyt, rikkaat, köyhien puolesta, sillä nälissään he muuten ahmaisevat kaikki, jotka eivät heitä elätä.

Kuinka on mahdollista, ettei kuningas kohta nähnyt tämän ohjelman seurauksia tai itse ohjelmaa? Kuinka hän, joka oli raivosta vavissut lukiessaan selostusta, ei kauhukseen arvannut ministerinsä aietta? Miksi hän ei valinnut jompaakumpaa näistä kahdesta suunnitelmasta, vaan mieluummin jätti kaikki sattuman varaan? Tämä ainoa varsinainen tili on Ludvig XVI: lla valtiomiehenä jälkimaailman kanssa selvittämättä. Juuri tätä mainiota periaatetta vastaan nousee aina se, kellä ei ole kyllin voimaa korjata jo juurtumaan päässyttä epäkohtaa.

Mutta että kuninkaan silmät olivat niin paksun siteen peitossa ja että käsitykseltään muuten niin tarkka ja sukkela kuningatar oli yhtä sokea kuin hänen puolisonsa, voimatta nähdä, mitä ministeri puuhasi, siitä on historian tai oikeammin romaanin, joka tässä kohden lienee tervetullut, annettava eräitä välttämättömiä yksityispiirteitä.

Herra de Calonne astui kuningattaren luo. Hän oli kaunis, kookas ja ryhdiltään ylevä; osasi naurattaa kuningattaria ja itkettää rakastajattariaan. Varmana siitä, että Marie-Antoinette oli kutsunut hänet luokseen tärkeän asian vuoksi, hän saapui hymyilevänä. Moni muu olisi tullut kulmakarvat rypyssä, jotta pyynnön täyttäminen sitten näyttäisi sitä suuremmalta ansiolta. Kuningatar oli puolestaan hyvin armollinen, pyysi ministeriä istumaan ja puhui aluksi kaikenlaista, mikä ei kuulunut asiaan.

– Onko rahoja, hyvä herra de Calonne? – kysyi hän viimein.

– Rahoja? Tietysti, madame, kyllä meillä on, ainahan meillä on rahaa.

– Sepä merkillistä, – arveli kuningatar. – En ole koskaan tuntenut ketään toista, joka olisi tuolla tavoin vastannut rahakysymyksiin; raha-asiain hoitajana te olette todellakin verraton.

– Paljonko teidän majesteettinne tarvitsee? – kysyi Calonne.

– Selittäkää ensin, millä keinoin olette löytänyt rahaa, vaikka herra Neckerin vakuutuksen mukaan sitä ei ollut.

– Herra Necker oli oikeassa, madame; rahaa ei enää ollutkaan valtion kassassa, ja se on niin totta, että sinä päivänä, kun ryhdyin ministeriötäni johtamaan, marraskuun 5. päivänä 1783 – sellaisia asioita ei unohda, madame – en tavannut rahastossa enempiä kuin kaksi pussia, kummassakin tuhat kaksisataa livreä, siinä kaikki.

Kuningatar alkoi nauraa.

– Entä sitten? – tiedusti hän.

– Jos herra Necker olisi jättänyt sanomatta: ei ole enää rahaa, ja sen sijaan, kuten minä, lainannut ensimmäisenä vuonna sata miljoonaa, toisena sata viisikolmatta, ja jos hän olisi ollut minun tavallani varma kahdeksankymmenen miljoonan lainasta kolmanneksi vuodeksi, niin herra Necker olisi ollut todellinen rahamies. Kaikki osaavat sanoa: Kassassa ei ole enää rahaa, mutta jokainen ei osaa vastata: On kyllä.

– Sitähän juuri äsken tarkoitin, ja siitä teitä onnittelten, monsieur. Mutta kuinka voidaan maksaa, siinä pula on.

– Madame, – vastasi Calonne huulillaan hymähdys, jonka syvää, kaameata merkitystä ei ihmissilmä voinut mitata, – minä voin teille mennä siitä takaukseen, että maksetaan.

– Luotan teihin, – sanoi kuningatar, – mutta puhukaamme vielä raha-asioista. Teidän kanssanne niistä voi puhella kuin huvittavasta tieteestä; muilla se on kuin kuiva pensas, mutta teillä hedelmäpuu.

Calonne kumarsi.

– Onko teillä uusia aatteita? – kysyi kuningatar. – Jos on, niin suokaa niistä minulle esikoiset.

– Minulla on, madame, muuan aate, josta heruu kaksikymmentä miljoonaa ranskalaisten taskuihin ja seitsemän, kahdeksan miljoonaa teidän omaanne, – anteeksi, teidän majesteettinne kassaan.

– Ne miljoonat ovat kummallakin taholla tervetulleita. Mistä ne tulevat?

– Teidän majesteettinne tietänee, että kultarahojen arvo ei ole Euroopan kaikissa valtioissa sama?

– Tiedän kyllä. Espanjassa, esimerkiksi, kulta on kalliimpaa kuin Ranskassa.

– Teidän majesteettinne on aivan oikeassa, ja teidän kansanne on hauska keskustella raha-asioista. Jo viisi tai kuusi vuotta on Espanjassa kullan arvo kahdeksantoista unssia naulaa kohti suurempi kuin Ranskassa. Senvuoksi ne, jotka Ranskasta vievät kultaa Espanjaan, voittavat joka naulasta noin neljättoista unssia hopeaa.

– Se on koko paljon! – huomautti kuningatar.

– Niin paljon, – jatkoi ministeri, – että jos rahamiehet tietäisivät, mitä minä tiedän, ei meillä vuoden päästä olisi ainoatakaan louisdoria jäljellä.

– Sen te arvatenkin estätte?

– Viipymättä, madame. Aion korottaa kullan arvoa niin paljon, että siitä saa voittoa viidennentoista osan. Teidän majesteettinne käsittää, ettei kassakirstuihin jätetä ainoakaan louisdoria, kun tiedetään, että rahapajasta saadaan sellainen voitto, jos kulta myydään sinne. Sitten valetaan kulta uudestaan rahoiksi, ja naulasta, joka nyt vastaa kolmeakymmentä louisdoria, teemme kolmekymmentäkaksi.

– Siis voittoa sekä nyt että vastedes! – huudahti kuningatar. – Se on mainio aate ja herättää varmaan ihastusta.

– Niinpä luulen, madame, ja tunnen itseni onnelliseksi siitä, että aatteeni on niin täydellisesti saavuttanut hyväksymisenne.

– Olkoon teillä aina niin hyviä aatteita! Silloin olen varma, että maksatte kaikki velkamme.

– Sallikaa nyt, madame, – sanoi ministeri, – että palataan siihen, mitä teidän majesteettinne minulta toivoo.

– Olisiko mahdollista, monsieur, saada tällä kertaa...

– Mikä summa?

– Kenties liian suuri.

Calonnen huulille tuli hymy, joka rohkaisi kuningatarta.

– Viisi sataa tuhatta livreä.

– Ah, madame, – sanoi ministeri, – kuinka jo pelästyin! Luulin, että oli puhe jostakin varsinaisesta summasta.

– Voitteko siis hankkia?

– Tietysti.

– Niin ettei kuningas...

– Se ei käy päinsä; kaikki tilini esitetään kuninkaalle kuukausittain, mutta koskaan ei ole sattunut, että kuningas olisi niitä tarkastanut, ja sen voin kunniakseni mainita.

– Milloin voin odottaa saavani tämän summan?

– Minä päivänä teidän majesteettinne tarvitsee?

– Vasta ensi kuun viidentenä päivänä.

– Maksumääräykset laaditaan kuukauden toisena päivänä, ja kolmantena teidän majesteettinne saa rahat.

– Kiitän teitä, herra de Calonne.

– Suurin onneni on tehdä teidän majesteettinne mieliksi. Pyydän aina kursailematta käyttämään kassaani, sillä se mielistelee raha-asiainne ylihoitajan itserakkautta.

Hän oli noussut seisaalle ja kumarsi viehättävästi; kuningatar ojensi kätensä suudeltavaksi.

– Vielä yksi sana, – sanoi kuningatar.

– Kuuntelen, madame.

– Näistä rahoista minulla on tunnonvaivoja.

– Tunnonvaivoja?

– Niin. Ne käytetään erään oikkuni tyydyttämiseen.

– Sitä parempi. Ainakin puoli summaa tulee silloin todelliseksi voitoksi teollisuudelle, kaupalle tai huvituksillemme.

– Itse asiassa se onkin totta, – mutisi kuningatar. – Teillä on aivan ihastuttava tapa minua lohduttaa.

– Jumalan kiitos, madame! Älköön meillä olko muita tunnonvaivoja kuin mitä teidän majesteetillanne on; silloin saamme suoraa päätä astua paratiisiin.

– Mutta huomatkaa, herra de Calonne, että minusta olisi kovin julmaa maksattaa kansa-paralla oikkuni.

– Hyvä on, – vastasi ministeri korostaen joka sanaansa pahaenteisellä hymyllä, – älkäämme siis enää vaivatko mieltämme, sillä sen voin vakuuttaa, ettei maksajaksi koskaan joudu kansa-parka.

– Miksi ei? – kysyi kuningatar hämmästyneenä.

– Siksi, ettei kansa-paralla enää ole mitään, – selitti ministeri tyynesti, – ja missä ei mitään otettavaa ole, siinä on kuningaskin oikeutensa menettänyt.

Sitten hän kumarsi ja poistui huoneesta.

12. Uusiintuneita haaveita. Paljastunut salaisuus

Tuskin oli herra de Calonne ehtinyt mennä pylväskäytävän kautta palatakseen ministeristönsä, kun kuningattaren huoneen ovelta kuului hiljainen naputus, ja sisään astui Jeanne.

– Madame, – sanoi hän, – hän on täällä.

– Kardinaaliko? – kysyi kuningatar hieman ihmetellen tuota sanaa "hän", joka naisen suussa merkitsee niin moninaista.

Mutta hän ei ehtinyt muuta sanoa. Jeanne oli jo saattanut sisään kardinaali de Rohanin ja jättänyt hyvästi, salavivkkaa puristaen suojellun suojelijansa kättä.

Prinssi oli nyt kahden kesken kuningattaren kanssa, kolmen askeleen päässä, ja suoritti asianmukaiset kumarrukset erinomaisen kunnioittavasti. Kuningatarta liikutti tämä tahdikas pidättyväisyys, ja hän ojensi kätensä kardinaalille, joka ei vielä ollut kohottanut häneen katsettaan.

– Monsieur, – sanoi hän, – minulle on teistä kerrottu muuan piirre, joka sovittaa monta vääryyttä.

– Sallikaa minun, – vastasi prinssi vavisten mielenliikutuksesta, joka ei ollut teennäinen, – sallikaa minun, madame, vakuuttaa, että teidän majesteettinne mainitsemat vääryydet supistuisivat melkoisesti, jos saisin vähänkin selittää.

– En kiellä teitä puolustamasta itseänne, – sanoi kuningatar arvokkaasti, – mutta se, mitä minulle sanoisitte, heittäisi varjon siihen rakkauteen ja kunnioitukseen, joka minussa on isänmaatani ja perhettäni kohtaan. Ette voi syyttömyyttänne muuten todistaa kuin pahoittamalla minun mieltäni, herra kardinaali. Mutta älkäämme kajotko sammuneeseen tuleen; se voisi vielä kyteä ja polttaa teidän sormenne tai minun. Se, että saan teidät nähdä uudessa valossa, joka on minulle paljastettu, kunnioittavana, alttiina...

– Alttiina kuolemaan saakka, – keskeytti kardinaali.

– Kernaasti minun puolestani. Mutta, – sanoi Marie-Antoinette hymyillen, – tähän asti ei ole ollut muusta puhe kuin taloudellisesta perikadosta. Te, herra kardinaali, olisitte minun hyväkseni valmis saattamaan itsenne häviöön, eikö niin? Se on kaunista, erinomaisen kaunista. Onneksi voin sen asian järjestää. Saatte elää, joutumatta häviöön, ellette vain, kuten kerrotaan, itse hävitä omaisuuttanne.

– Madame...

– Se on oma asianne. Kuitenkin tahdon ystävänä, koska nyt olemme ystäviä, antaa teille neuvon: säästäkää, se on papillinen hyve; kuninkaalle olette paremmin mieleen säästäväisenä kuin tuhlaavana.

– Rupean saidaksi miellyttääkseni teidän majesteettianne.

– Kuningas, – huomautti kuningatar hienosti vihjaisten, – ei myöskään suosi saitureita.

– Rupean miksi hyvänsä teidän majesteettinne tahtoo, – vakuutti kardinaali voimatta kyllin salata intohimoaan.

– Tarkoitin siis, – keskeytti kuningatar jyrkästi, – ettei teidän tarvitse minun tähteni hävittää itseänne. Te olette mennyt minun puolestani takuuseen, ja siitä kiitän teitä, mutta minun sopii täyttää sitoumukseni. Älkää siis enää välittäkö siitä asiasta, joka ensimmäisestä maksusta lähtien koskee vain minua.

– Asian päättämiseksi, madame, – sanoi kardinaali kumartaen, – ei siis tarvitse muuta kuin että jätän kaulanauhan teidän majesteettinne haltuun.

Ja samassa hän otti taskustaan lippaan, jonka antoi kuningattarelle. Tämä ei sitä edes tarkastanut, mikä viittasi hänessä olevan hyvän halun sitä katsella, vaan laski sen riemusta vavisten eräälle hyllylle hyvin likelle itseään. Kardinaali lausui muutamia kohteliaisuuksia, jotka otettiin varsin armollisesti vastaan, ja palasi sitten siihen, mitä kuningatar oli maininnut vanhan riidan sovittamisesta. Mutta kun kuningatar oli päättänyt olla kardinaalin läsnäollessa katselematta timantteja ja kiihkeästi halusi niitä nähdä, kuunteli hän vain hajamielisesti.

Hajamielisenä hän myös ojensi kätensä kardinaalille, joka sitä hurmaantuneena suuteli. Sitten kardinaali jätti hyvästi luullen olevansa vaivaksi, ja se lisäsi hänen iloaan, siliä pelkkä ystävä ei vaivaa, saatikka se, josta ei vähääkään välitetä.

Tällainen oli se kohta, joka paransi kardinaalin sydänhaavat. Hän poistui kuningattaren luota ihastuneena, toiveista huumaantuneena ja valmiina rouva de la Mottelle osoittamaan rajatonta kiitollisuutta välityksestä, joka oli toimitettu niin hyvään päätökseen. Jeanne odotti häntä hänen vaunuissaan sadan askeleen päässä tullin takana ja sai häneltä hehkuvia vakuutuksia ystävydestä.

– Sanokaapa nyt, – virkkoi hän, kun kiitollisuuden ensi purkaus oli tapahtunut, – tuleeko teistä Richelieu vai Mazarin? Onko itävaltalainen suu rohkaissut teissä kunnianhimoa vai hellyyttä? Oletteko antautunut politiikkaan vai salaiseen suhteeseen?

– Älkää naurako, rakas kreivitär, – vastasi prinssi. – Minä olen onnesta ihan hullu.

– Joko nyt?

– Avustakaa minua, ja kolmen viikon päästä näette minut ministerinä.

– Pahas! Kolme viikkoa on pitkä aika; ensimmäinen erä lankeaa maksettavaksi jo kahden viikon päästä.

– Kaikki hyvä tulee yhtaikaa; kuningattarella on rahaa, hän kyllä maksaa. Minulle jää vain se ansio, että olin aikonut uhrata. Siinä on kuitenkin liian vähän, kreivitär; kunniani kautta, se ansio on liian pieni. Niin mielelläni olisin tästä sovinnosta maksanut viisisataa tuhatta livreä.

– Olkaa rauhassa, – sanoi kreivitär hymyillen. – Sen ansion kyllä saatte muiden lisäksi. Onko se teistä tärkeitä?

– Myönnän, että se olisi enemmän mieleeni. Jos kuningatar olisi velalliseni...

– Monseigneur, minussa on jokin aavistus, että saatte senkin ilon.

Oletteko siihen valmis?

– Olen myynyt viimeisetkin maatilani ja pantannut kaikki ensivuotiset tuloni.

– Ja siten saatte irti viisisataa tuhatta livreä?

– Niin, ne rahat minulla on; mutta jos joudun ne suorittamaan, en enää tiedä, kuinka hankkisin lisää.

– Sillä maksulla, – huudahti Jeanne, – saamme kolme kuukautta rauhaa. Kuinka paljon voikaan tapahtua kolmessa kuukaudessa.

– Se, on totta. Mutta kuningas ei kuulu suvaitsevan, että enää teen velkaa.

– Kahden kuukauden olo ministerinä toimittaa asianne taas hyvään kuntoon.

– Voi, kreivitär...

– Älkää suuttuko. Ellette itse niin tee, tekevät sen serkkunne.

– Te olette aina oikeassa. Minne nyt aiotte?

– Takaisin kuningattaren luo katsomaan, mitä käyntinne vaikutti.

– Hyvä! – Minä palaan Pariisiin.

– Miksi? Teidän pitäisi illalla saapua pelipöydän ääreen. Se olisi hyvää taktiikkaa; älkää jättäkö taistelutannerta.

– Mutta kovaksi onneksi minun täytyy olla kotona tapaamassa erästä henkilöä, joka on ilmoittanut tulevansa.

– Mikä kohta se on?

– Hyvinkin vakavaa laatua päättäen siitä kirjeestä, joka minulle saapui. Kas tässä, lukekaa itse...

– Miehen käsialaa! – sanoi kreivitär ja luki:

'Monseigneur, eräs henkilö haluaa teitä tavata melkoisen rahasumman takaisin maksamista koskevassa asiassa ja saapuu hotelliinne Pariisiin tänä iltana saadakseen kunnian päästä puheillenne.'

– Nimetön... jokin kerjäläinen.

- Ei, kreivitär, ei kukaan tule omin ehdoin väkeni piestäväksi, jos on minusta tehnyt pilaa.
- Mitä siis arvelette?
- En tiedä oikein, mistä johtuu, mutta tuo käsiala näyttää tutulta.
- No ottakaa hänet vastaan, monseigneur; sitäpaitsi ei ole suurta vaaraa niistä, jotka lupaavat rahaa. Pahinta olisi se, etteivät ne voisikaan maksaa. Hyvästi nyt, monseigneur!
- Hyvästi, kreivitär, kunnes taas saan onnen teitä tavata.
- Kuulkaapa vielä, monseigneur, pari pikku asiaa!
- No mitä?
- Jos sattumalta tulisi jokin suuri rahasumma...
- Entä sitten?
- Sellainen, jonka luulitte jo menneen hukkaan, jokin löytö, aarre...
- Ymmärrän, veitikka, puolet kummallekin, vai mitä?
- Juuri niin, monseigneur.
- Te tuotte minulle onnea. Tottahan siis pidän teitä kiitollisessa muistissa. Jaetaan summa kahtia. Mikä oli toinen asianne?
- Se kuuluu näin: Pitäkää ne viisisataa tuhatta koskematta.
- Älkää niistä olko huolissanne.

Ja niin he erosivat. Kardinaali palasi Pariisiin taivaallisen onnen elähyttämänä.

Pari tuntia sitten oli elämä todellakin ruvennut hänestä näyttämään toiselta. Jos hän oli vain rakastunut, oli kuningatar hänelle antanut enemmän kuin hän oli rohjennut toivoa; jos hänessä oli kunnianhimoa, antoi kuningatar hänen toivoa vielä enemmän.

Puolisonsa taitavasti johtamana tulisi kuningas välikappaleeksi onneen, jota vastedes ei mikään voisi ehkäistä. Prinssi Ludvig tunsivat olevansa täynnä aatteita; hänellä oli yhtä paljon poliittista älyä kuin kellään kilpailijallaan, hän käsitti uudistuskysymykset, hänen kauttaan liittyisi papisto kansaan vankaksi enemmistöksi, joka voi pysyä kauvan vallassa voimansa ja oikeutensa nojalla.

Panna tämän uudistusliikkeen etupäähän kuningatar, jota hän ihaili ja jonka yhä yltyvän epäsuosion hän muuttaisi verrattomaksi kansanrakkaudeksi – se oli tämän kirkkoruhtinaan haave, joka voi toteutua Marie-Antoinetten yhdestä ainoasta hellästä sanasta. Silloin kevytmielinen mies luopuisi helpoista voitoistaan, maailmallisesta tulisi filosofi, joutilaasta uupumaton raataja. Väkevien luonteiden on helppo vaihtaa irstailujen kalpeus uutteran työn väsymykseen. Rohanin prinssi menisi pitkälle, kun tulisena kiihoittimena olivat rakkaus ja kunnianhimo.

Heti Pariisiin palattuaan hänestä tuntui, että piti ryhtyä työhön. Hän poltti kohta kirstullisen rakkaudenkirjeitä, kutsutti luokseen taloudenhoitajansa antaakseen uusia ohjeita, käski sihteeriensä veistää valmiiksi kyniä tehdäkseen muistiinpanoja Englannin politiikasta, jonka hän perinpohjin tunsivat, ja vasta tunnin aikaa työskenneltyään alkoi olla tavallisessa mielentilassaan, kun soittokello ilmoitti, että oli tullut tärkeä vieras. Huoneeseen astui muuan lakeija.

- Kuka siellä on? – kysyi kardinaali.
  - Se henkilö, joka aamulla lähetti kirjeen monseigneurille.
  - Sanomatta nimeään?
  - Niin, monseigneur.
  - Mutta sillä henkilöllä on nimi. Kysykää häneltä. Lakeija palasi hetkisen päästä ja ilmoitti:
  - Kreivi de Cagliostro.
- Prinssi hätkähti.
- Antakaa hänen tulla.
- Kreivi astui sisään, ja ovi sulkeutui hänen jälkeensä.
- Mitä ihmettä näen? – huudahti kardinaali.
  - Eikö totta, monseigneur, – sanoi; Cagliostro hymyillen, – että olen tuskin ollenkaan muuttunut?

– Onko mahdollista...? – mutisi Rohanin prinssi. – Josef Balsamo elossa, vaikka kerrottiin tulipalossa saaneen surmansa. Josef Balsamo...

– Niinkuin Fenix, ihkaelävänä, niin juuri, monseigneur, entistä elävämpänä.

– Mutta te esiinnytte nyt toisennimisenä... Miksi ette ole pitänyt entistä nimeänne?

– Juuri siksi, että se on entinen ja palauttaa minulle ja muillekin liian surullisia tai kiusallisia muistoja. Viittaaan vain teihin, monseigneur; sanokaapa, ettekö olisi kieltänyt päästämästä luoksenne Josef Balsamo?

– Minäkö? En suinkaan, monsieur.

Ja kardinaali oli vielä niin hämillään, ettei pyytänyt vierastaan istumaan.

– Siinä tapauksessa, – jatkoi tämä, – teidän korkea-arvoisuudellanne on enemmän muistia ja rehellisyyttä kuin kaikilla muilla ihmisillä yhteensä.

– Monsieur, te teitte minulle muinoin sellaisen palveluksen...

– Onko totta, – keskeytti Balsamo, – etten näytä vanhentuneen ja että mielestänne olen hyvä näyte elämänveteni tehosta?

– Sen myönnän, mutta teidän olette poikkeus muista ihmisistä, te kun niin anteliaasti jakelette kaikille kultaa ja terveyttä.

– Terveyttä... sitä en kiellä, monseigneur; mutta kultaa... en suinkaan.

– Ettekö siis enää tee kultaa?

– En, monseigneur.

– Mutta miksi ette?

– Minulta on hukkunut viimeinenkin jäännös erästä välttämätöntä ainesta, jota mestarini, viisas Althotas, oli minulle lahjoittanut palattuaan Egyptistä. Sen ainoan reseptin perille en ole koskaan päässyt.

– Ja sen hän on pitänyt itse?

– Ei... tai oikeammin, hän on sen pitänyt tai vienyt mukaansa hautaan.

– Hän on siis kuollut?

– On, hänet olen menettänyt.

– Miksi ette jatkanut hänen elämänsä, kun hän oli niin välttämättömän reseptin ainoa tallettaja, vaikka itse olette säilynyt nuorena ja pirteänä halki vuosisatojen, kuten vakuutate?

– Siksi, että pystyn torjumaan taudit ja haavat, mutta en tapaturmia, kun ne vievät hengen eikä minua kutsuta.

– Tapaturmassako Althotas sai surmansa?

– Varmaan olette siitä kuullut, koska tiesitte minun kuolleen.

– Onko puhe siitä tulipalosta Saint-Clauden kadun varrella, jossa teidän sanottiin hukkuneen?

– Se surmasi vain Alhotaan, tai oikeammin, hän oli elämään väsynyt ja tahtoi kuolla.

– Merkillistä!

– Ei, vaan luonnollista. Itsekin olen monta kertaa aikonut lopettaa päiväni.

– Tähän asti olette kuitenkin kestänyt.

– Olen valinnut nuoruudentilan, jossa hyvä terveys, intohimot ja ruumiilliset nautinnot vielä toimittavat jotakin huvia, mutta Althotas oli valinnut vanhuuden.

– Alhotaan olisi pitänyt menetellä teidän tavallanne.

– Eipä niinkään. Hän oli syvämietteinen, muita etevämpi mies; tämän maailman asioista hän tavoitteli vain tiedettä. Kiihkeä nuoruudenveri, intohimot, nautinnot olisivat vieroittaneet hänet ainaisesta mietiskelystä. Täytyy aina olla kuumeesta vapaa; voidakseen hyvin ajatella täytyy antautua häiriintymättömään lepoon. Vanhus mieltii syvemmin kuin nuori mies; mutta jos hänet valtaa murhe, ei sitä vastaan ole lääkettä. Althotas kuoli tieteenrakkautensa uhrina. Minä taas maailmanmiehenä hukkaan aikani enkä saa mitään toimeen. Olen kuin taimi... en uskalla sanoa itseäni kukaksi; en elä, hengitän vain.

– Kuolleista nousseen miehen mukana herää myös entinen ihmettelyni, – sanoi kardinaali. – Te palautatte minut siihen aikaan, jolloin taikasananne, ihmetyönne enensivät kaikkia kykyjäni ja kohottivat silmissäni erään olennon arvoa. Te muistutatte mieleeni nuoruuteni molemmat haaveet. Tiedättekö... nyt on jo kymmenen vuotta siitä, kun teidät ensin tapasin!

– Aivan niin, ja molemmat olemme siitä ajasta paljon muuttuneet, monseigneur. Minä en ole enää taikuri, vaan tiedemies. Te ette enää ole kaunis nuori mies, vaan kaunis prinssi. Muistatteko sitä päivää, jolloin työhuoneessani lupasin teille rakkautta eräältä naiselta, jonka heleänvärisestä suortuvasta tietäjättäreni oli ennustanut?

Kardinaali kalpeni, mutta punastui kohta. Pelästys ja ihastus ehkäisivät sydämen tykytystä vuorotellen.

– Muistan kyllä, – vastasi hän, – mutta sekavasti...

– Katsotaanpa, – jatkoi Cagliostro leikillisesti, – voisinko vielä kerran taikoa. Antakaa minun hetkeksi syventyä tähän ajatukseen.

Hän mietiskeli.

– Tämä lemmenhaaveittenne vaaleaverinen lapsi, – lausui hän oltuaan vähän aikaa vaiti, – missä hän nyt on, mitä hän puuhaa? No totisesti, nytpä jo näen hänet! Niin... olettehan te itsekin hänet tänään nähnyt... vieläpä olette juuri äsken tulleet hänen luotaan.

Kardinaali painoi jääkylmää kättään jyskyttävää sydäntänsä vastaan.

– Monsieur, – sanoi hän niin hiljaa, että Cagliostro tuskin kuuli, – säästäkää minua...

– Tahdotteko, että puhumme jostakin muusta? – kysyi taikuri kohteliaasti. – Olen teidän nöyrin palvelijanne, monseigneur. Olkaa niin hyvä ja käskettä.

Ja hän istuutui huolettomasti sohvalle, jota kardinaali ei ollut tämän mielenkiintoisen keskustelun alusta saakka muistanut hänelle tarjota.

13. Velallinen ja velkoja

Kardinaali katseli vieraansa käytöstä melkein tylsästi.

– No niin, monseigneur, – sanoi Cagliostro, – uudistettuamme tuttavuutta voisimme nyt puhella, jos suvaitsette.

– Aivan oikein, – myönsi kirkkoruhtinas, vähin erin malttaen mieltänsä, – ottakaamme puheeksi se takaisinmaksu, josta... josta...

– Josta tein kirjeessäni viittauksen? Teidän korkea-arvoisuutenne haluaa siis kuulla...

– Se lienee ollut vain tekosyy, eikä niin? Ainakin siltä tuntui.

– Ei ollenkaan, monseigneur, se oli minulla varsinaisena aiheena, vieläpä erittäin tärkeänä, voin teille vakuuttaa. Tämän takaisinmaksun sietäisi todellakin jo tapahtua, sillä tässä on puheena viisisataa tuhatta livreä, ja se on melkoinen summa.

– Juuri sen summan te kerran jalomielisesti lainasitte minulle, – sanoi kardinaali, jonka kasvoille levisi lievä kalpeus.

– Niin, monseigneur, sen summan saitte minulta lainaksi, – myönsi Cagliostro. – Minusta on hauskaa, että teidän arvoisellanne ylimyksellä on niin hyvä muisti.

Kardinaali oli saanut iskun; hän tunsu kylmää hikeä valuvan otsalta poskilleen.

– Olin vähän aikaa siinä luulossa, – sanoi hän koettaen hymyillä, – että yliluonnollinen mies Josef Balsamo oli vienyt saatavansa mukanaan hautaan, samoin kuin oli kuittini heittänyt tuleen.

– Monseigneur, – vastasi kreivi vakavasti, – Josef Balsamon elämä on yhtä tuhoutumaton kuin se paperi, jonka luulitte palaneen tuhaksi. Tuoni ei mahda mitään elämänvedelle, tuli ei pysty kivikuituun.

– En ymmärrä, – sanoi kardinaali, jonka silmissä melkein musteni.

– Pian ymmärrätte, monseigneur; siitä olen varma, – vakuutti Cagliostro.

– Kuinka niin?

– Tuntiessanne allekirjoituksenne.

Ja hän ojensi kokoontaitetun paperin prinsille, joka jo ennen sen avaamista huudahti:

– Kuittini!

– Juuri teidän kuittinne, – vastasi Cagliostro huulillaan hieno hymy, jota kuitenkin lievensi kylmä kumarrus.

– Mutta teidän poltatte sen, monsieur; liekin näin omin silmin.

– Tosin heitin tuon paperin tuleen, – sanoi kreivi, – mutta kuten jo viittasin, te olitte sattumalta kirjoittanut kivikuituiselle ettekä tavalliselle paperille, niin että kuittinne sitten löytyi hiilten seasta ihan vahingoittumatta.

– Monsieur, – lausui nyt kardinaali hieman kopeasti, hänestä kun kuitin esittäminen osoitti epäluottamusta, – saatte uskoa, etten olisi velkaani kieltänyt, vaikkei tätä paperia olisi ollutkaan tallella. Teidän puoleltanne on siis ollut väärin minua pettää.

– Minäkö teitä pettäisin, monseigneur? Vakuutan, ettei minussa ole hetkeksikään ollut sellaista aikomusta.

Kardinaali nyökkäsi ja sanoi:

– Olette ainakin saanut minut siihen luuloon, että kuitti oli hävinnyt.

– Jättääkseni teidät hyvässä rauhassa käyttämään tätä viidensadan tuhannen livren lainaa, – vastasi vuorostaan Balsamo kevyesti kohauttaen hartioitaan.

– Mutta sanokaa nyt vihdoinkin, – jatkoi kardinaali, – kuinka olette kokonaista kymmenen vuotta jättänyt sellaisen summan perimättä?

– Tiesin, monseigneur, kenen hallussa se oli. Eräät tapahtumat, pelit, varkaat, ovat vähin erin vieneet minulta kaikki. Mutta tietäessäni näiden rahojen olevan hyvässä tallessa olen malttanut mieleni äärimmäiseen hetkeen saakka.

- Onko nyt tullut äärimmäinen hetkenne?
- Valitettavasti, monseigneur.
- Ette siis enää voi odottaa?
- Se olisi todellakin mahdotonta, – vastasi Cagliostro.
- Vaaditteko rahanne nyt takaisin?
- Vaadin, monseigneur.
- Tänäkö jo?
- Jos teidän sopii maksaa.

Kardinaali oli hetkisen vaiti, mieli toivotonna, ja sanoi sitten muuttuneella äänellä:

– Herra kreivi, tämän maailman prinssipolaiset eivät kykene rikkaaksi loihtimaan niin häthätää kuin teikäläiset taikurit, joiden vallassa ovat pimeyden ja valkeuden henget.

– Ah, monseigneur, – vastasi Cagliostro, – älkää luulkokaan, että olisin teiltä vaatinut tätä summaa, ellen ennakolta tietäisi, että se on hallussanne.

– Ettäkö minulla on viisisataa tuhatta livreä? – huudahti kardinaali.

– On kyllä, 30,000 livreä kullassa, 10,000 hopeassa ja loput maksuosoituksissa.

Kardinaali vaaleni.

– Kaikki tuossa kaapissa, – jatkoi Cagliostro.

– Vai tiedätte senkin, monsieur!

– Tiedän myös, monseigneur, mitä teidän on ollut uhrattava saadaksenne tuon summan kokoon.

Vieläpä olen kuullut sanottavan, että olette näistä rahoista luovuttanut kaksin verroin omaisuuttanne.

– Se on kyllä totta.

– Mutta...

– Mutta?.. toisti prinssi hädissään.

– Mutta minä, – jatkoi Cagliostro, – olen näinä kymmenenä vuonna ollut ainakin parikymmentä kertaa vähällä nääntyä nälkään tai puutteeseen pidellen tätä paperia, joka minulle on puolen miljoonan arvoinen; sittenkin olen odotellut, jotten teitä vaivaisi. Niinpä minusta tuntuu, että olemme jokseenkin kuitit, monseigneur.

– Kuitit, monsieur! – huudahti prinssi. – Älkää niin sanoko, sillä teidän puolellanne on se etu, että olette niin ylevästi lainannut minulle näin melkoisen summan. Kuitit, sanotte te! Ei läheskään; minä olen ja ijäti pysyn teille velassa. Mutta kysyn teiltä vain, miksi olette ollut vaiti, vaikka olisitte jo kymmenen vuotta sitten voinut vaatia rahanne takaisin. Näinä vuosina minulla olisi niin monesti ollut tilaisuus suorittaa velkani joutumatta pulaan.

– Entä nyt? – kysyi Cagliostro.

– Nyt sitävastoin en tahdo salata, – selitti kardinaali, – että tämä velanmaksu, jota vaaditte... sillä sehän on vaatimuksenne, eikö niin?

– Ikävä kyllä, täytyy vaatia.

– Nyt se tuottaa minulle hirveätä pulaa.

Cagliostro teki päällään ja hartioillaan liikahduksen, joka saattoi merkitä: Mitä on tehtävä, kun asiaa ei voi auttaa?

– Mutta kun teillä on kaikki selvillä, – huudahti prinssi, – kun osaatte kurkistaa sydämeen, vieläpä kaapinkin pohjaan, mikä toisinaan on paljoa pahempaa, ei teille tarvitse selittää, miksi minulle on niin perin tärkeätä saada pitää tuo summa ja mihin salaiseen ja pyhään tarkoitukseen se on aiottu.

– Nyt erehdytte, monseigneur, – vastasi Cagliostro jääkylmästi. – Sitä en aavistakaan, ja omat salaisuuteni ovat tuottaneet niin kylliksi harmia, pettymystä ja kurjuutta, etten välitä muiden salaisuuksista, ellei minun tarvitse niistä välittää. Minun oli vain tiedettävä, onko teillä rahaa vai eikö, koska minulla on teiltä saamista. Mutta kun kerran tiesin teillä olevan tämän summan, ei minua liikuttanut, mihin aioitte sen käyttää. Muuten, monseigneur, jos tällä hetkellä tietäisin, mikä pula teitä uhkaa, näyttäisi se minusta kenties niin vakavalta, huomioon otettavalta, että heikkoudessani ehkä

suostuisin lykkäykseen, ja siitä olisi, sen toistan vieläkin, nykyoloissa mitä suurinta haittaa. Parempi siis on, etten mitään tiedä.

– Älkää ainakaan arvelko, – sanoi kardinaali, jossa oli näistä viime sanoista herännyt narkästynyttä ylpeyttä, – että tahtoisin houkuttaa teitä säälimään yksityistä huoltani. Teillä on tietysti omat etunne, jotka tämä paperi tunnustaa ja turvaa. Tässä on minun allekirjoitukseni, se riittää. Te saatte nuo viisisataa tuhatta livreänne.

Cagliostro kumarsi.

– Tiedän kyllä hyvin, – jatkoi kardinaali tuskissaan, että niin vaivaloisesti hankitut rahat menisivät häneltä tuokiossa hukkaan, – että tämä kuitti on vain velan tunnustus eikä määrää maksuaikaa...

– Teidän korkea-arvoisuutenne suonee anteeksi, – keskeytti kreivi, – mutta minä vetoan kuittiin, jossa lausutaan:

'Tunnustan saaneeni herra Josef Balsamolta 500,000 livren suuruisen summan, jonka sitoudun hänelle vaadittaessa takaisin maksamaan.

Ludvig de Rohan.'

Kardinaalin kaikkia jäseniä hyristi; hän oli unohtanut koko velan ja lisäksi velkakirjansa sanamuodon.

– Näette siis, monseigneur, – jatkoi Balsamo, – etten mahdottomia pyydä. Ellette voi maksaa, niin jääköön. Ikävää vain olisi, jos teiltä unohtuisi, että Josef Balsamo antoi tuon summan vapaaehtoisesti erittäin tärkeänä hetkenä – ja kelle hän antoi? Kardinaali de Rohanille, jota tuskin tunsit. Siinä tulee mielestäni esille ylimyksellinen menettely, jota Rohanin prinssikin, kaikin tavoin todellisena ylimyksenä, voisi takaisin maksaessaan jäljitellä. Mutta te olette asiaa katsonut toiselta kannalta; älkäämme siis enää siitä puhuko. Minä otan kuitenkin takaisin. Hyvästi, monseigneur.

Ja Cagliostro käänsi paperin tyynesti kokoon ja aikoi pistää sen taskuunsa, mutta kardinaali pidätti häntä.

– Herra kreivi, – sanoi hän, – kellä on Rohanin nimi, hän ei salli kenenkään opettavan itselleen mielen ylevyyttä. Sitäpaitsi olisi tällä kertaa puheena vain rehellisyyden läksy. Olkaa niin hyvä ja antakaa kuitti tänne, että saan maksaa.

Nyt näytti Cagliostro vuorostaan epäröivän. Kardinaalin kalpeat kasvot, turvonneet silmät ja vapiseva käsi näkyivät herättäneen hänessä syvää sääliä. Niin ylpeä kuin kardinaali olikin, käsitti hän, mikä hyvä ajatus oli Cagliostrolla syntynyt, ja oli jo hetkisen siinä toivossa, että tulos myös olisi hyvä. Mutta äkkiä kreivin katse jäykkeni, ry pistyneiden kalmakarvojen kohdalle tuli kuin pilvi, ja hän antoi kuitenkin kardinaalille.

Sydämeen satutettuna kardinaali ei enää hetkistäkään viivytellyt, vaan astui kaapin luo, otti siitä esille tukun metsähallituksen maksuosoituksia ja viittasi sitten useihin hopeapusseihin, vetäen auki erään laatikon, joka oli täynnä kultaa.

– Herra kreivi, – sanoi hän, – tässä on viisisataa tuhatta livreä, mutta lisäksi olen teille velkaa kaksisataa viisikymmentä tuhatta livreä korkoja, olettaen että luovutte vaatimasta korkoa korolle, jolloin summa paisuisi paljoa suuremmaksi. Taloudenhoitajani saa laatia tarkan tilin, ja minä annan teille tässä lisäsaamisestanne vakuuden, pyytäen vain maksuaikaa.

– Monseigneur, – vastasi Cagliostro, – olen lainannut viisisataa tuhatta livreä Rohanin prinssille. Velka on siis viisisataa tuhatta livreä eikä enempää. Jos olisin halunnut korkoja, olisin vaatinut sen merkittäväksi kuittiin. Josef Balsamon valtuutettuna tai perijänä, kuinka vain tahdotte, sillä Josef Balsamo on todellakin kuollut, ei minun sovi vastaanottaa muuta kuin mitä sitoumuksessa mainitaan. Te maksatte, minä otan vastaan ja kiitän teitä pyytäen kunnioittavasti sulkeutua suosioonne. Otan siis haltuuni nämä maksuosoitukset, ja koska vielä tänään tarvitsen koko summan, lähetän nostamaan kullan ja hopean, jotka pyydän varaamaan edustajalleni.

Ja lausuttuaan nämä sanat, joihin kardinaali ei osannut mitään vastata, pisti Cagliostro arvopaperitukun taskuunsa, kumarsi kunnioittavasti prinssille, jonka käteen oli jättänyt kuitin, ja lähti.

– Onnettomuus kohtaa vain minua, – huokasi kardinaali vieraansa poistuttua, – koska kuningatar kykenee maksamaan, eikä ainakaan hänen luokseen voi ilmestyä ketään odottamatonta Josef Balsamoa perimään puolen miljoonan suuruista unohtunutta velkaa.

14. Hyvä säästö

Oli enää kaksi päivää siihen, jolloin kuningattaren lupaama ensi maksu oli suoritettava. Herra de Calonne ei vielä ollut pitänyt sanaansa. Kuningas ei vielä ollut pannut nimeään hänen tiliensä alle.

Ministerillä oli näet ollut paljon puuhaa, joten kuningattaren asia oli hieman unohtunut. Mutta kuningatar ei pitänyt arvonsa mukaisena virkistää raha-asiain ministerin muistia. Luottaen lupaukseen hän odotti. Lopulta hän kävi sittenkin levottomaksi ja koki saada tietoja ja päästä puhuttelemaan herra de Calonnea, saattamatta kuninkaallista arvoaan huonoon valoon. Silloin tuli kirjelippu ministeriltä.

"Tänä iltana, – mainittiin siinä, – se asia, jonka teidän majesteettinne on suvainnut jättää minun toimitettavakseni, päätetään esittelyssä, ja huomisaamuna rahat ovat teidän majesteettinne luona".

Marie-Antoinette sai nyt takaisin kaiken hilpeytensä eikä enää ajatellut mitään, ei edes tärkeätä huomispäivää. Vieläpä nähtiin hänen kävellessään hakevan yksinäisimpiä käytäviä, ikäänkuin hän tahtois eristää ajatuksensa kaikesta aineellisesta ja maallisesta kosketuksesta. Hän käveli vielä Lamballen prinsessan ja Artoisin kreivin seurassa, jotka olivat liittyneet häneen, kun kuningas päivällisen jälkeen meni neuvostoon.

Kuningas oli harmistuneella päällä. Venäjältä oli tullut ikäviä sanomia. Muuan sotalaiva oli joutunut haaksirikkoon Jalopeuranlahdessa. Muutamat maakunnat kieltäytyivät maksamasta veroja. Eräs korea maapallo, kuninkaan omakätisesti kiilloittama ja vernissaama, oli liiallisesta kuumuudesta haljennut, ja Eurooppa oli siinä nyt kahtia jaettuna, 33: nnen leveysasteen ja 55: nnen pituusasteen kohdalta. Hänen majesteettinsa oli siis nyreissään koko maailmalle – vieläpä herra de Calonnelle.

Turhaan tämä esitti hänelle hymyillen kauniin, hajuvedellä sulostetun salkkunsa. Kuningas rupesi ääneti ja tympeänä piirtelemään tyhjälle paperille ristiviivoja, jotka merkitsivät myrskyä, kun taas ukkojen ja hevosten kuvat merkitsivät poutaa. Sillä kuninkaan tapana oli neuvostossa piirrellä. Hän ei mielellään katsellut ihmisiä kasvoihin, kun oli luonnostaan ujo; kynä kädessä hän tunsu saavansa turvaa ja ryhtiä. Hänen ollessaan tässä puuhassa saattoi puhuja esitellä perusteluitaan; kuningas loi häneen salavihkaa jonkun katseen pysyäkseen juuri sen verran mukana, ettei aivan unohtanut henkilöä miettiessään asiaa.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.